

114 198389

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ในจังหวัดนครราชสีมา

นายณัฐ วรวัฒน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2563

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อง : ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

วิจัย : นายธนัฐ วรรณัน

ได้รับอนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรรณคำ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เจริญศิริ)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ)

กรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร)

กรรมการ

ชื่อเรื่อง : ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ในจังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัย : นายธณัฐ วรวัฒน์

ปริญญา : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ศัญญา เคนาภูมิ
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร

ปีการศึกษา : 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา และศึกษาข้อเสนอแนะอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 198 คน โดยการใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ใช้การวิเคราะห์พหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .58 สามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรได้ร้อยละ 33 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ได้แก่ ผู้นำควรสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว ประชาชนควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง ควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย

คำสำคัญ : ความเข้มแข็งของชุมชน, ท่องเที่ยว, OTOP นวัตวิถี

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Title : Factors Affected the Strength of Tourism Community OTOP Nawatwithi
in Nakhon Ratchasima Province

Author : Mr. Thanut Woravat

Degree : Master of Public Administration (Public Administration)
Rajabhat Maha SaraKham University

Advisor : Associate Professor Dr. Sanya Kanaphum
Associate Professor Dr. Saovalak Kosonkittiumporn

Year : 2019

ABSTRACT

The objectives of this research were to study level of opinion about factors affected the strength of tourism community OTOP Nawat Withi in Nakhon Ratchasima Province. To study of opinion and other suggestion. The study was conducted using 198 people, Sampling technique with Taro Yamane method. The research instruments was a rating - scale questionnaire. The statistics used percentage, mean, frequency, standard deviation (S.D.) and analysis about factors affected of about factors affected the strength of tourism community OTOP Nawat Withi in Nakhon Ratchasima by Multiple Linear Regression Analysis.

The results of research were as follow : (1) The level of opinion about factors affected the strength of tourism community OTOP Nawat Withi in Nakhon Ratchasima Province was rated at a high level. (2) Factors affected of the strength of tourism community OTOP Nawat Withi in Nakhon Ratchasima Province include : government support, community organization network, tourism promotion, community leader. The correlation coefficient was 0.58 and descriptive variation was 33 percentage significantly at .05 level. (3) The study also suggested : Leaders should build Community participation, local administrative organization should support the budget for tourism management, people should preserve local wisdom and community culture, should promote tourism through modern technology.

Keywords : Strength of Tourism Community, OTOP Nawatwithi

Major Advisor

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้วิจัย ได้รับความช่วยเหลือ และแนะนำเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกลกลิตติอัมพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เจริญศิริ ประธาน สอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ กรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณา ให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้ มีความ สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณท่านพัฒนาการจังหวัดนครราชสีมา พัฒนาการอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา ที่ให้ความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณคณะกรรมการชุมชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

คุณค่าอันพึงได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัย ขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชา พระคุณบิดา - มารดา ผู้ให้ชีวิต สติปัญญา ให้ความเข้มแข็งทั้งกาย และใจก่อเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ทำให้ผู้วิจัยสามารถ ก้าวข้ามอุปสรรคทั้งปวง จนสามารถบรรลุถึงความสำเร็จได้ทุกประการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

นายธนัฐ วรวัฒน์

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 สมมติฐานการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	8
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	39
2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	47
2.4 บริบททั่วไปของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา	76
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	80
2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	83
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	84
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	87
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	89
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	89
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	90

หัวเรื่อง	หน้า
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	91
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	91
4.2 ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	92
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	93
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	126
5.1 สรุปผล	126
5.2 อภิปรายผล	132
5.3 ข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	144
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	145
ภาคผนวก ข ค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม	155
ภาคผนวก ค ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	158
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์	162
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	166
ประวัติการวิจัย	167

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	สังเคราะห์ที่มาของตัวแปรในการวิจัย	75
2.2	รายชื่อชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน	79
3.1	จำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน (ประชากร) และกลุ่มตัวอย่าง	85
4.1	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	93
4.2	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน	94
4.3	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จำแนกเป็นรายข้อ	96
4.4	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ จำแนกเป็นรายข้อ	97
4.5	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ จำแนกเป็นรายข้อ	98
4.6	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกเป็นรายข้อ	99
4.7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ จำแนกเป็นรายข้อ	100
4.8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน จำแนกเป็นรายข้อ	101

ตารางที่	หน้า
4.9	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความเข้มแข็งของชุมชน ท้องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จำแนกเป็นรายชื่อ 102
4.10	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความเข้มแข็งของชุมชน ท้องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน จำแนกเป็นรายชื่อ 103
4.11	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 104
4.12	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านเศรษฐกิจ จำแนกเป็นรายชื่อ 105
4.13	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านสังคม จำแนกเป็นรายชื่อ 106
4.14	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายชื่อ 107
4.15	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำแนกเป็นรายชื่อ 108
4.16	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร 110
4.17	ตัวแปรที่จะใช้ในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง 111
4.18	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา (Y) 113
4.19	ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัด นครราชสีมา 115
ข.1	ค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม 156
ค.1	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 159

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	83

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งให้ประเทศปรับเปลี่ยนเป็นระบบอุตสาหกรรม โดยเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมนั้น ละเอียดการให้ความสำคัญกับชุมชนชนบท ซึ่งชุมชนจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหามานานปีการแต่ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งสามารถปรับตัวและกำหนดทางเลือกในการพัฒนาของตนเองแทนการปล่อยตัวเองไปตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดจากภายนอกชุมชน ชุมชนเหล่านี้ได้สร้างเงื่อนไขและกระบวนการบางอย่างเพื่อตอบสนองสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่รุกรานเข้ามาจากภายนอกชุมชน ชุมชนหลายแห่งได้กลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งประเด็นที่สำคัญ คือ ชุมชนที่เข้มแข็งนั้นมีอะไรเป็นตัวชี้วัดและอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเหล่านั้น เข้มแข็งขึ้นมาได้ท่ามกลางวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากภายนอก (นภกรณ หะวานนท์ และคณะ, 2550) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยได้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้น โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยเน้นเรื่องของการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัย พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการพร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพสร้างพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ และนอกจากนั้นยังเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการพัฒนาต่อยอดความรู้ของชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญ การเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มอาชีพสนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้า ร่วมมือกับภาคเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างการบ่มเพาะระบบวิสาหกิจชุมชน

ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ทางด้านการจัดการ การตลาดและทักษะในการประกอบอาชีพรวมทั้งอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่น ดังนั้นแนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นทางออกสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนแต่ในขณะเดียวกัน แต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อม มีความต้องการที่แตกต่างกันไปคนในชุมชนจะต้องกำหนด และระดมสมอง รวบรวมความคิดด้วยตนเองในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ, มิติทางด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ, มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละชุมชนอาจจะดำเนินงาน ในมิติที่แตกต่างกัน ในขณะที่เครื่องมือรัฐเป็น “ตัวช่วย” ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้ และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนมีความเข้มแข็งรัฐสิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วม มากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศมาตรฐานวัดความเข้มแข็งของชุมชน ประการหนึ่ง คือ การที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชนของตนได้ โดยชุมชนต้องมีเวที หรือพื้นที่ที่จะนำปัญหามาเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทำให้คนในชุมชนเกิด การเรียนรู้ หรือได้รับความรู้เฉพาะในบริบทใดบริบทหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา และเป็นการจัดการภายในสู่ภายนอกชุมชนและการปฏิบัติเช่นนั้นนับว่าเป็นกระบวนการในการจัดการ ความรู้ของชุมชนนั่นเอง (วิจารณ์ พานิช, 2549, น. 26 - 36)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้เกิดความยั่งยืนประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้นรวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนมีแนวทาง เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ภายใต้อำนาจของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็ง ของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

คณะรัฐมนตรี มีมติ เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 ให้ความเห็นชอบแนวทางการจัดทำงบประมาณ รายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท โดยมีแนวทางการจัดทำ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ สร้างโอกาสในอาชีพและการจ้างงาน 2) พัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาม การเข้าถึงแหล่ง เงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น 3) ปฏิรูปการ โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร

ทั้งระบบ ควบคู่การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าทางการเกษตร และส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ ดังนั้นโอกาสในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชนตามแนวทางดังกล่าว จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคมให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชนด้วยการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศ คือ คณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมการดำเนินงาน OTOPT จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 16 ปี โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ สนับสนุนส่งเสริมยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาช่องทางตลาดที่หลากหลายเพื่อให้ขายได้มุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากลทำให้ผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันได้ต้องออกไปขายสินค้าตามที่ต่าง ๆ ไม่มีความสุขรายได้ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการคนเดียว หรือบางกลุ่มเล็ก ไม่กระจายถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากไม่ประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร กอปรกับรายได้จากการท่องเที่ยวที่เป็นกระแสหลักของประเทศส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในกลุ่มทุนเอกชน เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ห้างร้านใหญ่ ๆ กรุ๊ปทัวร์ ไม่ลงไปถึงฐานรากเช่นเดียวกัน จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตขึ้นขายสินค้า OTOPT ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการขายสินค้าอยู่ในชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้เสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้ครอบครัวและลูกหลานยังอยู่ร่วมกัน ไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชนเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตสินค้า และบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวระดับชุมชนที่มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนและใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชนทุกคนมีความสุขเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength With in) และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561)

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจังหวัดนครราชสีมา ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดำเนินการในพื้นที่ 81 ตำบล 87 หมู่บ้าน ในปัจจุบันมีหมู่บ้านที่ดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีสำเร็จเป็นรูปธรรมและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้แล้ว จำนวน 17 หมู่บ้าน ใน 16 อำเภอ แต่ยังมีชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมอีกกว่า 70 หมู่บ้าน 34 อำเภอในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อค้นหาชุมชนที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้ / กับชุมชนเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสมืองหลัก เมืองรอง และชุมชน) ให้มีความโดดเด่น สร้างและพัฒนาบุคลากร / ผู้ประกอบการ / และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว พัฒนา และยกระดับคุณภาพสินค้า OTOP / และสร้างรายได้ให้กับชุมชน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2561) ดังนั้น ผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติงานโดยตรงเกี่ยวกับ โครงการ จึงสนใจศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา และเลือกศึกษากลุ่มประชากรที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านในชุมชน โดยใช้ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมาที่ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบ จำนวน 17 หมู่บ้าน เพื่อนำข้อมูลไปใช้พัฒนาแนวทางในการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ให้มีความเข้มแข็งยั่งยืน ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

1.2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก

1.3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ 3) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ 6) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน 7) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 8) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.4.2.1 ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 2) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ
- 3) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ
- 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ
- 6) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 7) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
- 8) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

1.4.2.2 ตัวแปรตาม คือ ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ได้แก่

- 1) ด้านเศรษฐกิจ
- 2) ด้านสังคม
- 3) ด้านวัฒนธรรม
- 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.4.3.1 ประชากร คือ คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัด นครราชสีมา 16 อำเภอ จำนวน 390 คน

1.4.3.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 198 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร (Yamane, 1973, p. 727)

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่ 1 พฤษภาคม - 30 กรกฎาคม 2562

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของคนชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการนำเสนอลักษณะเด่นต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สถานที่ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกมีส่วนร่วมในวิถีของชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และผสมผสานความร่วมมือด้วย

“ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน” หมายถึง เงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ ตามเป้าหมายตัวชี้วัด ดังนี้

1 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนร่วมกันกระทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยเริ่มตั้งแต่คิดวางแผนร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการมีส่วนร่วม ดำเนินการตามแผนร่วมกันรับผิดชอบและประเมินผล ตลอดจนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

2. ปัจจัยด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาวะจิตใจ หรือความรู้สึกของบุคคลที่เป็นพฤติกรรมแสดงออกต่อสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำงานเป็นทีมมีแบบอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจเห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกโดยคำนึงถึงส่วนรวม ด้วยจิตวิญญาณต้องการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน บริจาคทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนตามกำลังปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี ชักชวนเพื่อนมาทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม

4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สิ่งที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งที่ชุมชนควรเห็นคุณค่าและนำมาสร้างมูลค่า สร้างอาชีพ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในช่องทางต่าง ๆ และ ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่รัฐบาลวางแผนไว้ล่วงหน้า และดำเนินการตามแผนโดยสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ตลอดจนส่งบุคลากรมาเป็น พี่เลี้ยงในการดำเนิน โครงการ

6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์การชุมชน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม สนับสนุน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่ม พัฒนาแหล่งข้อมูลสารสนเทศของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำบุคลากรไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การนำองค์ความรู้ที่คิดค้นได้ไปแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างเครือข่าย

7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การแนะนำนักท่องเที่ยวให้เกิด ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มี มีแหล่งข้อมูลกลางในการสืบค้นแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว รวมทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริม การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ

8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น ๆ เป็นผู้ประสาน ความร่วมมือในแต่ละฝ่ายในการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน มีภาวะผู้นำ กล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และอุทิศตนเสียสละเวลาเพื่อประโยชน์ของชุมชน

“ความเข้มแข็งของชุมชน” หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยทุนในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความเอื้ออาทร ห่วงใยซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สมาชิกในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพของชุมชนในการสร้าง มูลค่า สร้างอาชีพในชุมชนท่องเที่ยววิถี มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในการดำเนิน กิจกรรม มีการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าในชุมชน มีทางเลือกในการหารายได้ที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้า ที่พัก

2. ด้านสังคม หมายถึง สมาชิกในชุมชนท่องเที่ยววิถีสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้ มีการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ เข้าใจ และมีน้ำใจต่อกันเป็นภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ

3. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยววัตวิถีมักมีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เชื่อมมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญา และมีความภูมิใจในชุมชน สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัย โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยววัตวิถีมักมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการสร้างมูลค่าอย่างคุ้มค่า ชุมชนสามารถจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมให้กับคนรุ่นให้อในการวางแผนทรัพยากรในชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

ข้อสนเทศที่ได้สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางในการปรับปรุง ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมาให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัด นครราชสีมา ผู้วิจัย ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
4. บริบททั่วไปของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

2.1.1 ความหมายของชุมชน

นักวิชาการไทยหลายท่านได้ให้ความหมายของชุมชน ไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2541, น. 13) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 368) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

พีรธร บุญรัตน์ และคณะ (2552) ให้ความหมายว่า ชุมชน คือ กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขต หรือบริเวณเดียวกัน และภายใต้กฎหมาย หรือข้อบังคับกฎระเบียบ ข้อตกลงเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีแนวคิด แนวปฏิบัติร่วมกัน มีความสนใจร่วมกัน และมีผลประโยชน์ คล้าย ๆ กัน และมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือ พฤติกรรมอย่างหนึ่ง คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

ปรีชา วงศ์ทิพย์ (2555, น. 8) กล่าวว่าชุมชน หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวพันกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครื่องมือดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน

สรุปได้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อาจจะมีอาณาบริเวณพื้นที่ที่มีจาริตประเพณีอย่างเดียวกัน หรือไม่มีพื้นที่ในการอยู่ร่วมกันก็ได้

2.1.2 ความสำคัญของชุมชน

สนธยา พลศรี (2545, น. 22 - 24) ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชน ดังนี้

1. เป็นการรวมกันของกลุ่มคน (Group of People) ในรูปของกลุ่มสังคม (Social Group) กล่าวคือ สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม หรือมีปฏิกริยาโต้ตอบต่อกันทางสังคม (Social Interaction) เอื้ออาทรต่อกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น โครงสร้างของประชากร ประกอบด้วย เพศ, อายุ, อัตราการเกิด, อัตราการตาย และการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น
3. มีอาณาบริเวณ (Area) สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย หรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกและกลุ่มสังคม ส่วนขนาดของชุมชนอาจมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในกลุ่มสังคมและขนาดของอาณาบริเวณเป็นสำคัญ เช่น เผ่าชน ครอบครั้ว ละแวก - บ้าน (Neighborhood) หมู่บ้าน ตำบล ไปจนถึงประเทศ และ โลก
4. มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน
5. สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสนใจทางสังคมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest)
6. สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการ ดำเนินชีวิตร่วมกัน
7. สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน
8. สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน และทำให้ลักษณะในข้อ 1 - 7 ดำรงอยู่ร่วมกันได้ ชุมชนในประเทศไทยมีลักษณะความแตกต่างกันไปตามบริบทสังคมของแต่ละพื้นที่

2.1.3 ความเข้มแข็งของชุมชน

ได้มีนักวิชาการให้ความหมาย ไว้ดังนี้

หาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2550, น 29) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สามารถคิด กำหนดทิศทาง วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการพัฒนาของตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ภูมิปัญญาของตนเองและขณะเดียวกันสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป

วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล และธีระพงษ์ มาลัยทอง (2550, น 41) ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสร้างไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน / ท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง

กรมพัฒนาชุมชน (2551, น 11) ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีความพร้อมในปัจจัยที่ส่งเสริมพลังอำนาจของคนในชุมชนในด้านสถานการณ์ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีพหุภาคีสันับสนุน มีการสื่อสารในชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้และมีศักยภาพในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาชุมชนของตนเองภายใต้ภูมิปัญญา โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลายที่มาาร่วมกันคิดรวมกันทำ

2.1.4 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, น. 8-9) ได้กล่าวว่า ประเด็นความเข้มแข็งของชุมชนได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก มีผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันชุมชนไทยตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ ซึ่งลักษณะของชุมชนที่อ่อนแอ คือ

1. ชุมชนเสียความเป็นปึกแผ่น ซึ่งความเป็นปึกแผ่นเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นชุมชนในทางกายภาพ หรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างทำมาหากิน ขาดความร่วมมือร่วมใจ มุ่งความอยู่รอดของตนมากกว่าของชุมชน มีการอพยพย้ายถิ่นทั้งชั่วคราวและถาวรในทางจิตวิญญาณ คือ น้ำใจของความเอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือเอื้อเพื่อแบ่งปัน ความรักในชุมชนเกิดลดน้อยลงได้ โดยที่สมาชิกของชุมชนรู้สึกได้ถึงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. สภาพที่ชุมชนพึ่งพิงภายนอกสูง ถูกปัจจัยภายนอกควบคุมและกำหนดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา รูปแบบการบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ ค่านิยม ความเชื่อ การรักษาพยาบาล ฯลฯ โดยที่ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองต่ำ หรือมีอิสระในการเลือก และตัดสินใจ

3. สภาพที่ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยที่ชุมชนควบคุม และแก้ไขเองได้ยาก หรือได้น้อย เช่น ปัญหาการแย่งชิง และทำลายทรัพยากร ทั้งจากบุคคลภายนอกและภายในชุมชนเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชีพ เช่น หนี้สิน ที่ดินทำกิน ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาวัยรุ่น ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก ผู้สูงอายุ และเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาอบายมุข อาชญากรรม เป็นต้น

4. สภาพที่พัฒนาการของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี ถูกทำลาย หรือถูกละทิ้ง ศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นสูญหายไป ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจึงอยู่ในสภาพขาดรากฐาน และพัฒนาการของตนเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 14 - 17) กำหนดว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ สมาชิกของชุมชนจะต้องช่วยกันเรียนรู้ให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และเพิ่มพูนความรู้ความสามารถตลอดจนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นกับชุมชน นอกจากนั้นจะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำกลับมาพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างยั่งยืน เรียกได้ว่า เป็นชุมชนเรียนรู้ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องรู้จักจัดการตัวเองด้วยการวางแผน หรือมีโครงการสำหรับ มีการจัดกระบวนการเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนที่วางไว้ลงมือทำตามขั้นตอนจนเสร็จงาน และต้องมีการประเมินการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนใด หรือไม่แล้วจะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร มีการสรุปปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2542, น. 15) กล่าวถึง ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รัก และห่วงใยซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3. สมาชิกชุมชนร่วมกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้แทนชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. มีกระบวนการชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส และมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้จากสมาชิกทั้งหมด

5. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาของชุมชน ผ่านกระบวนการของชุมชน

6. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

7. มีแผนชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งพาให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

9. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน / ชุมชนอื่น ๆ ในท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544, น. 20) กล่าวถึง องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

1. มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็น ทางการ

2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยง เกื้อเกี้ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะของสมาชิก

3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รัก และเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักท้องถิ่นรักชุมชน ของตน

4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

6. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลาย รูปแบบ

7. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

8. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลาย และมีเครือข่ายที่ดี

9. มีการเสริมสร้างผู้นำ การเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายในชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

สนธยา พลศรี (2547) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันมารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำ บางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อ สื่อสารกัน ได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

ย่อยๆ (Community Network) ขึ้นทำให้เกิดโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวดิ่งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (Civil Community) ขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

2. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชนเสียสละทำงานเพื่อชุมชนวางแผนชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เจริญญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมหัศจรรย์ เป็นพลังเยียวยา (Healing Power) ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

3. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้ และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. มุ่งองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยทุนในชุมชนสมาชิกในชุมชนมีความเอื้ออาทร ห่วงใยซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

2.1.5 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, น. 12 - 33) ได้สรุปปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ประกอบด้วย

1. โครงสร้างสังคมแนวราบ เพราะความสัมพันธ์ในแนวราบ หรือแนวนอนนี้เป็นความสัมพันธ์ที่สร้างความร่วมมือเกิดการมีส่วนร่วมของคนทั้งหมดได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ความสัมพันธ์แนวราบนี้ยังเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพของตน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสามัคคีอันเป็นฐานความเข้มแข็งของชุมชนและพลังส่วนรวม จะเห็นได้จากวิถีชีวิต

และกิจกรรมภายในชุมชน เช่น การทำเกษตรกรรม การสร้างบ้านเรือน การป้องกันภัยธรรมชาติ ซึ่งคนในชุมชนต้องช่วยเหลือกัน เป็นความสัมพันธ์ในรูปของความร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ส่งผลกลับมาพัฒนาความร่วมมือภายในชุมชน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะดำรงอยู่ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน หากรัฐกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวตั้งแล้ว ชุมชนย่อมขาดอิสระ ไม่มีอำนาจ และทำตามความต้องการของรัฐ โครงสร้างและพัฒนาการของรัฐก็จะเปลี่ยนไป

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (แบบยังชีพ) ระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งนั้น เป็นรูปแบบการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชนไม่ว่าจะเป็นแรงงาน วัตถุดิบ ความรู้ และเทคโนโลยี เป็นรูปแบบการผลิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดรูปแบบการผลิตดังกล่าวทำให้สมาชิกในชุมชนมีเวลาว่างในการทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การถนอมอาหาร การทอผ้า หรือร่วมกิจกรรมในชุมชนทำให้เกิดการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอีกด้วย และการบริโภค ที่มาจากผลผลิตของตน หรือหาได้เองตามธรรมชาติ การใช้จ่ายของชุมชนก็จะลดลงเพราะการผลิตตามความต้องการของตนเองเป็นหลัก ระบบเศรษฐกิจดังกล่าว จะเกิดขึ้นและอยู่อย่างยั่งยืนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าชุมชนเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิการใช้ และจัดการทรัพยากรมากน้อยเพียงใด หากชุมชนไม่มีอำนาจในการใช้และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นแล้ว คนในชุมชนก็ไม่สามารถผลิตเพื่อสนองความต้องการ โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ได้ ก็จะนำไปสู่การนำเข้าปัจจัยจากภายนอกมาใช้จนในที่สุดต้องพึ่งพาภายนอกและนำไปสู่ความอ่อนแอของชุมชน

3. ค่านิยมจากศาสนา ค่านิยมเป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีค่านิยมที่จะส่งเสริมลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง คือ ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน สร้างจิตวิญญาณของความผูกพันต่อชุมชน สนับสนุนการพึ่งตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงพึ่งพา

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต การเรียนรู้ในที่นี้ มิใช่การเรียนรู้หนังสือ แต่หมายถึง การเรียนรู้ของบุคคลในลักษณะของกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา รูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจะต้องมี 1) ฐานการเรียนรู้ ที่มีอยู่ใกล้ตัวเพื่อที่กระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดจะได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การเรียนรู้เรื่องสมุนไพรรักษาโรค การทอผ้า การตีเหล็ก ศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น 2) เนื้อหา ควรจะเป็นเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพราะจะสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิต การเรียนรู้จากการปฏิบัติจะทำให้เพิ่มพูนทักษะในการจัดการด้านต่าง ๆ แก่ผู้เรียน เนื่องจากมีทั้งการปฏิบัติ ฝึกฝน และการคิดอยู่ตลอดเวลา เมื่อเจอสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้เรียนก็จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ มีความสามารถและมีพลังในการจัดการและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ 3) กระบวนการเรียนรู้ มีผลทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้เนื่องจาก กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต ไม่แยกออกจากวิถีชีวิตจริง

ของคนในชุมชน ฐานการเรียนรู้มีอยู่ในชุมชน ผู้ถ่ายทอดมีความเป็นกันเองมีความเป็นธรรมชาติ จึงเกิดการปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ชุมชนใดที่มีการรวมอำนาจในส่วนกลางมากหรือมีการ แทรกแซงอำนาจจากภายนอกมาก อำนาจของกลุ่มผู้นำชุมชนก็จะลดลงแต่หากชุมชนมีการพึ่งตนเองสูง อำนาจในการจัดการของผู้นำชุมชนก็จะเป็นอิสระมากขึ้น

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น การที่ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคม แบบแนวราบ มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง มีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันตามค่านิยม เหล่านี้เป็นตัว กำหนดให้ชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจาก ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์ จึงส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ จริยธรรม ไม่เบียดเบียนกัน และยังก่อให้เกิดพลังความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา วิถีชีวิต ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร ตลอดเวลา ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องนี้ เป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ความร่วมมือร่วมใจระหว่างกัน สร้างความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยสรุปเป็น 4 ประการ คือ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) กล่าวคือ การที่ชุมชน (คน ในชุมชน) มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

2. เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหาร จัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึง ความภักดี ความรัก ความห่วงหาพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยว ร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ การเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข คนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และคุณธรรม

ทวิตศักดิ์ นพเกษตร (2542) ได้กล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีลักษณะของความเป็นประชาสังคมสูง โดยประชาสังคมจะมีส่วนในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคม ที่เข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) คือ การสำนึกว่าตนเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่าง ๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ปัญหาก็เผชิญอยู่ให้ ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชนยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนเป็นตัว กระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐาน ที่เอื้อให้ผู้มีโอกาสนำข้อคิดเห็นถึงปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่ทางการ การให้มีเวทีประชาคม (Civic Forum) ในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นที่ที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ ประชาชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหามาของชุมชนและสาธารณะ โดยโครงสร้างพื้นฐาน (Civic Infra-structure) นี้แยกได้หลายระดับพื้นฐานที่สุด คือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่น การพบปะกัน กับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ระดับถัดมา คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มงาน ด้านใดด้านหนึ่ง หรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุด คือ องค์กร (Umbrella Organization) เป็นที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กร ต่าง ๆ ในประชาสังคมที่เข้มแข็งการพบปะกันในเวทีประชาสังคม ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการ พุดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็กหากแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการตัดสินใจ การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะ จำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดกับคนในชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชน หรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกันต่างคนต่างมี ประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกันชุมชนที่มีประชาคม ที่เข้มแข็ง จึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. การภาวการณ์นำ และผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคม มิได้อยู่ที่จำนวนและแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาส ให้แก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือ เจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวการณ์นำจากผู้คนที่หลากหลายที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน

มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็น ผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตาม และคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวดหากแต่ผู้นำที่ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันและชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคม มักจะพึ่งพาสถาบันของรัฐเพียงอย่างเดียวตรงกันข้ามชุมชนที่ไม่เข้มแข็ง มักจะไม่พึ่งพารัฐส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้านจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทุกด้านนำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุดสำหรับความเป็นประชาสังคมนั้น ความสัมพันธ์แนวระนาบในชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคม พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง หรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลที่ไหลผ่านช่องทางความสัมพันธ์ในแนวดิ่งมักเชื่อถือได้น้อย และความสัมพันธ์ในแนวดิ่งยังมีส่วนก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟียที่ทำให้เศรษฐกิจการเมืองเกิดความล้มเหลว

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และธนาคารออมสิน (2542, น. 32 - 34) ได้กล่าวถึง เงื่อนไขสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนว่า ประกอบด้วย

1. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพนอบน้อมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติต่อไป

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรสร้าง และสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น การจัดการทรัพยากร การแพทย์พื้นบ้าน รวมถึงประสบการณ์ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนประสบอยู่

3. ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพ เช่น ผู้อาวุโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างชุมชนที่มีความเข้มแข็งหลายแห่ง พบว่าปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทอย่างมากในกระบวนการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

4. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น ระบบครอบครัว เครือญาติ สถาบันผู้อาวุโส การเอามือเอามาแรง

5. ระบบสิทธิ และการจัดการร่วมกัน เช่น สิทธิมนุษยชนในการจัดการทรัพยากร อันเป็นสิทธิในการใช้และดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินร่วมของชุมชน

6. สถาบันชุมชน ได้แก่ กฎหมายจารีตประเพณี วัฒนธรรม จิตสำนึกร่วมกัน รวมถึงองค์กรชุมชนที่ควบคุมดูแลให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่าและระบบคิดที่เป็นอยู่

7. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิธีคิดที่แตกต่างกัน ไปตามระบบนิเวศและเงื่อนไขต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดประสบการณ์ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

8. กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในภาคสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย ภาคประชาชน องค์กรเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการ เป็นต้น

นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550, น. 85) ได้เสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. มิติทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจ ที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกในการ ระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้แก่สมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถลดต้นทุน การผลิตในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ สินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

2. มิติทางด้านสังคม หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทาง สังคมของชุมชนให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชน ไม่ว่าปัญหานั้น จะเกิดจาก สมาชิกภายในชุมชน หรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คน ในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนได้ (Self-Contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสามัคคี อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

3. มิติทางด้านวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วย สติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสารภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญา และความภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่างๆกัน

4. มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถของชุมชน ในการจัดระบบดูแล และแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ได้ เพราะฉะนั้นแล้ว ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

4.1 ประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีจิตสำนึกประชาสังคม โดยตระหนักว่าตน เป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และพร้อมที่จะเข้าไปแก้ปัญหาร่วมกัน

4.2 เป็นชุมชนที่ให้เสรีทางความคิด ประชาชนสามารถคิด และร่วมกันตัดสินใจ โดยไม่มีการบาดหมางใจกัน เพราะใช้มติของความเป็นประชาธิปไตย คือ ใช้เสียงส่วนใหญ่

4.3 มีผู้นำที่คอยสร้างโอกาสให้แก่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการจัดเวทีประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมกับผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาชุมชน

หาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2550, น. 24) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีอยู่ 4 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่

1. ปัจจัยด้านเสริมทุนทางสังคม ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ การเสริมสร้างทุนสังคมเพื่อเตรียมสู่สังคมในอนาคต การส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรคคุณค่าทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยด้านเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ได้แก่ การบริหารเศรษฐกิจเพื่อรักษาเสถียรภาพให้เอื้อต่อการผลิตและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมทุกภาคส่วน การปรับโครงสร้างการผลิตเพิ่มคุณค่าทางสินค้าและบริการของชุมชน การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน การเสริมสร้างศักยภาพ และการสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายความเจริญและรายได้

3. ปัจจัยทางด้านเสริมสร้างทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนาบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร และสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. ปัจจัยด้านการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสู่ความยั่งยืน ได้แก่ การสร้างระบบการบริการให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หรือประชาสังคมในการบริหารจัดการ การส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล การเสริมสร้างการเมืองโปร่งใส และการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชน

วรวิทย์ อวิรุทธวรกุล และธีรพงษ์ มัลย์ทอง (2550, น. 40 - 47) ได้กล่าวว่า การพัฒนาดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน โดยการนำผลการวิจัย บทความทางวิชาการ รวมทั้งผลการพัฒนาตัวชี้วัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนมาสังเคราะห์หาตัวบ่งชี้ หรือประเด็นตัวชี้วัดและตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงเป้าหมายสุดท้าย (Ends) ของความเข้มแข็งของชุมชนที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนได้ในที่สุดสามารถสังเคราะห์ได้ตัวบ่งชี้ หรือประเด็นชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายและกลไกการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งที่สำคัญได้รวม 7 ตัวบ่งชี้ และตัวชี้วัดรวม 16 ตัวชี้วัด โดยกระจายอยู่ในองค์ประกอบหลักของความเข้มแข็งของชุมชน

โกวิทย์ พวงงาม (2553, น. 255 - 257) ได้กล่าวถึง แนวคิดชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นแนวคิดหนึ่ง ที่ใช้เกิดจากการระเบิดจากข้างใน โดยมีพลังความสามารถศักยภาพภายในชุมชนเป็นตัวหลักในการ ขับเคลื่อน อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งความเป็นชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวสามารถสรุป องค์ประกอบ และลักษณะ ได้ดังนี้

1. คนในชุมชนต้องเป็นคนที่มีการบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อเสริม ศักยภาพของตนเองความเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด เป็นแบบอย่างของการเสียสละ ขยัน หมั่นเพียรอดทน มีวินัยในคนที่สำคัญสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้

2. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ ที่ได้รับร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิด ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นการเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกันเพราะ ผลการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

3. มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิด ของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดกับความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชน เพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่นผืนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้ อย่างแนบแน่นและร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อม ประสานแนวคิดต่าง ๆ ของสมาชิก และองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมนั่นเอง

4. มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหา ต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและเป็นมิตรภาพยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และ ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วม

5. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดี ต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน หวงแผนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เจริญญาติ หรือ ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิต วิญญาณของชุมชนทำให้เกิดความปีติความสุขอย่างล้นเหลือ และเป็นพลังอย่างมโหฬารเป็นพลัง เยียวยาที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข ดังนั้นจิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการ มีจิตสำนึกชุมชนซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้วยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิด

ความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วยเพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนตน ต่อไป

6. มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง (Strengthens Community Organization) คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชนผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

7. มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8. มีเครือข่ายชุมชน (Community Networks) คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม และองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

9. เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ (Self - Help Management) สมาชิก และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ ในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

10. เป็นชุมชนสงบสุข (Solidarity) ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสงบ บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

11. การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ชุมชนเข้มแข็งที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล้มละลายอันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553, น. 120 - 121) ได้ทำการศึกษารูปแบบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับชุมชน พบว่า มีตัวชี้วัดที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

1. ด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดย่อย ได้แก่ การผลิต และการบริโภคในชุมชน กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน

2. ด้านสังคมและองค์กรชุมชน มีตัวชี้วัดย่อย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การจัดการ และการบริหารองค์กรชุมชน ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชน และเครือข่ายชุมชน

3. ด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การอนุรักษ์ และสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน การจัดการตนเองทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญา

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.6 กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ได้วิเคราะห์ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งผล ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งมี 7 ประการ ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคมแบบแนวนอน หมายถึง สัมพันธภาพทางอำนาจของบุคคล ในชุมชนที่เท่าเทียมกัน อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร หรือโอกาสของคนทุกคนในชุมชนไม่แตกต่างกัน เงื่อนไขนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดความรัก ความสามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างกว้างขวาง

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ การผลิต การบริโภค การสะสม และการกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิ์ และอำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีรูปแบบการผลิตที่สนองความต้องการของตนเป็นหลัก และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์การบริโภค เน้นการพออยู่พอกิน ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่สะสมมาก หากมีการกระจายส่วนเกินสู่ญาติมิตรและสังคม ในรูปแบบแบ่งปัน ทำบุญ ชำระภาษี

3. ค่านิยมจากหลักธรรมของศาสนา หรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ความเชื่อเรื่อง กรรม การเคารพอ่อนต่อธรรมชาติในฐานะเป็นจิตวิญญาณเอื้อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การสืบสานภูมิปัญญา ดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการเรียนรู้ที่นำมาปฏิบัติจริง

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเกิดขึ้นได้หลายเงื่อนไข เช่น การประพุดิตนในกรอบของศีลธรรม การเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชน หรือเป็นผู้ทรงคุณความรู้ ชุมชน ที่มีโครงสร้างสังคมในแนวนอนจะเกิดกลุ่มผู้นำธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมีการทำงานในรูปการปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงแนบแน่น สิ่ง que เห็นเป็นรูปธรรม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชน ซึ่งเปรียบเหมือนระบบความมั่นคงและสวัสดิการชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ชุมชน มีความแน่นแฟ้นจะมีพลังสามารถจัดการปัญหาได้อย่างดี

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสภาพที่พบปะของชุมชนในวิถีชีวิต และกิจกรรมต่าง ๆ หรือกระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรัชญาหรือกัน อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้รวดเร็วทันเหตุการณ์

โกวิท พวงงาม (2553) กล่าวว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บน พื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็ง ได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละ ชุมชนมีความแตกต่างกัน

1. กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและ เอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงาน การเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองด้วยการกระตุ้นและสร้าง กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้กิจกรรมหลัก ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1.1 การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหา วิฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษา ผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของ บุคคลภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

1.2 การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริม และสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ของชุมชน การค้นหาศักยภาพ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและสร้างเครือข่ายชุมชน

ดังนั้น กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ต้องมีกระบวนการของการมีส่วนร่วมจากประชาชนเสมอ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนก็เท่ากับว่าเป็นการระดมความคิดจากหลากหลายมุมมองที่มองปัญหาในมิติที่ต่างกันออกไป ระดมสมองระบุดูปัญหาออกมาเป็นข้อ ๆ แล้วร่วมกันแก้จนปัญหาหมดสิ้นไปจากชุมชน โดยหลักจะประกอบด้วย

1. ระดมคน ระดมความคิด
2. แฉงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นข้อ ๆ แล้ววางกรอบการแก้ปัญหา
3. ปฏิบัติการแก้ปัญหาตามกรอบที่วางแผนร่วมกัน
4. ติดตามและประเมินผลของการแก้ไขปัญหาตามที่ระบุกันไว้ หากปัญหาที่ต้องการแก้ไข

ไม่ประสบผลสำเร็จหรือ ก็คือ แก้ไม่ได้ก็จะกลับไปสู่กระบวนการแรก คือ การระดมคน ระดมความคิด เพื่อจะหาข้อบกพร่องในการปฏิบัติการแก้ปัญหา หรือหาช่องโหว่ที่ทำให้ปัญหาไม่ถูกแก้จนนำไปสู่การกำหนดกรอบแผนการปฏิบัติใหม่เพื่อแก้ปัญหากัน ต่อไป

2.1.7 กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

โกวิทช์ พวงงาม (2553) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการกันระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาใหม่ที่เป็นความรู้ทำความเข้าใจจากภายนอกชุมชนผ่านสื่อบุคคล เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้จนทำให้เกิดสังคมนแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป แต่ในภาวะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในกระแสปัจจุบันทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่อสังคม ซึ่งยากที่จะหลีกเลี่ยงได้บ้างก็ทำให้ชุมชนอ่อนแอ สังคมเกิดวิกฤติในด้านต่าง ๆ ดังนั้นในการพัฒนา หรือการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นจึงมองถึงวิสัยทัศน์ใหม่การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของชุมชน ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างฐานเรียนรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเอง รวมไปถึงการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยผู้นำหรือผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นแกนกลาง คุณลักษณะนี้เป็นจุดแข็งที่ชุมชนใช้สร้างความเป็นเอกภาพและศักยภาพของตนสามารถพัฒนา และรวบรวมความรู้ต่าง ๆ เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

2. กระบวนการสร้างทุนชุมชน หรือทุนสังคม ที่มองครอบคลุมทั้งการสะสมเงินตรา ทุนสังคมที่มาจากบุคลากร ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน สถาบันสาธารณะ สมบัติทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น โดยสร้างทุนเหล่านี้ให้หลากหลายรูปแบบและมากขึ้น

3. กระบวนการศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา ได้แก่ แสวงหาความร่วมมือจากนักวิชาการ สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานนอกชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชน หรือสถาบันในชุมชนทำงานวิจัยเอง เพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนพัฒนาชุมชน ต่อไป

4. กระบวนการสร้างความหลากหลายจากปัจจัยที่เป็นคุณต่อการพัฒนาเป็นการเปิดรับเอาความรู้และความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน โดยเปิดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะเรียนรู้ระหว่างกัน โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและวางแผนพัฒนาตนเองสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความร่วมมือพัฒนาแบบภาคีต่าง ๆ ที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จมีศักยภาพ และมีการประสานวางแผนหรือการทำงานในทุกระดับ

5. กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นการต่อยอดความรู้ในการพัฒนาตนเอง และเครือข่ายอยู่ตลอดเวลาไปสู่การยกระดับทุนที่เกิดจากการร่วมทุนกันระหว่างองค์กรในการพัฒนาด้านต่าง ๆ

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็งแต่จะต้องเรียนรู้อะไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ จึงได้แก่

1. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน รู้ถึงความเป็นชุมชนองค์ความรู้ภายในชุมชน
2. กระบวนการสร้างทุนทางสังคม คือ การจะนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน เช่น ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม มาทำอย่างไรให้เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
3. มีการวิจัยชุมชน เพื่อหาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสืบให้ได้ต้นสายปลายเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
4. มีการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะ ความรู้ และมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์ความรู้ภายในและภายนอกชุมชน แต่ชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจ และวางแผนที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเอง

5. มีการสร้างเครือข่าย เพื่อระดมหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนากันเองภายในเครือข่าย ควบคู่กับการพัฒนาตนเองภายในชุมชน

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยสรุป 4 ประการ คือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) กล่าวคือ การที่ชุมชน มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจสังคม การเมืองรวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดการกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึง ความภักดี ความรัก ความหวงแหน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน

4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่มีความสงบสุขและคนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และมีคุณธรรม

ผู้วิจัย สังเคราะห์การวัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ ของ นภากรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550) หาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2550) สิงหนุ ขุนนิษฐ์ (2551) และ วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553) มาปรับปรุงเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยทุนในชุมชนสมาชิกในชุมชนมีความเอื้ออาทรห่วงใยซึ่งกันและกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงซึ่งวัดได้จากมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สมาชิกในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพของชุมชนในการสร้างมูลค่าสร้างอาชีพในชุมชนท่องเที่ยววิถี มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม มีการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าในชุมชน มีทางเลือกในการหารายได้ที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้าที่พัก

2. ด้านสังคม หมายถึง สมาชิกในชุมชนท่องเที่ยววิถีสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้ มีการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ เข้าใจ และมีน้ำใจต่อกันเป็นภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ

3. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยววิถีมีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เชื่อมมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญา และมีความภูมิใจในชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัย โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยววิถีมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการสร้างมูลค่าอย่างคุ้มค่า ชุมชนสามารถจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมให้กับคนรุ่นให้ในการหวงแหนทรัพยากรในชุมชน

2.1.8 องค์กรชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก (2555, น. 7) กล่าวถึง องค์กรชุมชน คือ การรวมตัวของประชาชนในชุมชนมีการเรียนรู้ การจัดการการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสามารถจัดการผลกระทบจากภายนอกที่เข้าสู่ชุมชนได้ นอกจากนี้ องค์กรชุมชน ประกอบด้วย บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และยึดโยงกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมสรุปบทเรียนโดยรับผิดชอบบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและแบ่งบทบาทตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน มีความเอื้ออาทร มีความรักชุมชน มีการรวมทรัพยากรท้องถิ่น

ทั้งภายในชุมชนและเครือข่ายทางสังคม มีกิจกรรมสาธารณะ และการสื่อสารต่อกันอย่างสม่ำเสมอ มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับเครือข่ายทางสังคมในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาาร่วมกัน

ลีลากรณ์ นาคทรพรพ (2541, น. 239 - 254) ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญแล้ว สิ่งบ่งชี้ที่สำคัญขององค์กรชุมชน มีความเข้มแข็งที่สะท้อนถึงศักยภาพของชุมชน ซึ่งได้เสนอกรอบสำหรับชีวิตองค์กรชุมชนไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชนเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเชื่อมโยงคนในชุมชนเอาไว้ด้วยกัน การชีวิตว่าชุมชนใดมีภูมิปัญญาหรือไม่อย่างไร ได้จากการสืบทอดองค์ความรู้หรือการสร้างสรรค์ ปรับและพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเงื่อนไขสภาพของชุมชน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากผู้นำความคิดของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่เชื่อมโยง สืบทอดภูมิปัญญามาสู่พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ควบคุมพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของสมาชิกในชุมชนและสังเกตจากความคิดและพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะสะท้อนได้ตัวว่ามีการสืบทอดภูมิปัญญาหรือไม่ โดยดูจากทัศนคติ หรือความคิดเห็น และพฤติกรรมของสมาชิกในการถือปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อเหล่านั้น

2. การจัดการกลุ่ม / องค์กรชุมชน องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านนับเป็นกุญแจสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นรูปแบบของการรวมตัวทางสังคมที่ทำให้เกิดอำนาจทางสังคมที่จะถ่วงดุลกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน สำหรับเครื่องชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ดูได้จาก

2.1 วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นกลุ่มสนใจกลุ่มการเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

2.2 กลุ่มที่เข้มแข็งจะต้องมีกฎระเบียบ และกติกาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก โดยกฎระเบียบข้อบังคับสมาชิกมีส่วนร่วม

2.3 กลุ่มที่เข้มแข็งจะต้องมีสมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความพร้อมเพียงในการทำกิจกรรมร่วมกัน รู้หน้าที่ และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ

2.4 กรรมการกลุ่ม ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ดูได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ความบ่อยครั้งในการมีส่วนร่วม ความรวดเร็วในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาและความโปร่งใสในการจัดการเรื่องการเงินและกระจายผลประโยชน์ไปสู่สมาชิก

2.5 กิจกรรมของกลุ่ม กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมที่สามารถชี้ความเข้มแข็งของกลุ่มได้ โดยดูจากการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจและอาชีพ เพื่อผลิต การจำหน่ายและการบริโภค

กิจกรรมเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี การจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส รวมถึง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน และกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ทรัพยากรสาธารณะของชุมชน เช่น พื้นฟูแหล่งน้ำ และป่า การจัดการพื้นที่ใช้สอยทรัพยากร สาธารณะของชุมชนร่วมกัน และ

2.6 กองทุนของกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุนภายในของคนในชุมชน นับเป็นตัวชี้วัดถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้เป็นอย่างดี วัดได้จากขนาดของกองทุน ประเภทของกองทุน ความสม่ำเสมอในการฝากออม และอัตรา การเจริญเติบโตของกองทุน

3. กระบวนการเรียนรู้ และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการ เรียนรู้ นับเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เนื่องจากการยกระดับความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการ แก้ปัญหา

4. ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ ผลการดำเนินงาน ขององค์กรชุมชน คือ เครื่องสะท้อนที่ดีประการหนึ่งถึงระดับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างเครื่อง ชีววัดส่วนใหญ่มักมองไปที่ผลการดำเนินงานของกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินงานอยู่มากกว่าการ ใช้การชี้วัดที่กระบวนการ และมักมองไปยังระดับปัจเจกบุคคล หรือระดับครัวเรือนมากกว่าระดับชุมชน ดังนั้นการวัดผลกระทบการดำเนินงานกิจกรรมขององค์กรชุมชนในด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม ควรมองอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งหรือ ประสิทธิภาพของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน มากกว่ามองตัวชี้วัดแต่ละด้าน โดด ๆ โดยไม่เชื่อมโยงกับ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดผลสำเร็จนั้นขึ้นมา

อินสอน บัวเขียว (2546, น. 42 - 43) ได้กล่าวว่า องค์กรชุมชนนั้น เป็นธรรมดาที่เมื่อมี การจัดตั้งองค์กรในลักษณะใดก็ตามสิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ การกำหนดบทบาท หรือหน้าที่ขององค์กรนั้น องค์กรชุมชนก็เช่นเดียวกับองค์กรอื่น ๆ ที่มีหน้าที่ต้องรับใช้ทิศทางของกลุ่มองค์กรที่ตั้งขึ้น ซึ่งจาก การศึกษาสามารถจำแนกหน้าที่ขององค์กรชุมชนได้ 4 ประเภท คือ

1. องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะทำหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ของตนเอง เพื่อการจัดผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกได้ทั่วถึง ในกรณีของกลุ่มอนุรักษ์ค่อนข้างเป็นวิธี การจัดการทรัพยากรเพื่อป้องกันการบุกรุกจากกลุ่มผลประโยชน์ที่มาจากภายนอกชุมชนเป็นสำคัญ

2. องค์กรที่ทำหน้าที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มทำบุญ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม เยาวชนกองทุนยา กองทุนสงเคราะห์ องค์กรเหล่านี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการรวมกลุ่มของคนภายในชุมชน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม และวัฒนธรรม

3. องค์กรทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น สหกรณ์หมู่บ้าน กลุ่มเกษตร กลุ่มจักสาน กลุ่มเลี้ยงไหม ธนาคารข้าว และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จัดดำเนินการขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาอาชีพของชุมชน โดยการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพและจัดทำกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ

4. องค์กรเพื่อต่อสู้ทางการเมือง เช่น กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มความมั่นคงด้านที่ดินและที่อยู่อาศัย เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการต่อสู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และมักจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อต่อสู้กับอิทธิพลภายนอก เช่น ต่อสู้กับนายทุนที่แสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชนต่อสู้กับอิทธิพลจากแนวนโยบายของรัฐ หรือพ่อค้า เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์กรชุมชน หมายถึง องค์กรที่เกิดจากการร่วมกลุ่มกันของแต่ละคนในชุมชนแล้วมีการสร้างระบบหรือกลไกในการบริหารจัดการชุมชนขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันตลอดจนมีการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่เอื้อต่อผลประโยชน์ร่วมกัน และองค์กรหรือกลไกการจัดการของชุมชนนี้จะเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง และกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นจากภายนอก

2.1.9 ความเข้มแข็งของชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559, น. 4) กล่าวว่า สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) มุ่งต่อขยายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 6 ประการ โดยมี 2 ประการ ที่อาจกล่าวได้ว่า ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ คือ

1. ยึด “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกัน และการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาส และมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมเป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนวิถีชีวิตค่านิยมประเพณี และวัฒนธรรม

2. ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทยพัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่รับผิชอบต่อสังคม มีจริยธรรม และคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัย และเตรียมความพร้อม

เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่าง
เกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟูใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ขณะที่ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนา
ศักยภาพทุนมนุษย์ เป้าหมายที่ 5 มีสาระสำคัญ คือ สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน
สื่อมวลชน และภาคเอกชน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งและ
การพึ่งตนเองของชุมชนในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์
จัดระเบียบทางสังคม และกำหนดบทบาทไทยแก่ผู้ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐานในสังคม

2. ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต อาทิ
พิพิธภัณฑ์ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้มีระบบ
การจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขณะที่ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป้าหมาย
ที่ 3 ได้มีสาระสำคัญถึงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความ
เข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีสิทธิ
ในการจัดการทุนที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน ได้มีแนวทางการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการสร้าง
แรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนา
ชุมชนส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุน

2. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์
ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์
รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

3. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับ
ชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม
(Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา
ในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพ
ให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึง
การส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว

4. สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์กรการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบลที่ทำหน้าที่ ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานราก โดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

5. สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากร ในชุมชนในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาครัฐ อปท. ในการดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นโดยไม่เลือกปฏิบัติ ผลักดันพ.ร.บ. โฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันเป้าหมายการพัฒนา ดังกล่าวข้างต้นมีแผนงานรองรับที่สำคัญ คือ แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง โดยมีสาระสำคัญ คือ มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคม / วิสาหกิจชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) และความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) ในแต่ละพื้นที่ เพื่อการสร้างองค์ความรู้ รูปแบบการจัดการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของวิสาหกิจในระยะยาวรวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก พร้อมทั้งประสานงานกับจังหวัดและท้องถิ่น เพื่อขยายผลจากชุมชนต้นแบบให้มีการนำไปใช้ในชุมชนอื่น ๆ อย่างกว้างขวางเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลได้ยุทธศาสตร์ด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างการเติบโต จากภายใน

โดยสรุปจากการศึกษาแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาจนถึงฉบับปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้นั้น ได้ถูกบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติของไทยมาอย่างยาวนานแสดงให้ถึงแนวนโยบายของชาติที่ต้องการให้รากฐานของประเทศ มีความเข้มแข็งมาจากฐานราก ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาหน่วยพื้นฐานต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคน ครอบครัว องค์กร รวมถึงพื้นที่ / สภาพแวดล้อม จึงมีความจำเป็นและสำคัญ

2.1.10 เครือข่าย

2.1.10.1 ความหมายของเครือข่าย

กาญจนา แก้วเทพ (2541, อ้างใน งามเนตร จริงสูงเนิน, 2538, น. 14)

ให้ความหมายของ “เครือข่าย” (Network) ว่าหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมาย ของตัวเอง บุคคลกลุ่ม หรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอยู่อย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

มีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, น. 311) กล่าวถึง ความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า เครือข่ายได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงการรวมตัวของหน่วยต่าง ๆ ในสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมเป็นเครือข่ายทางธุรกิจ เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายการเรียนรู้ หรือเครือข่ายในงานพัฒนา ซึ่งการรวมตัวในแต่ละประเภทต่างมีเหตุผล หรือความจำเป็นในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เช่น ในภาคธุรกิจการสร้างเครือข่าย นำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงธุรกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างความสามารถเข้าถึงตลาดของสินค้า ลดค่าใช้จ่ายด้านวิจัย และพัฒนา ลดภาวะการแข่งขัน ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2.1.10.2 ความเข้มแข็งของเครือข่าย

สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2537, น. 8) ได้อธิบายถึง การพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือ 1) เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ 3 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชุมชน และ 2) เครือข่ายภายนอกชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ที่การเชื่อมโยงของท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนรู้ของคนภายนอกชุมชน

1) องค์กรประกอบเครือข่าย

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546, น. 9) กล่าวถึง องค์กรประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อในภาษาอังกฤษ 4 ตัว คือ Link หรือการเชื่อมต่อ ซึ่งสามารถสรุป ได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ (Learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของตนเอง และผู้อื่น
2. การลงทุน (Investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ
3. การดูแล (nursing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงาน และสัมพันธ์ภาพส่วนตัว
4. การรักษา (Keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิก และการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

พระมหาอุทิศย์ อากาศโร (2547, น. 47 - 50) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย 5 ประการ คือ 1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก 2) จุดมุ่งหมาย 3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ 5) ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสาร

2) องค์ประกอบเสริมสร้างเครือข่าย

2.1) ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย มีหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ ประการแรก สถานการณ์ปัญหา และสภาพแวดล้อม ประการที่สอง การสร้างพื้นที่ทางสังคม และประการที่สาม การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

3) ข้อกำหนดเบื้องต้น (Requirement)

3.1) กลุ่มที่จะสร้างเครือข่ายนั้น จะต้องผ่านการพูดคุยกันการวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสำนึกอย่างจริงจังว่า “เพราะเหตุใดเราจึงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำไมเราจึงมีชีวิตอยู่ตามสภาพด้วยตัวเองไม่ได้” การพูดคุยกัน และการวิเคราะห์จนกระทั่งเกิดสำนึกเกิดความจำเป็นที่จะต้องประสานงานร่วมกับคนอื่น ร่วมกับกลุ่มอื่น ร่วมกับหมู่บ้านอื่นเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสร้างเครือข่าย

3.2) สมาชิกในกลุ่มเครือข่ายจะต้องเข้าใจเป้าหมายของการรวมกลุ่ม และการประสานงานอย่างชัดเจน

3.3) ต้องมีรูปแบบขององค์กร เพื่อการประสานงานที่แน่นอนในระดับหนึ่ง การสร้างเครือข่ายจะเป็นไปไม่ได้ หากไม่มีการจัดระบบในรูปแบบขององค์กรเพื่อการประสานงาน

3.4) ต้องมีการเคลื่อนไหวให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เนื่องจากลักษณะของเครือข่ายนั้น มีความเป็น โครงสร้าง (Structured) น้อยกว่ากลุ่มหรือองค์กร ทั้งยังเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มที่อยู่ห่างไกลกัน ดังนั้นจึงต้องมีการเคลื่อนไหวให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

3.5) แรงจูงใจ (Motive) ของสมาชิกที่จะเข้าสู่เครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายเป็นรูปแบบการประสานงาน เพื่อการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นแรงจูงใจของสมาชิกที่จะเข้ามาอยู่ในเครือข่ายจะต้องเป็นแรงจูงใจ 2 ด้าน คือ ทั้งเป็น “ผู้รับ” และเป็น “ผู้ให้” ที่มีแรงจูงใจ แต่เพียงด้านเดียว คือ มองตัวเองแต่ด้านที่จะเป็น “ผู้รับ” หรือแม้แต่จะเป็น “ผู้ให้” แต่เพียงฝ่ายเดียวจะประคองตัวอยู่ในเครือข่ายไม่ได้แน่นอน

4) บทบาทการหนุนช่วยเหลือบุคคลภายนอกในการสร้างสรรค์เครือข่ายของประชาชน มีดังนี้

4.1) ผ่านกระบวนการส่งคืนตามปกติเงินทุนที่ช่วยเหลือในการทำหน้าที่เป็นตัวประสานงานระหว่างกลุ่ม

4.2) เป็นตัวจัดโอกาสให้เกิดการพบปะ

- 4.3) จัดแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 4.4) เป็นผู้รวบรวมแหล่งข้อมูลในแต่ละแห่ง
- 4.5) ชูบทบาทผู้นำชุมชนขึ้นมาเพื่อให้เป็นกลุ่มแกนในการพัฒนา
- 4.6) สร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยสนับสนุนและชาวบ้านในรูปแบบ

ต่าง ๆ

- 4.7) เป็นตัวต่อเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มของชาวบ้าน
- 5) ปัจจัยที่ทำให้การสร้างเครือข่ายไม่มั่นคง
  - 5.1) การที่สมาชิกเห็นแก่ผลประโยชน์ในวงจำกัด คือ ในกลุ่มพวก

พ้องของตนเท่านั้น

5.2) สมาชิกไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเปิดตัวออกไปสัมพันธ์กับภายนอก (ขาดการวิเคราะห์ความจำเป็นร่วมกัน)

5.3) การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของความต้อการระหว่างตนเองกับผู้อื่น จะถือว่าความต้อการของตนเองเร่งด่วนกว่าผู้อื่นเสมอ อันเป็นลักษณะที่มีจิตใจคับแคบ

5.4) การมองไม่เห็นว่าคุณจำเป็นของผู้อื่นก็เป็นเสมือนความจำเป็นของตนเอง กล่าวคือ ขาดความคิดจิตใจ ลักษณะ “ใจเขาใจเรา”

5.5) วิธีการจัดรูปแบบองค์กรนั้น จะมีผู้มีอำนาจอิทธิพลคอยควบคุมกระบวนการตัดสินใจอยู่เพียงกลุ่มเดียว

5.6) การจัดตั้งเครือข่ายนั้นดำเนินการอย่างเร่งรีบทำให้สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจทั้งวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน

5.7) คณะกรรมการและสมาชิกขาดทักษะในการบริหารองค์กร

6) เงื่อนไขเบื้องต้นต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนดังนี้

6.1) มีการรณรงค์ทางด้านความคิดในเรื่องหลักประกันที่ไว้ใจได้ คือใคร ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการศึกษาร่วมกัน พุดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะกัน โดยเป้าหมายของการศึกษานั้น ต้องการจะชี้ให้เห็นชาวบ้านเห็นว่า บรรดาเครือข่ายแนวตั้งแบบเก่า เช่น ตลาด นายทุน หรือเครือข่ายแนวตั้งแบบใหม่ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์องค์กรเงินทุนจากต่างประเทศ เครือข่ายแนวตั้งเหล่านี้ เป็นหลักประกันที่ไว้วางใจได้มากน้อยหรือยาวนานเพียงใด และใครคือหลักประกันที่ไว้วางใจได้แน่นอนกว่าขั้นตอนการรณรงค์ดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา

6.2) ต้องมีการสร้างเงื่อนไขให้มีการติดต่อสื่อสารกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” นี้ ได้มีผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้
 วรรณา วงษ์วานิช (2546, น. 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุก นอกจากนี้แล้วยังเป็นการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแหล่งหนึ่ง ไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางภายในประเทศ และการเดินทางระหว่างประเทศการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับรู้ สนุกสนานเพลิดเพลินร่วมกัน

ประภาศรี เหิกขุนทด (2551, น. 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการ รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง ซึ่งมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางท่องเที่ยว จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่เพื่อแลกเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น จากความต้องการในด้านกายภาพวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์และด้านสถานการณ์ท่องเที่ยวทำให้เกิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและการบริการต่างๆ

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2552) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนาน บันเทิงดังที่ส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมชมญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ฉะนั้นปรากฏการณ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงเป็นภาพใหญ่ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมี ผู้ที่กล่าวว่า ธุรกิจทางการท่องเที่ยวในทุกวันนี้เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก

เบญจพร แปะหลวง (2554, น. 11) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่ง ไปยังสถานที่หนึ่ง หรือเป็นการเดินทางมากกว่า 80 กิโลเมตรจากบ้าน รวมถึงการเดินทางทั้งในประเทศ และการเดินทางนอกประเทศ หรือเป็นนันทนาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนาน บันเทิง เริงรมย์เปลี่ยนแปลงบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม สร้างความสัมพันธ์ต่อกัน โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการ ในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ ซึ่งผู้เดินทางต้องเป็นไปตามความสมัครใจและ การเดินทาง มิใช่เป็นการประกอบอาชีพนั่นเอง

อารยา อินทชสาร (2554, น. 12) การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินชีวิตของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในอดีตมนุษย์ ก็เดินทาง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการแสวงหาที่อยู่อาศัยใหม่ เพื่อติดต่อค้าขาย เพื่อเผยแพร่ศาสนา และเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างประเทศ ปัจจุบันการเดินทางเกิดขึ้นในหลายวัตถุประสงค์หากเป็นการเดินทางท่องเที่ยว

ผู้เดินทางต้องการที่จะไปเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความเพลิดเพลินใจและเป็นการผ่อนคลายความเครียด

วิกิเนีย มายอร์ (2555, น. 14) กล่าวว่า “การท่องเที่ยว” เป็นการเดินทางโดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบไปด้วย เช่น การเดินทางไปทานอาหาร การเดินทางไปพักผ่อน การเดินทางไปศึกษา การเดินทางไปประชุม การเดินทางไปเยี่ยมชมมิตร การเดินทางไปเพื่อธุรกิจ การเดินทางไปซื้อสินค้า สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งด้วยความเต็มใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสุขให้กับตนเอง พักผ่อนหย่อนใจ มีกิจกรรมนันทนาการ หรือสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่หมู่คณะที่เดินทางไปด้วยกัน

2.2.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2553) กล่าวว่าไว้ว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งตามความสำคัญ และสภาพแวดล้อมได้ 12 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco - Tourism) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ (Arts and Sciences Educational Attraction Standard) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว หรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่งตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทางแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม และเทคโนโลยี และ MICE (Meeting and Incentives and Conventions and Exhibitions)

3. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่ หรืออาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่ หรือเคยมีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชน โบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะ และสถาปัตยกรรม

4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ ลักษณะที่สำคัญทางธรณีวิทยา และภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

5. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพให้มีความสุข สนุกสนาน รื่นรมย์บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนาศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น ย่านบันเทิง หรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุก และสวนสาธารณะลักษณะพิเศษ สวนสาธารณะ และสนามกีฬา

6. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมาแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดง ศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

7. แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการกำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญและต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก น้ำพุร้อนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติได้ นอกจากนี้การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

8. แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด (Beach Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

9. แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่งการดูนก และการตกปลา เป็นต้น

10. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศและหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของมนุษย์ยุคต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

11. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภท แก่ง หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน และมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักผ่อน และการเดินป่า ซึ่งอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษา ธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่ การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นต้น

อารยา อินชชสาร (2554, น. 16) ได้ให้ความหมายของประเภทของการท่องเที่ยว หมายถึง ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว และสามารถแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขัน กีฬา เล่นกีฬา แช่น้ำพุ น้ำแร่รักษาโรคการอาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ สถานที่ดังกล่าว เช่น ชายทะเล สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส ฯลฯ

2. การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงานเป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เพื่อดูงานการสันทนาการ โดยหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

3. การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานและโบสถ์เก่า ๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่าง ๆ ชมการแสดงแสงสีเสียงเหตุการณ์เด่น ๆ ในอดีตกาล

4. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) มีลักษณะเด่น คือ การประชุมหรือพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ด้วย

5. การท่องเที่ยวเพื่อชมวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและในบางครั้งเข้าร่วมวิถีชีวิตเก่า ๆ ที่หาได้ยาก ท้องถิ่นเก่า ๆ ที่มีความน่าสนใจเป็นที่ดึงดูดความสนใจ เช่น เครื่องแต่งกายตามประเพณี การเร่ร่อนบ้าน การแสดงศิลปะ และหัตถกรรมโบราณ ฯลฯ

6. การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตเห็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ

7. การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อ ชาติพันธุ์ แต่เน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่เน้นชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่พิภพ ซึ่งรวมทั้งการถ่ายภาพ การเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวโดยทั่วไปจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งลักษณะและกระแสนิยมของการท่องเที่ยวจะสร้างรูปแบบของการท่องเที่ยวออกมาอย่างต่อเนื่อง และการแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวยังมีการแบ่งตามลักษณะของวัตถุประสงค์ในการเดินทางได้อีกด้วย

2.2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

อารยา อินทชสาร (2554, น. 18) กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ เพราะองค์ประกอบนอกจากจะช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นผลดีแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปด้วยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน คือ

1. นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษารายได้เชื้อชาติ หรือสัญชาติ

1.2 การกระจายของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศใดบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวจากทวีปต่าง ๆ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศมาก เช่น ยุโรป, อเมริกา, เอเชีย, แอฟริกา และโอเชียเนีย

1.3 กิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว เช่น เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจการแข่งขันกีฬา การเจรจาธุรกิจ หรือเยี่ยมญาติ สำหรับประเทศไทย ผู้ที่เดินทางเข้าประเทศมีจุดมุ่งหมายหลายอย่าง เช่น ท่องเที่ยว ธุรกิจ ประชุม ปฏิบัติราชการ และอื่น ๆ นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน คือ

2. สินค้าท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยว

สินค้าท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ เป็นสินค้าที่รวบรวมเอาสินค้าและบริการหลายประเภททั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมไว้ด้วยกัน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี อุตสาหกรรม สาธารณูปโภคต่าง ๆ สินค้าเหล่านี้ มีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการต่างกัน

3. การคมนาคมขนส่ง

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยว นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ และธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งในเรื่องการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

3.1 รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง การคมนาคมขนส่งแต่ละรูปแบบ จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของการประกอบการ และตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

3.2 การคมนาคมขนส่งสู่แหล่งท่องเที่ยว สภาพการเดินทางสะดวก ปลอดภัย รวดเร็ว และมีมาตรฐานดีมีมากน้อยแค่ไหน

3.3 การคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบและมาตรฐานของการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น รถนำเที่ยวมีจำนวนเพียงพอหรือไม่ คุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะตลอดจนความสะดวกและความปลอดภัย

3.4 แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว พิจารณาว่าเป็นแบบใด เช่น แบบเป็นหมู่คณะกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ ยานพาหนะที่ใช้เป็นของส่วนตัว หรือของสาธารณะ

3.5 บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสาร หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สถานีขนส่ง หรือบริการเดินทาง ระหว่างทาง ปลายทาง

3.6 รูปแบบ หรือปัญหาการจราจร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ กรุงเทพฯ เป็นปัญหา ทั้งต่อชาวกรุงเทพฯ และต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งประเทศคู่แข่งทางการท่องเที่ยวของไทยมักจะใช้ปัญหาการจราจรในกรุงเทพฯ เป็นเครื่องชี้ถึงข้อเสียทางการท่องเที่ยวของไทย

4. ข้อมูลข่าวสาร และการบริการ

ข้อมูลข่าวสารเป็นเอกสาร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น หนังสือแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว แผ่นพับ แผนที่ และเอกสารแนะนำต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น

4.1 การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เช่น รายการ เทศกาลท่องเที่ยวของจังหวัดต่าง ๆ หรือฤดูกาลของการท่องเที่ยวแต่ละภาค เช่น เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง แข่งเรือ เป็นต้น

4.2 การส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ ๆ โดยเผยแพร่เอกสารการนำเที่ยวแก่ชุมชน

4.3 อบรมการนำเที่ยว หรือมัคคุเทศก์เป็นการให้ความรู้แก่บุคคลที่สนใจในอาชีพ การจ้ดนำเที่ยว และเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

4.4 รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดพิมพ์เป็นเอกสารแก่นักท่องเที่ยว

4.5 จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่เพื่อใช้เป็นคู่มือประกอบการเดินทางท่องเที่ยว

5. ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

อันได้แก่ โรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท ที่พักแรมกลางแจ้ง บังกะโล สถานที่พักจะต้องสะอาด สะดวกสบาย ปลอดภัย ราคาเหมาะสมกับที่พักแต่ละประเภท การจัดระดับของโรงแรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกจะถูกจัดระดับ โดยใช้สัญลักษณ์เป็นรูปดาว คือ ถ้าเป็น โรงแรมที่ระดับหรั มีบริการยอดเยี่ยมจะให้สัญลักษณ์ 4 - 5 ดาว

6. อาหาร และเครื่องดื่ม

ต้องคำนึงถึงในด้านคุณภาพ สะอาดถูกหลักอนามัย มีคุณค่าทางอาหารมีประโยชน์ แก่ร่างกาย และราคาไม่แพง ควรจะประกอบด้วย ร้านอาหารประเภทต่าง ๆ เช่น ร้านอาหารประจำชาติต่าง ๆ ร้านอาหารพื้นเมือง ร้านอาหารทั่ว ๆ ไป ศูนย์อาหาร ร้านอาหารบริการเร่งด่วน ร้านอาหารนมกาแฟ และเครื่องดื่มตลอดจนร้านอาหารเคลื่อนที่ประเภทหาบเร่ รถเข็น เป็นต้น

7. ความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงมากที่สุด อาจจะทำให้หลายอย่าง เช่น

7.1 การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อได้รับความเดือนร้อน

7.2 การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตน เพื่อมิให้ได้รับอันตรายในด้านต่าง ๆ

7.3 กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

2.2.4 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ปวีณา โทณแก้ว (2542, น. 1) กล่าวถึง ความสำคัญของการท่องเที่ยว ว่าการท่องเที่ยว จัดเป็นกิจกรรมนันทนาการประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 3 ด้าน คือ

1. ความสำคัญต่อบุคคล การท่องเที่ยวเป็นสื่อสร้างสรรค์ความสำราญ เพลิดเพลินใจแก่มนุษย์อันเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้มีทัศนคติกว้างไกล สามารถรับ และเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นจริง เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนสถาปนาความเข้าใจอันดีระหว่างมนุษยชาติ เนื่องจากการท่องเที่ยวนำมาซึ่ง โอกาสแห่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชนในชาติและนานาชาติ

2. ความสำคัญต่อสังคม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา และนำความเจริญไปสู่ท้องถิ่นช่วยพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภค มาตรฐานการครองชีพ ตลอดจน คุณภาพชีวิตที่ดี

3. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้สำคัญในรูปเงินตราต่างประเทศ ช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ กระตุ้นการสร้างงาน และรายได้แก่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องทั้ง โดยตรงและ โดยอ้อมก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตราและกระจายรายได้แก่ท้องถิ่น รวมทั้งกระตุ้นการผลิตและธุรกิจบริการต่าง ๆ

ฉันทิช วรรณถนอม (2552) กล่าวถึง ความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทที่เด่นชัดบทบาทหนึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ก็คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ที่สำคัญให้ประเทศเป็นลำดับต้น โดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลของการท่องเที่ยวอาจไม่ได้ส่งผลต่อการทำให้วัฒนธรรมของท้องถิ่นต้องเปลี่ยนแปลงอย่างทันทีทันใดแต่อาจค่อย ๆ ซึมซับอย่างช้า ๆ ธุรกิจหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภาคต่าง ๆ ที่มีความล่อแหลมต่อความรับผิดชอบในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ จึงควรตระหนัก หมั่นสังเกตติดตาม พัฒนานำวัฒนธรรมในสิ่งที่ดีและวัฒนธรรมภายนอกที่แตกต่างจากของตนมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแต่ต้องไม่ลืมคุณค่าวัฒนธรรมเดิมของตนด้วย

3. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมทำให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นเหตุให้มีการมีการช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นและสามารถอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวมาสนับสนุนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ อันเป็นการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

2.2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism : CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลังความหมาย ความคิดหลักการ และองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2540, อ้างถึงใน พจนานุกรม, 2546, น. 14) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน นอกจากนี้โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2545, น. 39, อ้างถึงใน สินธุ์ สโรบล, 2546, น. 60) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน

พจนานุกรม (2546, น. 14) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ในปัจจุบัน คำว่า “Ecotourism” ได้รับความนิยมมากในระดับสากล ในขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนก็ได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วยเช่นกัน ในปี 2545 องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีสากลว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (International Year of Ecotourism : IYE) จึงเกิดคำว่า (Community Based Ecotourism : CBET)

สินธุ์ สโรบล (2546, น. 60) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทาง การท่องเที่ยว หมายถึง จัดการโดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเท่านั้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เน้นถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ดำเนินการโดยชุมชนชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว รวมถึงมีลักษณะเหมือนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม

2.2.5.1 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การกำหนดหลักการนี้ เป็นไปเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ (พจนานุกรม, 2546, น. 12 - 13)

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทาง
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น

10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนการที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้นมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญและ

การเป็นนักท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยว โดยชุมชนใหม่ขึ้นเพื่อสร้างการรับรู้ และความเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม

2.2.5.2 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจโดยประกาศให้ปี 2541 - 2542 เป็นปี ส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) หลังปี 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ หรือเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” ณ ปัจจุบันหากให้ชุมชนนิยามตนเองว่าเรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนว่าชื่ออะไร พบว่ามีชื่อเรียก 4 ชื่อ ด้วยกันในกลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์

2.2.5.3 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักของ CBT มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ 4) การเรียนรู้ ประเด็นสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของ CBT ได้แก่ (พจนานา สนวนศรี, 2546, น. 15)

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3) ด้านการจัดการ มีกฎ - กติกา ในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวมีองค์กร หรือกลไกในการทำงาน เพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ด้านการเรียนรู้ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถ สร้างการรับรู้ และความเข้าใจ ในวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมที่แตกต่างมีระบบจัดการให้เกิด

กระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

4) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้าน และผู้มาเยือนการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคม เป็นตัวขับเคลื่อนเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชน ในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชน และการสัมพันธ์กับภายนอกควรที่จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นมวลรวมความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น Ecotourism ภาษาราชการ เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่หลายชุมชน หรือหลายองค์กร เรียกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งความแตกต่างของอีโคทัวริซึมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เน้นที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงานแต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยึดธรรมชาติเป็นศูนย์กลางชุมชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

วุฒิชัย สายบุญจวง (2561) สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนมีศักยภาพและเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ ที่ประกอบด้วย

1. ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ การที่ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอำนาจต่อรองกับนายทุน มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับกิจการสาธารณะและสวัสดิการของชุมชน การที่ชุมชนมีทรัพยากรเพียงพอต่อการบริโภค การมีโอกาสเข้าถึงและใช้ทรัพยากรในชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งที่มีค่าน้อยหรือไม่มีค่าของคนในชุมชน การปลอดจากการพึ่งพิงตลาดทุน และปัจจัยในการผลิตจากภายนอกเพื่อลดการพึ่งพิงให้เหลือน้อยที่สุดขายผลผลิตได้ในราคาเป็นธรรมมีความสามารถในการจัดระบบธุรกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพปลอดจากความเสี่ยงในการผลิต หรือมีความเสี่ยงน้อย

2. การมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอกอย่างเด็ดขาดไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือกลุ่มอำนาจ การมีความสามัคคีมีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชนสามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกันเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ ในยามจำเป็น

3. มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสามารถปรับใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สิน ชุมชนมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง เงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ ตามเป้าหมายตัวชี้วัด ดังนี้

2.3.1.1 ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

อรพินท์ สพิโชคชัย (2550, น. 48) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา / ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

2. หลักการในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เริ่มมาจากบทเรียนของความล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนชนบทที่ไม่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาแบบยั่งยืนประกอบกับกระแสความคิดของนักวิชาการ ทั้งในประเทศ และในระดับสากลเกี่ยวกับเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การพัฒนาในยุคหลัง ๆ ได้เน้นประชาชนในชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนา และมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) จึงเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เป็นต้นมา ได้มีการกำหนดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ค่อนข้างชัดเจน

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ก็คือ กระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ และภาคอื่น ๆ นอกจากภาครัฐ เช่น ธุรกิจเอกชน ประชาชน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ เพราะการพัฒนาที่ทรงพลัง และยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตยเกิดจากการพัฒนาที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแรงร่วมใจ

ในการดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนา สำหรับแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ซึ่งหากขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปจะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ โดย 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 2.1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้สามารถให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
- 2.2 การมีส่วนร่วมในการเลือก และเสนอแนวทาง เพื่อตัดสินใจ
- 2.3 การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
- 2.4 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการติดตามตรวจสอบ
- 2.5 การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ

ประชุม สุวดี (2551, น. 29) ได้กล่าวถึง ลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วม องค์กรเกิดจากพื้นฐาน 2 ประการ คือ

1. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการวางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กร ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
2. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม และกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้
3. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วมจะต้องไม่เป็นการบังคับ หรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสมบุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเองสำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคล โดยทั่วไปแล้วยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ, อายุ, สถานภาพครอบครัว, ระดับการศึกษา, สถานภาพทางสังคม, อาชีพ และรายได้ เป็นต้น

ทำนอง ภูเกดพิมพ์ (2552, น. 34) ได้ให้ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคลแต่ละหน่วยงานแต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคสมัยอีกด้วย การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วม

ทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากยิ่งขึ้น เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

2.1 ความสนใจ และความกังวลร่วมกันเกิดจากความสนใจ และความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญเห็นด้วยกันกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2.2 ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

2.3 การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงสนองตอบความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ได้แก่ เพศ, อายุ, สถานภาพครอบครัว, ระดับการศึกษา, สถานภาพทางสังคม, อาชีพ และรายได้ เป็นต้น

สรุทธ จันสุข (2552, น. 34) กล่าวถึง การมีส่วนร่วม ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนที่เป็นไปในรูปของผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วม มิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจ หรือผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนาไม่ใช่กระทำถึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ได้จัดทำขึ้น และหมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนเองอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองได้ การที่ประชาชน หรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนการพัฒนาชุมชนในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตนเอง นอกจากนี้การกำหนดวัตถุประสงค์ และวางแผนร่วมกันก็เป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแผนงานโครงการดังกล่าว และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการบริการรวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุม ประเมินโครงการของชุมชน ซึ่งอาจเป็นไปโดยการมีส่วนร่วมแบบตัวแทนหรือเป็นไปโดยการได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

วันชัย วัฒนศัพท์ (2553, น. 3 - 4) ได้เสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจ เพื่อพัฒนาการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามหลักการธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิด โอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใส และเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุก ๆ ฝ่าย การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5)

พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 จึงต่างให้ความสำคัญต่อการบริหารราชการอย่างโปร่งใส สุจริต เปิดเผยข้อมูล และการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะการตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการ นั้น (International Association for Public Participation) ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าผู้กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จดหมายข่าว การจัดงาน แลกงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง และความคิดเห็น เพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุน หมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนร่วมกันกระทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยเริ่มตั้งแต่คิดวางแผนร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน ร่วมกันรับผิดชอบ และประเมินผล ตลอดจนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

2.3.1.2 ด้านขวัญและกำลังใจ

ขวัญและกำลังใจนั้น มีลักษณะเป็นนามธรรม สามารถสังเกตได้จากการแสดงออกของบุคคล หรือกลุ่ม ขวัญและกำลังใจมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อขวัญและกำลังใจดี การปฏิบัติงาน ก็จะมีประสิทธิภาพสูงผลงานที่ได้ก็จะดีในทางกลับกันถ้าขวัญกำลังใจไม่ดีการปฏิบัติงาน ก็จะมีประสิทธิภาพลดลงผลงานที่ได้ก็จะไม่ดี ดังนั้นจึงมีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับความสำคัญของขวัญและกำลังใจ ไว้ดังนี้

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (2540, น. 241) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของขวัญในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร
2. เกิดความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะและองค์การ
3. ปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งระเบียบวินัยและศีลธรรมอันดีงาม
4. เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและก่อให้เกิดพลังร่วม (Group Effort) และ

ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายขององค์กรได้

5. เกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ ขององค์กร
6. เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กรที่ตนปฏิบัติอยู่

ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว (2542, น. 184) ได้กล่าวถึงความสำคัญของขวัญในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเป็นอย่างดี
2. ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่เพื่อนร่วมงาน
3. เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาองค์การ
4. สร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในองค์การ
5. ทำให้เกิดความจงรักภักดีในหมู่คณะขององค์การ

6. สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

ทองทิพา วิริยะพันธุ์ (2546, น. 21) กล่าวว่า ลักษณะของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจ รวมถึงวิธีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะเป็นการจูงใจในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขวัญและกำลังใจ จึงเป็นเสมือนเครื่องกระตุ้นให้เกิดพลังในการปฏิบัติงานให้มีพลังในการสร้างความดี และการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นทำให้สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ดีเป็นประโยชน์สร้างสรรค์งานที่ดีเป็นประโยชน์ต่อองค์การสูงสุด

พระมหาวีวัฒน์ ปรีชาโน พวกนิคม (2551, น. 34, ก) ขวัญกำลังใจ หมายถึง สภาพทางจิตใจ ทศนคติ หรือความรู้สึกทางอารมณ์ของผู้ปฏิบัติงานที่ตั้งใจฝ่าฟันอุปสรรคที่เกิดขึ้น จากสภาพของการทำงานให้สามารถทำงานได้บรรลุจุดหมายขององค์กร

พระมหาวีวัฒน์ ปรีชาโน พวกนิคม (2551, น. 35 - 36, ข) ขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งการมีขวัญกำลังใจที่ดีจะก่อให้เกิดแรงจูงใจ กำลังใจ ความร่วมมือร่วมใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเสริมสร้างความจงรักภักดี ความเข้าใจอันดี และความสามัคคี ซึ่งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานอุทิศสติปัญญาและกำลังความสามารถให้กับองค์กร ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ เชื่อมมันศรัทธาในองค์กรที่ตนปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องพยายามทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญกำลังใจดีต่อไป

ปรีชาพร วงศ์อนุตราโรจน์ (2553, น. 6) กล่าวถึง ความสำคัญของขวัญในการปฏิบัติงานว่า ผู้ที่มีขวัญดี มักเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงานให้เป็นที่ไปตามความมุ่งหมายของการจัดการจะสร้างผลงานที่คุณภาพให้กับหน่วยงานบุคคลที่มีขวัญจะมีพฤติกรรม ต่อไปนี้

1. มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อให้จุดมุ่งหมายขององค์กรบรรลุผล
2. มีความผูกพันต่อองค์กร
3. อยู่ในระเบียบวินัย และเต็มใจที่จะทำตามกฎข้อบังคับต่าง ๆ
4. แม้องค์การจะมีปัญหาอย่างไร ก็จะใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงไป
5. มีแรงจูงใจ และความสนใจในงานอย่างมากมาย
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

กานดาจันทร์แย้ม (2556, น. 34) กล่าวว่า ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาพจิตใจของบุคคลในกลุ่ม หรือองค์กรที่ก่อให้เกิดกำลังใจ ทศนคติ และความพอใจในงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของคน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มที่วางไว้

สรุปได้ว่า ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาพทางจิตใจ หรือความรู้สึกของบุคคลที่เป็นพฤติกรรมแสดงออกต่อสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำงานเป็นทีมมีแบบอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจ เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

2.3.1.3 ด้านการมีจิตสาธารณะ

ยุทธนา วรณปิติกุล (2542, น. 181 - 183) กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่า ต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. การทุ่มเท และอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ เช่น ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตามไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่าง ๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยมส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเองไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกรับเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่สนใจการเมืองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อขัดแย้ง การยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไปต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติสร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจ และผนึกกำลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัวรวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่าง ๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษาประชาคม สังคม และกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคม คือ สถาบันศาสนาและสื่อมวลชน นับว่ามีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

สมพงษ์ สิงหะพล (2542, น. 15 - 16) ได้กล่าวถึง จิตสาธารณะ ว่ามีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self - Consciousness) เป็นจิตสำนึก เพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษา ไทยมุ่งมั่นปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่งสังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกันเป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมืองจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

หฤทัย อาจปรี (2544, น. 37) ให้ความหมายของจิตสาธารณะไว้ว่า เป็นความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้เกิดความรู้สึกรารถานที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้ไข โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบสำนึกถึงพลังของตนเองที่สามารถร่วมแก้ไขปัญหานั้นได้และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาพร้อมกับคนในสังคมนั้น

กิตติพงษ์ แดงเสริมสิริ (2552, น. 24 - 25) ได้สรุปภาพรวมของจิตสาธารณะไว้ 3 ประการ คือ

1. การใช้สิ่งของส่วนรวม แบ่งออกได้เป็น

1.1 สถานที่สาธารณะต่างๆ โดยเป็นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ เช่น การจอดรถในที่สาธารณะ การทิ้งขยะในที่สาธารณะรวมถึงการแยกประเภทขยะ การใช้อาคารสถานที่ การเปิด - ปิด เครื่องปรับอากาศ ไฟฟ้า การสูบบุหรี่ในที่สาธารณะการแสดงมารยาทในที่สาธารณะ เป็นต้น

1.2 อุปกรณ์ส่วนรวม ได้แก่ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะ นั้น ๆ เช่น การใช้โทรศัพท์สาธารณะ การใช้หรืออ่านหนังสือพิมพ์ การใช้อุปกรณ์สำนักงานและจัดเก็บ รวมถึงการใช้กระดาษ การจัดวาง และเก็บคืนสิ่งของสูญหาย

2. การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวม กิจกรรมส่วนรวมเป็นกิจกรรมร่วมกับคนหมู่มาก ได้แก่ การแต่งกายเหมาะสมกับสถานที่และลักษณะงาน การใช้สื่อเสียง การเสียสละแรงกายเพื่อส่วนรวม การแสดงความมีน้ำใจในสาธารณะกุศล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ การดูแลรักษาความสะอาดลำน้ำสาธารณะ อากาศ การเผาควน การลดการใช้พลังงานที่เกินความจำเป็น การทำประชาพิจารณ์ และการแสดงความเห็นสะท้อนสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นทางสื่อโทรทัศน์ หรือสื่อชนิดยสารต่าง ๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 218) ได้ระบุตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีจิตสาธารณะ ไว้ดังนี้

ตัวชี้วัด 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนโดยพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้

1. ช่วยพ่อ - แม่ ผู้ปกครอง ครู ทำงานด้วยความเต็มใจ
2. อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญา

ด้วยความสมัครใจ

3. แบ่งปันสิ่งของทรัพย์สิน และอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหา หรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น

ตัวชี้วัด 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม โดยพิจารณาจากพฤติกรรมตัวบ่งชี้

1. ดูแลรักษาสาธารณะสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ
2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชน และสังคม
3. เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวม

ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

กุหลาบ พงษ์เทพิน (2553, น. 20) ได้ให้ความหมายของจิตสาธารณะว่าเป็นการปฏิบัติตน โดยคำนึงถึงส่วนรวมด้วยจิตวิญญาณปฏิบัติตนในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนและสังคม การเสียสละไม่เอารัดเอาเปรียบ ความซื่อสัตย์ สุจริต การรักษา และการใช้สมบัติส่วนรวม รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เจียมจิตต์ ไชยลังกา (2554, น. 18) สรุปว่า การสร้างจิตสาธารณะ มี 4 ขั้นตอน คือ

1. ปลุกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะเกิดจากการที่ได้รับ การปลุกฝังมาตั้งแต่เด็กจากครอบครัวและสถานศึกษาและสร้างจิตสำนึก โดยมีกิจกรรมที่ให้การ ช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น
2. การเตรียมความพร้อม ทั้งด้านร่างกายจิตใจด้านความรู้และการติดต่อ สื่อสาร การที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการให้บริการในชุมชนพร้อมทั้งทักษะในการติดต่อสื่อสารกับ ผู้อื่น
3. การสร้างความเชื่อมั่นในตน การจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่เกิด จิตสาธารณะของตนเองควรมีกิจกรรมที่เป็นการช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
4. การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาจิต สาธารณะ คือ เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิต อย่างมีความสุขและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

สรุปได้ว่า การมีจิตสาธารณะ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกโดยคำนึงถึง ส่วนรวมด้วยจิตวิญญาณ ต้องการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน บริจาคทรัพย์สินเพื่อ ประโยชน์ของคนในชุมชนตามกำลัง ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี ชักชวนเพื่อนมาทำ กิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม

2.3.1.4 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งต่อการ ดำเนินชีวิตและความอยู่รอดของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญมากมาย ซึ่งมีนักวิชาการ หลายคนกล่าวไว้ ดังนี้

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, น. 11 - 17) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิด ปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าว ไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็น พื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัว ในการดำเนินชีวิตของคนเราภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของ ผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับถ่ายทอด และพัฒนา ไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมีคุณค่า และมีความสำคัญนับสนุนต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน และมรดกไทยที่คนไทยทุกคนนี้ภูมิใจ
2. ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงในทางที่เชื่อมโยง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ของชาวไทยได้ช่วยให้คนไทยใช้สติปัญญา ความสามารถ และภาวะสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุ่ลวงมาโดยตลอด
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งมาก ซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าเทียมธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเห็นความคิดวิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวัน
4. การเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้วนแต่เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการทดสอบจากประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อ ๆ กันไป
6. การถ่ายทอดความรู้ความสามารถประสบการณ์ และการปฏิสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ในหลายสาขามาผสมผสานกัน “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ปัจจุบันนี้ เรียกว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated)
7. วิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการทำให้ดูให้ลงมือทำและเลียนแบบอย่างที่ดีของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติมา

รุ่ง แก้วแดง (2543) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นสร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทยทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะสูญหายไปแต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด

ประกอบ ใจมั่น (2547) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สามารถที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอกเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะได้กำหนดทำที่การทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สิ่งที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งที่ชุมชนควรเห็นคุณค่า และนำมาสร้างมูลค่า สร้างอาชีพ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในช่องทางต่าง ๆ และร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

2.3.1.5 การสนับสนุนจากภาครัฐ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (2542) มาตรา 16 และมาตรา 17 บัญญัติให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปพิเศษ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งนอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง แล้วยังมีอำนาจหน้าที่ในการประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนดอีกด้วย เนื่องจากการวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน และการคลัง และการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ที่กฎหมายกำหนด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีความเป็นอิสระในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น และการดำเนินตามแผนความเป็นอิสระนั้น ไม่ได้หมายถึง ความเป็นอิสระในฐานะเป็น “รัฐอิสระ” แต่เป็นการมอบอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะบางส่วนให้และยังต้องอยู่ในการกำกับดูแล หรือตรวจสอบโดยรัฐบาล และประชาคมอีกด้วย

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, น. 149 - 151) กล่าวว่า การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนด (การเลือก) ภารกิจ (Mission) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ตลอดจนกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ซึ่งต้องอาศัยการตัดสินใจ การเลือกระหว่างทางเลือกปฏิบัติในอนาคต ดังนั้น แผน (Plan) จะบอกเหตุผล (วิธีการ) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้ การวางแผน (Planning) จะเป็นการสร้างสะพาน เพื่อให้เดินไปถึงสิ่งที่ต้องการจากผลของการวางแผนจะได้แผนออกมาแผน จึงเป็นเครื่องมือ (วิธีการ) เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2546, น. 5) การวางแผนพัฒนา คือ การเตรียมการในเบื้องต้น โดยการเขียน โครงการเพื่อขออนุมัติ จัดทำแผน การออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ และอนุกรรมการต่าง ๆ รวมถึงการจัดสำนักงานหรือห้องปฏิบัติการ เมื่อได้เตรียมการดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้วขั้นตอนต่อไป คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตัดเลือก และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอื่น ๆ จนถึงขั้นสุดท้าย คือ การอนุมัติ และประกาศใช้

สรุปได้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตระหนักว่าแผนพัฒนาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับต่าง ๆ ได้แก่ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล แผนกระทรวง แผนกรม

และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ซึ่งเป็นแผนระดับชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาจังหวัด ในระดับจังหวัด ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาอำเภอในระดับอำเภอ ซึ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาระดับจังหวัด และอำเภอนั้น ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาคมจะมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

ดังได้กล่าวแล้วว่า การวางแผนเป็นการมองไปข้างหน้าอาจเป็นช่วงสั้น ระยะปานกลาง หรือระยะยาว และเป็นกระบวนการกำหนดการใช้ทรัพยากรขององค์กร โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าให้บรรลุภารกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และเป้าหมายขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จะเกี่ยวข้องกัชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาคมท้องถิ่นในอนาคตการที่ท้องถิ่นจะพัฒนาไปในทิศทางใดจำเป็นต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ หรือภาพในอนาคต และแปลงมาสู่การปฏิบัติ ดังนั้นระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำ และประสานแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 จึงได้กำหนดประเภทของแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 3 ประเภท คือ

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เป็นแผนพัฒนาระยะยาว
2. แผนพัฒนาสามปี เป็นแผนพัฒนาแบบหมุนเวียน (Rolling Plan) ที่ต้องมีการทบทวนและจัดทำทุกปี ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย
3. แผนดำเนินการ เป็นแผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แสดงถึงรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนา และกิจกรรม ที่ดำเนินการจริงทั้งหมดในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำปีงบประมาณนั้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560, น. 10 - 17) ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย โดยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานไม่ตรงกับตลาดงานในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิกฤตค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้คนไทยมีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องมีความสุขที่ดีขึ้นคนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น รวมทั้งสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่สอด - แทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย และจิตสาธารณะ

2. พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิต อย่างมีคุณค่า อาทิ ส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีการพัฒนาทักษะทางสมองและทางสังคมที่เหมาะสม เด็กวัยเรียน และวัยรุ่นมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

3. ยกกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสม ปรับปรุง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต

4. ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมกับวัย ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย และภาษีในการควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ

5. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพภาครัฐและปรับระบบการเงิน การคลังด้านสุขภาพ อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานพยาบาลทุกสังกัด ในเขตพื้นที่สุขภาพ

6. พัฒนาระบบการดูแล และสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย อาทิ ผลักดันให้มีกฎหมายการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว และ

7. ผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง อาทิ กำหนดมาตรการดูแลครอบครัวที่เปราะบาง และส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ ทางวิชาการที่ทุกคนเข้าถึงได้

ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การพัฒนาในช่วง ที่ผ่านมามีทำให้สังคมไทยก้าวหน้าไปหลายด้าน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม ในสังคมไทยมีความคืบหน้าช้า ทั้งเรื่องความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรความแตกต่าง ของคุณภาพการบริการภาครัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเทคโนโลยี ของกลุ่มผู้ด้อย โอกาสและกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้นการพัฒนาในระยะต่อไป จึงจำเป็นต้อง มุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน แก้ไข ปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพ ชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจมากขึ้นแนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย

1. การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดสามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ อาทิ ขยายโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยให้การดูแลนักเรียนที่ครอบครัวยากจนตั้งแต่การสร้างรายได้ของครัวเรือน สนับสนุนค่าเดินทางไปยังสถานศึกษาให้ทุนการศึกษาต่อระดับสูง

2. การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง อาทิ บริหารจัดการการให้บริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ผ่านการพัฒนาระบบส่งต่อผู้ป่วยทั้งในระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุนที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน อาทิ สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชน และครัวเรือน การปรับองค์กรการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้าน / ตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงการเงินฐานราก โดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560, น. 30 - 45) แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 - 2564 ได้นำสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมของการบริหารประเทศ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงอนาคตที่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของประเทศ ชุมชน ในด้านที่มีผลต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้มุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ภายในปี 2564” กรมการพัฒนาชุมชนได้มุ่งขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ทำให้มีความง่าย ทำท่าย และเป็นไปได้ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ของประเทศไทย นโยบายของรัฐบาลสถานการณ์สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน เพื่อให้บุคลากรทุกคนใช้เป็นกรอบทิศทางปฏิบัติงาน โดยสามารถกำหนดรูปแบบนำไปประยุกต์สู่การปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม และกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดให้ปี 2560 ขับเคลื่อนวาระกรมการพัฒนาชุมชน (Agenda) เพื่อมุ่งมั่นว่ากรมการพัฒนาชุมชนพร้อมขับเคลื่อน สัมมาชีพชุมชนเข้มแข็งภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ “เศรษฐกิจครัวเรือนมีความมั่นคง ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข” กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจเกี่ยวกับ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคง และมีเสถียรภาพ โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำ

ยุทธศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์มาตรการ และแนวทางในการพัฒนาชุมชนระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาชุมชนได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน
2. จัดทำและพัฒนาระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับประเมินความก้าวหน้า และมาตรฐานการพัฒนาของชุมชน
3. พัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การจัดการความรู้ การอาชีพ การออม และการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน
4. สนับสนุนและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชน ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ และการให้บริการข้อมูลสารสนเทศชุมชน เพื่อใช้ในการวางแผนบริหารการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนา และสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในการงานพัฒนาชุมชน และการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน
6. ฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน ให้มีความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และสมรรถนะในการทำงาน รวมทั้งให้ความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนแก่หน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ
7. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

สรุปได้ว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่รัฐบาลวางแผนไว้ล่วงหน้าและดำเนินการตามแผนโดยสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ตลอดจนส่งบุคลากรมาเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินโครงการ

2.3.1.6 ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน

เครือข่ายทางสังคม นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้สังคมหรือคนในชุมชนต้องมีการปฏิสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลาและต้องมีการติดต่อกันตลอดเวลา การทบทวนแนวคิดดังกล่าวนี้ จะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายและแนวทาง รวมทั้งวิธีการส่งเสริมให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2542, น. 14 - 15) กล่าวว่า การสร้างเครือข่าย เพื่อการพัฒนาทางสังคมต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกภาคส่วนและการสร้างเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืน ต้องมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการบริหารจัดการ การประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ การหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผล - ประโยชน์ร่วมดังกล่าว

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และ คุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับให้เหมาะสม กับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

3. จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเองและ กลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยน กลุ่มผู้นำเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกและป้องกันการผูกขาดอำนาจ

4. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่นมีส่วนอย่างสำคัญ ต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการเลือก กิจกรรม และวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

5. เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึง เงินทุน

6. ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่ายและผู้นำ เครือข่ายได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงาน ได้กว้างขวางอาจมีชื่อเสียงและสัญลักษณ์ของเครือข่าย เพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่าย และอาจส่งข่าวสาร ไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

7. ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายเพื่อเสริม ให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวราบแนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือ เป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องและการร่วมกันประสานงานการประชุม

8. ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้า และความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

9. ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

10. ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการ หรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547) ได้จัดประเภทและรูปแบบเครือข่ายที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย มีดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึง เครือข่ายที่อาศัยการรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่อาศัยพื้นที่รูปธรรมเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน อาทิ เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และระดับประเทศ เช่น เครือข่ายด้านเด็กอีสาน ศูนย์ประสานงานเยาวชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม หมายถึง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่มุ่งจัดการประเด็นนั้น ๆ อย่างจริงจัง ทำงานเฉพาะด้าน ได้แก่ เครือข่ายด้านเด็ก เครือข่ายสตรี เศรษฐกิจ สาธารณสุข สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เครือข่ายประเภทนี้ เช่น คณะกรรมการประสานงาน องค์กรสิทธิมนุษยชน สภาองค์กรเด็ก และเยาวชน เป็นต้น

3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ หมายถึง เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรม หรือภารกิจและก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ซึ่งอาจเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชน มุ่งเน้นการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิด หลักการวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของหน่วยงาน องค์กรเป็นสำคัญ

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547, น. 97 - 103) ได้กล่าวถึง กระบวนการทำงานในรูปแบบของเครือข่ายไว้ใน 4 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเชื่อมประสานจากจุดเล็ก และขยายไปสู่หน่วยใหญ่เป็นการทำงานที่เกิดจากการประสานจากประเด็นเล็ก ๆ แล้วขยายไปสู่การทำงานที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เพราะการที่เริ่มต้นจากการมองจุดเล็ก ๆ ซึ่งเป็นการทำงานในสิ่งที่รู้

และเข้าใจก่อนแล้วจึงไปประสานกับองค์กรอื่นในประเด็นกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลายออกไป อันจะเป็นประโยชน์ให้การทำงานเครือข่ายมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่มากขึ้น

2. การรักษาความสัมพันธ์ภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ ร่วมกันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อสมาชิกเห็น ความสำคัญของเครือข่ายว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมแล้วสิ่งที่คนในเครือข่ายควรปฏิบัติต่อกัน คือ การสร้างความรู้ ความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะคนในเครือข่ายเดียวกันย่อมรู้ ความหมายของเครือข่ายมากกว่าคนอื่น ๆ โดยใช้การสื่อสารระหว่างกันเป็นเครื่องมือให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีต่อกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพันธกรณีและการประสานประโยชน์ ระหว่างกัน

3. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และปรับตัว เป็นการสะสมประสบการณ์ และปรับบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายเพื่อให้ เครือข่ายมีการพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ โดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ นั้น มีวิธีการ และแนวทางที่หลากหลาย เช่น การศึกษาดูงานในกลุ่ม เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จแล้วนำผล มาปรับใช้กับเครือข่ายการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาความสามารถของสมาชิกในเครือข่ายรวมทั้งการพัฒนา ผู้นำให้สามารถจัดการเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม

4. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหว เพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรม และวาทกรรมในการพัฒนาเป็นการพัฒนา โดยการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการติดต่อสื่อสาร ระหว่างกัน ซึ่งเป็นการทำงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้คนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าตาและพบปะกันหรือต้อง อาศัยพื้นที่ในการดำเนินการเพียงแต่มีความรู้สึกร่วมและมีการพึ่งพากันเท่านั้น ก็สามารถสร้างความ เป็นเครือข่ายได้

สนธยา พลศรี (2550, น. 264 - 265) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่าย ไว้ดังนี้

1. มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็งสามารถดำเนินงาน และขยายกิจการของ เครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ

2. มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่ายที่อาจจะเกิดจากสมาชิก หรือ ชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้ อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย

3. มีสัมพันธ์ภาพที่ดี เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกและภายนอก ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายเป็นที่ยอมรับ และประสบความสำเร็จ

4. การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวกทำให้สมาชิกได้รับความรู้ และประสบการณ์ตลอดเวลา

5. การทำกิจกรรม และความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิด และดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน ไม่ต้องพึ่งพาทายจากภายนอก

6. ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ อาจจะได้จากการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแบ่งปันกับองค์กร และเครือข่ายอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้ และมีประสิทธิภาพ

7. การเรียนรู้ และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ สามารถสร้างนวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

8. การสื่อสาร เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็วทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์

9. การบริหารจัดการที่ดี เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่ายทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

10. ระบบการติดตามและประเมินงาน เครือข่ายมีระบบการติดตาม และประเมินงานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอย่างเพียงพอสามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลา และเหมาะสม

ขนิษฐา กาญจนรังษิณันท์ (2551) ได้นำเสนอแนวทางการบริการงานเครือข่ายไว้ว่า ต้องให้ความสำคัญใน 3 เรื่อง คือ

1. การจัดการให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิก
2. การจัดการให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก
3. การจัดการให้มีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิก

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านเครือข่ายของค์การชุมชน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มสนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มพัฒนาแหล่งข้อมูลสารสนเทศของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำบุคลากร ไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การนำองค์ความรู้ที่ผลิตกันไปได้ไปแลกเปลี่ยนกันระหว่างเครือข่าย

2.3.1.7 ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ชม ภูมิภาค (2538, น. 41 - 43) ได้ให้หลักการประชาสัมพันธ์เพื่อดำเนินงานประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง คือ ระหว่างสถาบันและประชาชนที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายจะต้องเน้นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร
2. การประชาสัมพันธ์เป็นงานหนึ่งในกระบวนการการบริหารและการจัดการ
3. หัวหน้าหน่วยงานประชาสัมพันธ์ทางสถาบันต้องอยู่ในฐานะที่รับทราบและกำหนดนโยบายของสถาบันพอสมควร ดังนั้นจึงมีความสะดวกในการติดต่อกับผู้บริหารระดับสูง
4. การประชาสัมพันธ์ต้องยึดถือหลักศีลธรรมรายงานทั้งหลายต้องเป็นจริง
5. การประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลต้องให้ประชาชนรู้สึกว่าการประชาสัมพันธ์ยึดถือผลประโยชน์ของสาธารณชนเป็นหลัก
6. การประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงในการดำเนินงาน มิใช่ยึดถือความคิดเห็นส่วนใหญ่
7. จุดหมายปลายทางของการประชาสัมพันธ์ คือ ประชามติ และเป็นประชามติที่เกิดความรู้อันจริงจากเหตุผลมากกว่าอารมณ์
8. การประชาสัมพันธ์แตกต่างจากการโฆษณาชวนเชื่อ
9. การประชาสัมพันธ์เป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ในส่วนที่เป็นศาสตร์นั้นต้องอาศัยความรู้ทางทฤษฎีจากมวลความรู้หลายด้าน อาทิเช่น จิตวิทยา, มานุษยวิทยา, สังคมวิทยา, การปกครอง, การเมือง, การเศรษฐกิจ, การสื่อสาร และวิจัยต่าง ๆ ในด้านศิลป์ต้องอาศัยประสบการณ์และคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสม
10. การประชาสัมพันธ์เป็นงานที่มีการวางแผนอย่างดี ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายและวิธีการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย
11. การประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ต้องใช้เวลาใช้ความอดทน และความต่อเนื่องอย่างมีระบบ
12. การประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะอย่างร่วมกันอย่างมีระบบ
13. งานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาก
14. งานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของบุคคลในชั้นสูง เช่น ทศนคติ

15. งานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายหลายระดับ ทั้งในสถาบันและนอกสถาบัน

16. การเห็นความสำคัญในงานประชาสัมพันธ์ของผู้บริหารระดับสูงของสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความสำเร็จของงานประชาสัมพันธ์

17. งานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ประกอบไปด้วยงานกระจายข่าวสาร และกิจกรรมประกอบกัน

18. ความชำนาญในงานประชาสัมพันธ์ของหัวหน้าหน่วยงานประชาสัมพันธ์ และความรู้ในกระบวนการบริหารของหัวหน้าหน่วยงานประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ต่อความสำเร็จของงานประชาสัมพันธ์

19. ความสำเร็จของงานประชาสัมพันธ์ที่แสดงออกมาให้เห็นได้ประการหนึ่ง คือ ชื่อเสียงของหน่วยงานดี และมีความกลมกลืนกันในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งประชาชนในสถาบัน และนอกสถาบัน

20. หากกิจการใหม่ ๆ ของสถาบันได้รับการยอมรับรวดเร็วก็เป็นเครื่องแสดงถึงประสิทธิภาพของงานประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) ได้กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยว ที่ควรจะดำเนินการในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวว่ามีอยู่ 5 การกิจหลัก ดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ควรมีบทบาทในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้สาธารณชนได้รับรู้ และทราบให้มากที่สุด

2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการสำรวจหาข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

3. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นการจัดทำแผนงานโครงการเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว

4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว เป็นการกำหนดแนวทางในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการวางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รับผิดชอบ

วิรัช ภิรัตกุล (2546, น. 145 - 148) ได้เสนอหลักใหญ่ ๆ ของการประชาสัมพันธ์ 3 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การบอกกล่าวเผยแพร่ให้ทราบ คือ การบอกเล่าชี้แจงให้ประชาชน ได้ทราบถึงนโยบายวัตถุประสงค์การดำเนินงาน และผลงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนข่าวคราว ความเคลื่อนไหวขององค์กรสถาบันให้ประชาชน และกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องได้ทราบและรู้เห็น ถึงสิ่งดังกล่าว

2. การป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดการป้องกันความเข้าใจผิด ทางด้าน วิชาการประชาสัมพันธ์ถือเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อป้องกัน ซึ่งมีความสำคัญมากเพราะการป้องกันไว้ ก่อนย่อมมีผลดีกว่าที่จะมาทำการแก้ไขในภายหลังสำหรับการแก้ไขความเข้าใจผิดจะต้องรีบดำเนินการ แก้ไข โดยด่วนเป็นไปอย่างเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์เมื่อมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับองค์การสถาบัน ขึ้นในกลุ่มประชาชน

3. การสำรวจประชามติองค์การสถาบันจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ อย่างมีประสิทธิภาพต้องรู้ ซึ่งถึงความรู้สึกลึกซึ้งของประชาชนต้องทราบว่าประชาชนต้องการอะไร ไม่ต้องการอะไรชอบหรือไม่ชอบสิ่งไหน เพื่อองค์การสถาบันจะสามารถตอบสนองให้สอดคล้องกับความรู้ สึกนึกคิดและความต้องการของประชาชน

Kotler (2003) ได้อธิบายรายละเอียดของส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ที่นักการตลาดส่วนใหญ่ทั่วโลกได้ยึดถือเป็นองค์ประกอบหลักของกลยุทธ์ในการบริหารการตลาด โดยพื้นฐานมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion)

1. สินค้า (Product) สินค้าทางการท่องเที่ยวจะหมายความถึงลักษณะของ สินค้าที่เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวหลัก เช่น ที่พักอาศัย ทัวร์เหมาจ่าย การขนส่งผู้โดยสาร หรือแหล่ง ท่องเที่ยว รวมถึงรายละเอียดปลีกย่อยของลักษณะสินค้านั้นด้วย

2. ราคา (Price) ราคาจะเป็นตัวบ่งบอกถึงลักษณะของสินค้าทางการท่องเที่ยว ได้ค่อนข้างดีโดยราคาจะเป็นการสร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ว่าราคาเท่านี้จะหมายถึงลักษณะ ของสินค้าทางการท่องเที่ยวในระดับไหน ทั้งนี้ราคายังขึ้นอยู่กับยี่ห้อ ชื่อ และภาพลักษณ์ของสินค้า ทางการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงมาตรฐานของบริการและประเภทของนักท่องเที่ยวโดยอัตโนมัติ

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) สถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะซื้อ สินค้าทางการท่องเที่ยวได้โดยสะดวก ซึ่งไม่ได้หมายความเพียงแต่วิธีที่จะเข้าถึงสินค้าทางการท่องเที่ยว เช่น การคมนาคมที่สะดวกโดยใช้เครื่องบิน รถยนต์ หรือเรือ เท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงจุดขาย (Point of Sale) ที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะซื้อสินค้าทางการท่องเที่ยวได้โดยสะดวก ประหยัดเวลาและ

ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวคนไทยสามารถที่จะจองห้องพักของโรงแรมในลอนดอนได้โดยผ่านตัวแทนจำหน่าย (Travel Agent) ที่รับจองโรงแรม หรือจองผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หรือส่วนผสมของการส่งเสริมการตลาด (Promotion Mix) จะประกอบไปด้วย การโฆษณา การใช้พนักงานขาย การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมาย เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ซื้อที่คาดว่าจะซื้อ (Prospective Buyer) ให้เป็นผู้ซื้อ (Actual Buyer) ให้ได้ การโฆษณา (Advertising) จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ กระตุ้นยอดขาย เข้าถึงกลุ่มที่จะเป็นเป้าหมายได้กว้าง ใช้ต้นทุนต่ำ การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เป็นการแนะนำสินค้าจากธุรกิจไปยังผู้ที่จะเป็นนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อถือในตัวสินค้าทางการท่องเที่ยว โดยการเขียนบทความลงในนิตยสาร หรือสื่อต่าง ๆ หรือทำในรูปแบบของสารคดี

สรุปได้ว่า การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การแนะนำนักท่องเที่ยวให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีแหล่งข้อมูลกลางในการสืบค้นแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว รวมทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ

2.3.1.8 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

โกวิท พวงงาม (2553, น. 160 - 162) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนนั้น แม้จะมีกระบวนการวิธีการที่หลากหลาย รวมถึงมีเป้าหมายของการพัฒนาที่หลากหลาย แต่โดยหลักการแล้วมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง กล่าวคือ

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุขสงบ จิตใจที่เยือกเย็น อารมณ์แจ่มใส มั่นคง ไม่มีความเครียด สุขุม มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักประมาณตน มีความพอเพียง เข้าใจในสัจธรรมของชีวิตมองโลกในแง่ดี มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะ ดังนี้

- 2.1 มีจิตสำนึกชุมชน คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก เป็นต้น

- 2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน ห่วงแหนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความยินดีมีความมุ่งมั่นและเกิดพลังมหาศาลเป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกัน จิตวิญญาณชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการ

มีจิตสำนึกของชุมชนทำให้สมาชิกของชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกัน เพื่อพัฒนาชุมชนของตน ต่อไป

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ สมาชิกร่วมกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มุ่งมั่นความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกันเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดร่วมกัน และนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกันไม่ใช่การดำเนินงาน โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ สมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน อันเป็นผลของการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่เป็นแบบต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่ม และชุมชน ได้วางแผนจัดกระบวนการดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกันด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึก และจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกัน เรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำในการพัฒนาชนบทเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชนสามารถเชื่อมประสานสมาชิกกลุ่มและองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและเมื่อประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้สงบสุขแล้วชุมชน ก็มีความเข้มแข็งไม่เบียดเบียนผู้อื่นบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไปแต่ดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนไว้ได้แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลานไม่ล่มสลายโดยง่าย

2.3.1.8 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

โกวิท พวงงาม (2553, น. 160 - 162) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนนั้น แม้จะมีกระบวนการวิธีการที่หลากหลาย รวมถึงมีเป้าหมายของการพัฒนาที่หลากหลาย แต่โดยหลักการแล้วมีเป้าหมายสำคัญ

2.3.1.9 แนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Approach)

ดิลก ถือกกล้า (2547, น. 71) กล่าวว่า แนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์เป็นการศึกษาที่เน้นการปรับสภาพการนำ หรือการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปลักษณะของการนำก็จะเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดนี้จะหารูปแบบการนำที่เหมาะสมและเกิดผลดีในสถานการณ์ต่าง ๆ

1. การศึกษาของ Fiedler ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมระหว่างพฤติกรรมของผู้นำ สมาชิก และสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของผู้นำ (มัลลิกา ต้นสอน, 2544, น. 54)

2. ทฤษฎีมุ่งสู่เป้าหมาย (Path - Goal Theory) ทฤษฎีนี้ พยายามอธิบายผลกระทบของพฤติกรรมผู้นำที่มีต่อการจูงใจ ความพึงพอใจ และการปฏิบัติงานของสมาชิก มีการเน้นที่เป้าหมาย โดยดูพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกเพื่อให้สมาชิกประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของบุคคลและองค์การ ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลและองค์การ ผู้นำสามารถเพิ่มแรงจูงใจ ความพึงพอใจแก่ผู้ตามได้ โดยการให้รางวัล

3. การศึกษาของ (Hersey and Blanchard, 1977, pp. 26 - 34) ได้นำแนวคิดของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ มาประยุกต์ คือ พฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้าง (Initiation Structure) และพฤติกรรมที่มุ่งความสัมพันธ (Consideration) และอธิบายว่า ภาวะผู้นำแบบต่าง ๆ ประกอบกับความพร้อมของสมาชิกทำให้เกิดรูปแบบของการทำงานของผู้นำ 4 รูปแบบ คือ 1) การบอกกล่าว (Telling) 2) การนำเสนอความคิด (Selling) 3) การมีส่วนร่วม (Participation) 4) การมอบหมายงาน (Delegation)

กรมการพัฒนาชุมชน (2550) ได้ระบุบทบาทหน้าที่และลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดี ไว้ดังนี้

1. หน้าที่ของผู้นำชุมชน

1.1 เป็นผู้รักษา หรือประสานให้สมาชิกของชุมชนอยู่ร่วมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนทำให้มีความสามัคคี กลมเกลียวกันในชุมชน

1.2 เป็นผู้ปฏิบัติการกิจของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ หมายถึง ต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

1.3 บทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม หมายถึง จะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในชุมชน การติดต่อสื่อสารที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

2. แนวทางการทำหน้าที่

2.1 สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

2.2 กระตุ้นให้สมาชิกทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2.3 พัฒนาสมาชิกให้เกิดภาวะผู้นำ

2.4 ร่วมกับสมาชิกกำหนดเป้าหมายของชุมชน

2.5 บริหารงาน / ประสานงานในชุมชน

2.6 ให้คำแนะนำ / ชี้แนวทางให้กับชุมชน

2.7 บำรุงขวัญสมาชิกในชุมชน

2.8 เป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยอื่น ๆ

2.9 รับผิดชอบต่อผลการกระทำของชุมชน

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น ๆ เป็นผู้ประสานความร่วมมือในแต่ละฝ่ายในการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน มีภาวะผู้นำกล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และอุทิศตนเสียสละเวลาเพื่อประโยชน์ของชุมชน

ตารางที่ 2.1

สังเคราะห์ที่มาของตัวแปรในการวิจัย

	ที่มาของตัวแปร (นักวิชาการ)																							
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา	ทำนอง เกิดพิณพ์ (2552)	วันชัย วัฒนศัพท์ (2553)	สรฤทธ จันสุข (2552)	พระมหาวิวัฒน์ บริชาโน พภณิคม (2551)	ปรีชาพร วงศ์อนุตราโรจน์ (2553)	กานดา จันทร์เข้ม (2556)	กุหลาบ พงษ์เทพิน (2553)	กระทรวงศ์ศิษย์ อธิการ (2553)	เฉลิมจิตต์ ไชยลังกา (2554)	คณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (2541)	รุ่ง แก้วแดง (2543)	ประกอบ ใจมั่น (2547)	กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2546)	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560)	แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564 (2560)	พระมหาสุทัศน์ อากาโร (2547)	สนธยา พลศรี (2550)	ขนิษฐา กาญจนรังษิณันท์ (2551)	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543)	ชม ภูมิภาค (2546)	Kotler (2003)	Hersey and Blanchard (1977)	กรมการพัฒนาชุมชน (2550)	โกวิท พวงงาม (2553)
1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-
7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-	-	-	-
8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓

2.4 บริบททั่วไปของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

2.4.1 ความเป็นมา

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ถูกขับเคลื่อนพัฒนาประเทศตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” จากการศึกษาปัจจุบัน มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกัน ภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในภูมิภาคทั่วประเทศและมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมดำเนินงาน OTOP โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้ขายสินค้าได้ อีกทั้งยังมุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล โดยต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตค้าขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนสู่รายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการจำหน่ายสินค้าที่อยู่ในชุมชนจากการท่องเที่ยวมีการใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ รวมทั้งทำให้มีคุณค่าเพียงพอ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชนส่งผลให้เกิดการกระจาย รายได้อยู่กับคนในชุมชน โดยรอบเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง

นโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักจะมีการรองรับการปฏิบัติ ตามแนวนโยบายของรัฐบาลใน “โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” จึงต้องเร่งทำการประชาสัมพันธ์ การดำเนินงาน โครงการฯ ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายตลอดจนสร้างการรับรู้สู่สาธารณชน ในวงกว้าง กรมการพัฒนาชุมชนจึงจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ขึ้น ดังนั้น จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตค้าขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียวสู่การเพิ่ม ช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการขายสินค้าอยู่ในชุมชน ที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็น รายได้ ทั้งนี้ครอบครัวและลูกหลานยังอยู่ร่วมกันไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชน เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำผลิตสินค้า และบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชนที่มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชนทุกคนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength With In) และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของคนชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการนำเสนอลักษณะเด่นต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สถานที่ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกมีส่วนร่วมในวิถีของชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และผสมผสานความร่วมมือด้วย

2.4.2 วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน โดยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็งเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสหลัก เมืองรอง ชุมชน) ให้มีความโดดเด่น มีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อสร้างและพัฒนานุเคราะห์ ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2.4.3 เป้าหมาย

ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำนวน 3,273 หมู่บ้าน กับเส้นทางท่องเที่ยวกระแสหลัก เมืองรอง และแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดรายได้ที่กระจายไปสู่ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และประชาชนเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม Quadrant D เพิ่มขึ้น จำนวน 64,570 ผลิตภัณฑ์ ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength With In) และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งอย่างแท้จริง เพื่อสร้างรอยยิ้ม คืนความสุข เพื่อคนไทยทุกคน

2.4.4 โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจังหวัดนครราชสีมา

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นส่วนหนึ่งในแผนงานโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ที่ได้รับมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์

2.4.4.1 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน

2.4.4.2 เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสเมืองหลัก เมืองรอง และชุมชน) ให้มีความโดดเด่น

2.4.4.3 เพื่อสร้าง และพัฒนานุเคราะห์ / ผู้ประกอบการ / และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อพัฒนา และยกระดับคุณภาพสินค้า OTOP/ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีกิจกรรมการดำเนินงาน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 การพัฒนานุเคราะห์ด้านการท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวก

กิจกรรมที่ 3 พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 4 ออกแบบและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น
 กิจกรรมที่ 5 ส่งเสริมตลาดชุมชนท่องเที่ยว

2.4.4.4 จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดำเนินการในพื้นที่ 81 ตำบล 87 หมู่บ้าน ดำเนินการ จำนวน 5 กิจกรรม เป็นเงินทั้งสิ้น 188,581,700 บาท และกรมการพัฒนาชุมชน จัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม 4 กิจกรรม เป็นเงิน 1,747,500 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 191,429,200 บาท ประกอบด้วย

1) งบโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี นครราชสีมา จำนวน 5 กิจกรรม เป็นเงิน 188,581,700 บาท ดังนี้

1.1) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 กิจกรรม เป็นเงิน 11,529,300 บาท

1.2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 3 กิจกรรม เป็นเงิน 67,875,000 บาท

1.3) พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 กิจกรรม เป็นเงิน 70,575,600 บาท

1.4) เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น จำนวน 1 กิจกรรม เป็นเงิน 410,400 บาท

1.5) ส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว จำนวน 4 กิจกรรม เป็นเงิน 38,180,000 บาท

2) กรมการพัฒนาชุมชนจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม จำนวน 4 กิจกรรม เป็นเงิน 2,847,500 บาท ดังนี้

2.1) กิจกรรมการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นเงิน 860,100 บาท

2.2) สนับสนุนคณะกรรมการ นตผ, จังหวัด / อำเภอ เป็นเงิน 520,000 บาท

2.3) จัดตั้งและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นเงิน 367,400 บาท

2.4) งบประมาณเพิ่มเติม กิจกรรมการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีระดับจังหวัด และต้นแบบ รวมเป็นเงิน 1,100,00 บาท

ตารางที่ 2.2

รายชื่อชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน

ที่	อำเภอ	ชุมชน OTOP นวัตวิถี	คณะกรรมการหมู่บ้าน (คน)
1	อำเภอลำปาง	บ้านไทยสามัคคี หมู่ 1 ตำบลไทยสามัคคี	25
2	อำเภอลำปาง	บ้านสันกำแพง หมู่ 12 ตำบลวังหมี	25
3	อำเภอบ้านเหลื่อม	บ้านดอนเป่า หมู่ 6 ตำบลบ้านเหลื่อม	20
4	อำเภอปากช่อง	บ้านห้วยปลากั้ง หมู่ 10 ตำบลหมูสี	25
5	อำเภอสีคิ้ว	บ้านคลองแจ้ง หมู่ 9 ตำบลหนองน้ำใส	23
6	อำเภอด่านขุนทด	บ้านห้วยบง หมู่ 1 ตำบลห้วยบง	22
7	อำเภอบึงขัง	บ้านขงชัย(จะโปะ) หมู่ 2 ตำบลเมืองปัก	21
8	อำเภอสีดา	บ้านแฝก หมู่ 3 ตำบลสามเมือง	25
9	อำเภอบัวลาย	บ้านศาลาดิน หมู่ 7 ตำบลโนนจาน	24
10	อำเภอบัวใหญ่	บ้านโคกกลาง หมู่ 8 ตำบลขุนทอง	20
11	อำเภอโชคชัย	บ้านบึงพระ หมู่ 7 ตำบลท่าลาดขาว	25
12	อำเภอครบุรี	บ้านหนองผักไผ่ หมู่ 2	22
13	อำเภอเสิงสาง	บ้านราษฎร์บำรุง หมู่ 3	21
14	อำเภอโนนสูง	บ้านโนนวัด หมู่ 11 ตำบลพลสงคราม	22
15	อำเภอพิมาย	บ้านตะปุ่น หมู่ 5 ตำบลรังนกใหญ่	24
16	อำเภอห้วยแถลง	บ้านปรายค์ หมู่ 11 ตำบลหินดาด	23
17	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	บ้านโนนไม้แดง หมู่ 16 ตำบลท่าช้าง	23
รวม			390

หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก รายชื่อชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน, โดย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2562, นครราชสีมา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา.

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อำภา จันทราภาศ (2543, น. 97 - 101) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทูทางสังคมที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษายานโป่งนค ตำบลคลองแม่คะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทูทางสังคม หรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญา ความเชื่อ จารีตประเพณี ที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น 2) ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 3) บุคคลในชุมชนที่สำคัญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หมอพื้นบ้านผู้นำด้านต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในชุมชนตามความสามารถของตน 4) องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มที่เป็นทางการ โดยช่วยเหลือกันในกิจกรรมพัฒนาชุมชน 5) เครือญาติและเครือข่ายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน 6) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้ การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกัน มีความตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลและรับผิดชอบร่วมกันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกัน และจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งตามมา

บัณฑูร ประดิษฐ์สุวรรณ (2544, น.58 - 60) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนจะต้องมีการจัดทำแผนงานเตรียมการ และดำเนินการตามแนวทางที่จัดทำประชาพิจารณ์ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการกระตุ้นและชี้แนะเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญในส่วนของภาคประชาชนนั้น จะต้องประกอบด้วยความสามัคคี การร่วมมือพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันต้องมีความซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง มีความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาและมีทัศนคติกล้าคิด กล้าเสนอความคิดเห็น นอกจากนี้ยังต้องมีผู้นำที่เสียสละ กล้าตัดสินใจ และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2545, น. 193 - 200) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านโป่งมีความเข้มแข็งคือ บริบทของชุมชนที่มีทางวัฒนธรรม มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีภูมิปัญญาที่มีการเรียนรู้วิถีการปฏิบัติ และการมีกลุ่มองค์กรที่มีผู้นำที่ช่วยในการผลักดันกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง กล่าวคือ ผู้นำเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ วิสัยทัศน์กว้างไกล ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม จริยธรรม และภายในชุมชนยังมีวัดพระผาหลวงเป็นศูนย์รวมจิตใจ รวมทั้งยังมีโครงการที่สำคัญในชุมชนอีกด้วย คือ โครงการ

พัฒนาบ้านโป่ง เนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ห้วยแม่โจ้ และสนับสนุนอาชีพเกษตรกรรมให้แก่ประชาชน

วิยะดา แก้วก่อง (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนบ้านหนองตาคำ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและทุกภาคส่วนในระดับชุมชนชาวสวนบ้านหนองตาคำ ตำบลเขี่ยปราสาท อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของชุมชน กับเกณฑ์ หรือตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน บ้านหนองตาคำ ตำบลเขี่ยปราสาท อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 152 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าเท่ากับ .8894 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.3 อายุระหว่าง 11 - 50 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ / เดือน 1,001 - 3,000 บาท ความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ด้านสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมและอาชีพอยู่ในระดับต่ำ ด้านจำนวนสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมและ อาชีพ และด้านรายได้ของสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง เกณฑ์ / ตัวบ่งชี้ ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านความสามัคคี ด้านการมีผู้นำที่ดี ด้านการมีอาชีพ ด้านชุมชนพึ่งตนเอง และด้านการมีรายได้พอเพียง อยู่ในระดับต่ำ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของชุมชนกับเกณฑ์ / ตัวบ่งชี้ ความเข้มแข็ง ของชุมชนด้านความหลากหลายอาชีพกับความสามัคคีในชุมชน ด้านความหลากหลายอาชีพกับการมีผู้นำที่ดี และด้านความหลากหลายอาชีพกับการมีอาชีพ มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

ลัดดาวัลย์ สำราญ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่ส่งผล ต่อความเข้มแข็งของชุมชน อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ใน อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 350 คน โดยการสุ่มแบบตามสะดวกเครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (Multiple Correlation Analysis) ในการทดสอบสมมติฐาน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน 3) ด้านการบริหารจัดการ ชุมชน 4) ด้านการเรียนรู้ ร่วมกันของชุมชน 5) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน และ 6) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน โดยรวมภาพอยู่ในระดับมาก และ ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และจากการทดสอบ

สมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านภูมิ - ปัญหาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่น ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน

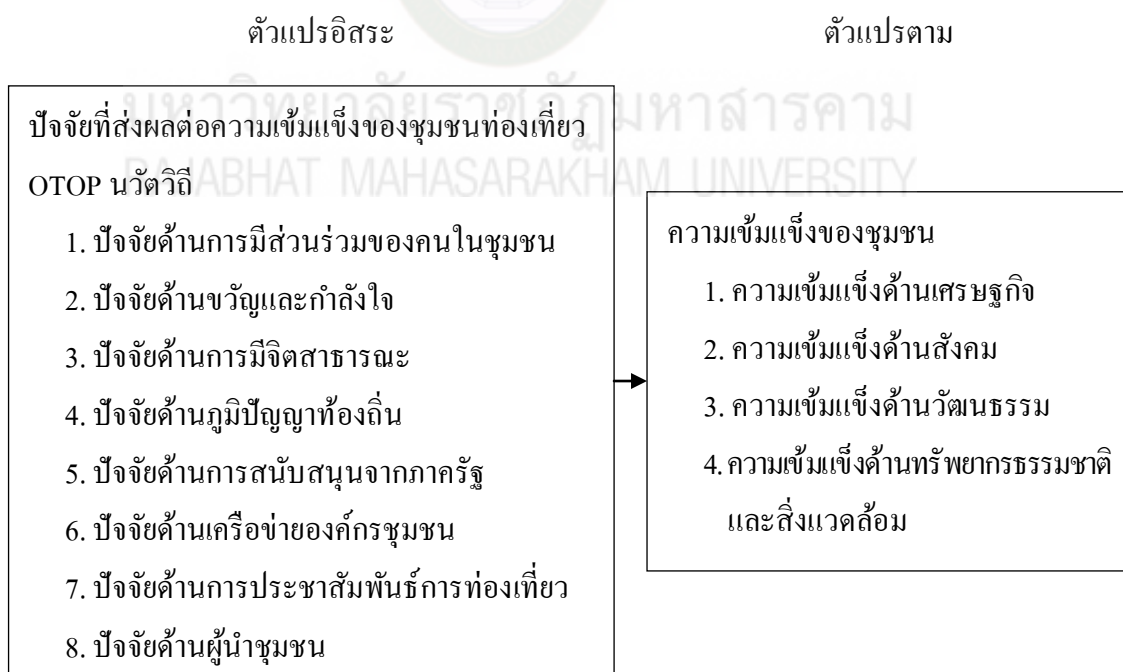
สิทธิชัย ตันศรีสกุล (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชน ป่าโคกหินลาด ชุมชนหนองโคนท่าตุม ชุมชนป่าโคกใหญ่ ชุมชนคอนมัน ชุมชนศรีสุข และชุมชน บ้านแพงชุมชนละ 5 คน รวมทั้งหมด จำนวน 30 คน 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 70 แห่ง แห่งละ 1 คน จำนวน 70 คน 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืน จำนวน 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเป็นตัวแทนเข้าร่วมโครงการ เครื่องมือเก็บรวบรวม ข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ทำการวิจัยตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 พฤษภาคม 2553 ผลการวิจัย พบว่า ตัวแทนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 32.5 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 62 การศึกษาจบชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 37.5 และร้อยละ 49 มีรายได้ เฉลี่ย / เดือน มากกว่า 5,000 บาท ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มี 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยการบริหารจัดการด้านธุรกิจชุมชน ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสังคม ปัจจัยการบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมส่วนรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม มี 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาชุมชน 2) การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน 3) การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน 4) การวางแผนแก้ปัญหา 5) การพิจารณาวิธีการดำเนินงาน 6) การดำเนินงาน 7) การประเมินผลงาน และ 8) การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเมื่อผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ ที่กำหนด ($Mdn > 3.50$ และ $IQR < 1.50$) พบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคามนี้ จึงมีความเหมาะสมต่อชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม

วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณกร ทาวะรัมย์ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งของชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยจัดกลุ่มแบบสัดส่วน แล้วหาจำนวนกลุ่ม ตัวอย่างจากนั้น ทำการสุ่มอย่างง่าย โดยนำรายชื่อมาสุ่มโดยใช้คอมพิวเตอร์ตามจำนวนที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม จำนวน 392 ชุด ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

อยู่ที่ 0.914 สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ วิธีแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนฯ อยู่ระดับเข้มแข็งมาก และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน กระบวนการจัดการชุมชน การมีส่วนร่วม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลทางบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชนฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 4 ปัจจัยนี้ สามารถพยากรณ์ความเข้มแข็งของชุมชนฯ ได้ร้อยละ 50.80 ($R^2 = 0.508$) ส่วนปัจจัยผู้นำชุมชน และปัจจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ไม่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัย ได้สังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการต่างมากำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP และสังเคราะห์การวัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ ของ นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550), หาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2550), สิงหนุ ขุนณิชย์ (2551) และ วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553) มาปรับปรุงเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) มุ่งที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้วางขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา 16 อำเภอ จำนวน 390 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 198 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร (Yamane, 1973, p. 727) และสุ่มสัดส่วน ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2} \quad (3 - 1)$$

กำหนดให้ N แทน จำนวนประชากรทั้งหมด (390)

n แทน จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง

e แทน ค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ กำหนดให้ไม่เกิน .05 แทนค่าในสูตรได้

$$\begin{aligned}
 n &= \frac{390}{1 + 390[0.5]^2} \\
 &= \frac{390}{1 + 390[0.0025]} \\
 &= \frac{390}{1 + 0.975} \\
 &= \frac{390}{1.975} \\
 &= 197.46 \\
 &= 198 \text{ คน}
 \end{aligned}$$

คำนวณหาขนาดตัวอย่าง ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 197.46 จึงกำหนดขนาดตัวอย่างเป็น 198 คน

3.1.3 วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัย กำหนดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบสัดส่วน (Proportional Random Sampling) แล้วจึงดำเนินการสุ่มแบบวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ตารางที่ 3.1

จำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน (ประชากร) และกลุ่มตัวอย่าง

ที่	อำเภอ	ชุมชน OTOP นวัตกรรม	คณะกรรมการหมู่บ้าน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	อำเภอวังน้ำเขียว	บ้านไทยสามัคคี ม.1 ต.ไทยสามัคคี	25	13
2	อำเภอวังน้ำเขียว	บ้านสันกำแพง ม.12 ต.วังหมี	25	13
3	อำเภอบ้านเหลื่อม	บ้านดอนเปล้า ม.6 ต.บ้านเหลื่อม	20	10
4	อำเภอปากช่อง	บ้านห้วยปลากั้ง ม.10 ต.หมูสี	25	13
5	อำเภอสีคิ้ว	บ้านคลองแจ้ง ม.9 ต.หนองน้ำใส	23	12
6	อำเภอด่านขุนทด	บ้านห้วยบง ม.1 ต.ห้วยบง	22	11
7	อำเภอปักธงชัย	บ้านธงชัย(จะโปะ) ม.2 ต.เมืองปัก	21	11
8	อำเภอสีดา	บ้านแฝก ม.3 ต.สามเมือง	25	13
9	อำเภอบัวลาย	บ้านศาลาดิน ม.7 ต.โนนจาน	24	12

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ที่	อำเภอ	ชุมชน OTOP นวัตกรรม	คณะกรรมการหมู่บ้าน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
10	อำเภอบัวใหญ่	บ้านโคกกลาง ม.8 ต.ขุนทอง	20	10
11	อำเภอโชคชัย	บ้านบึงพระ ม.7 ต.ท่าลาดขาว	25	13
12	อำเภอครบุรี	บ้านหนองผักไผ่ ม.2	22	11
13	อำเภอเสิงสาง	บ้านราษฎร์บำรุง ม.3	21	11
14	อำเภอโนนสูง	บ้านโนนวัด ม.11 ต.พลสงคราม	22	11
15	อำเภอพิมาย	บ้านตะปุ่น ม.5 ต.รังกาใหญ่	24	12
16	อำเภอห้วยแถลง	บ้านปรารักษ์ ม.11 ต.หินลาด	23	12
17	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	บ้านโนนไม้แดง ม.16 ต.ท่าช้าง	23	12
รวม			390	198

3.1.3.1 จากนั้น ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มประชากรตามใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ด้วยวิธีการจับสลาก ใส่ชื่อคณะกรรมการหมู่บ้านตามจำนวนประชากรทั้งหมด จากนั้นทำการจับฉลากกลุ่มตัวอย่างให้ได้ตามจำนวนที่คำนวณตามสัดส่วน โดยฉลากที่จับขึ้นมาแล้วจะใส่กลับลงที่เดิม เพื่อความมีโอกาสดูความเท่าเทียมกัน และรวบรวมข้อมูลตามจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 198 คน

3.1.4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน 5 คน ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านนวัตกรรม 10 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด คลอบคลุมเนื้อหาที่ทำให้ทราบถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ทำให้ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม มีความเข้มแข็งได้

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires)

3.2.1 ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1.1 แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อคำถามทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 4 ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

3.2.1.2 แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย 15 คน เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา เป็นคำถามปลายเปิด

3.2.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.2.2.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

3.2.2.2 กำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม

3.2.2.3 นำร่างแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแก้ไขและเสนอแนะปรับปรุง เพื่อความเหมาะสมและถูกต้องของแบบสอบถาม

3.2.3 การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

การหาคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.2.3.1 แบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุม ถูกต้อง ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) ความถูกต้องของรูปแบบของแบบสอบถาม และการใช้ภาษาเพื่อให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเพื่อความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

3.2.3.2 นำแบบสอบถามมาหาค่าไอโอซี (IOC : Index of Item Objective Congruence) โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ (สมนึก ภัททิยชนี, 2544, น. 219 - 233)

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

1) แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่า IOC หากการประเมินดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 คน ได้แก่

1.1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาริช ราศรี วุฒิกการศึกษา ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ตำแหน่งประธานหลักสูตรสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหา

1.2) ดร.สุวิมล สมไชย วุฒิกการศึกษา ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาษา

1.3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ วุฒิกการศึกษา ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ ตำแหน่งคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวัดและประเมินผล

1.4) นางสุนีย์ บุตรเนียร วุฒิกการศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ตำแหน่งพัฒนาการจังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหา

3.2.3.3 นำแบบสอบถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .67 ขึ้นไปและผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขและเสนอกณะที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้งหนึ่ง และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับคณะกรรมการชุมชนในจังหวัดอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 42 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ด้วยวิธี Item - Total Correlation แล้วหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ คอนบราค Cronbach) งานวิจัยนี้มีค่าความเชื่อมั่น .90

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกด้าน ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 ขอนหนังสือรับรอง และแนะนำตัวผู้วิจัย จากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อขออนุญาตให้ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม

3.3.2 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ณ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยชี้แจงขั้นตอน และวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.3 ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน จำนวน 198 คน โดยผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย ได้นำแบบสอบถามส่งถึงผู้ตอบแบบสอบถามโดยตรงผ่านผู้นำชุมชน และส่งกลับคืนถึงผู้วิจัย

3.3.4 ดำเนินการเก็บแบบสอบถามคืนจากกลุ่มตัวอย่างตรวจสอบความถูกต้องความครบถ้วนของแบบสอบถาม หลังจากที่ได้ข้อมูลมาแล้วนำมาดำเนินการกรอกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประมวลผล ต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัย ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมด ปรากฏว่าสมบูรณ์ และถูกต้องทุกฉบับ

3.4.2 นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

3.4.3 นำแบบสอบถามที่ลงรหัสแล้วให้คะแนนแต่ละข้อ โดยกำหนดไว้ 5 ระดับ

ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มาก

ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง น้อย

ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

3.4.4 กำหนดการแปลความหมายความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้ (รังสรรค์ สิงห์เลิศ, 2551, น. 186)

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อยู่ในระดับมากที่สุด

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

3.5.2 การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.5.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิเคราะห์พหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis)

3.5.4 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาและจัดกลุ่ม (Grouping) ที่มีความหมายเดียวกัน ลักษณะเดียวกัน สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่และอภิปรายเชิงพรรณนาความ (Descriptive)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาเสนอข้อมูลด้วยตารางประกอบการอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับชั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อแปลความหมาย มีดังนี้

n	แทน	จำนวนหน่วยตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
R	แทน	สัมประสิทธิ์สหพันธ์พหุคูณ
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์
b	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน
t	แทน	ค่าสถิติที
X_1	แทน	ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
X_2	แทน	ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ
X_3	แทน	ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ
X_4	แทน	ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
X_5	แทน	ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ
X_6	แทน	ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน
X_7	แทน	ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

- X_8 แทน ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน
- Y แทน ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
- $\hat{Y}$ แทน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้จากการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ
- $\hat{Z}$ แทน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา ได้จากการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน
- * แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 6 ผลการสรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	153	77.3
1.2 หญิง	45	22.7
รวม	198	100.0
2. อายุ		
2.1 ต่ำกว่า 25 ปี	27	13.6
2.2 25 ปี - 35 ปี	47	23.7
2.3 36 ปี - 45 ปี	102	51.5
2.4 56 ปี ขึ้นไป	22	11.1
รวม	198	100.0
3. ระดับการศึกษา		
3.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	143	72.2
3.2 ปริญญาตรี	49	24.7
3.8 สูงกว่าปริญญาตรี	6	3.0
รวม	198	100.0

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 198 คน จำแนก ได้ดังนี้

จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 77.3 รองลงมา เป็นหญิง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7

จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 46 - 55 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 รองลงมา เป็นอายุระหว่าง 25 - 35 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 23.7 อายุระหว่างต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 13.6 และอายุ 56 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 72.2 รองลงมา มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 24.7 และมีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

2.1 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 4.2

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	อันดับที่
1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	3.56	0.66	มาก	7
2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ	3.92	0.64	มาก	3
3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ	3.52	0.60	มาก	8
4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.66	0.53	มาก	6
5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ	4.00	0.60	มาก	2
6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน	3.70	0.50	มาก	5
7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	3.83	0.65	มาก	4

(ต่อ)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ คิดเห็น	อันดับที่
8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน	4.30	0.54	มาก	1
รวม	3.81	0.56	มาก	-

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.54) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.60) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.64) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.65) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.50) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.53) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.66) ปัจจัยด้านกรมีจิตสาธารณะ ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.60) ตามลำดับ

2.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็นรายด้านและรายข้อ

2.2.1 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.3

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. วางแผนร่วมกับผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.53	0.92	มาก
2. เสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับชุมชน	3.83	0.59	มาก
3. เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามโอกาส	4.07	0.71	มาก
4. ช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชน	3.31	0.36	ปานกลาง
รวม	3.56	0.66	มาก

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.66) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามโอกาส ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.71) เสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับชุมชน ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.59) วางแผนร่วมกับผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.92) ช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชน ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.36) ตามลำดับ

2.2.2 ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ

ตารางที่ 4.4

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. มีแบบอย่างนักพัฒนาในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจ	3.61	0.69	มาก
2. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ	3.90	0.54	มาก
3. เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเอง	4.39	0.52	มาก
4. ทุกคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำงานเป็นทีม	3.77	0.86	มาก
รวม	3.92	0.64	มาก

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.64) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเอง ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.52) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.54) ทุกคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.86) มีแบบอย่างนักพัฒนาในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจ ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

2.2.3 ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ

ตารางที่ 4.5

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ต้องการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน	3.32	0.57	ปานกลาง
2. บริจาคทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนตามกำลัง	3.93	0.32	มาก
3. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี	3.20	0.72	ปานกลาง
4. ชักชวนเพื่อนมาทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่วนร่วม	3.92	0.69	มาก
รวม	3.52	0.60	มาก

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.60) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ บริจาคทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนตามกำลัง ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.32) ชักชวนเพื่อนมาทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.69) ต้องการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน ($\bar{X} = 3.32$, S.D. = 0.57) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

2.2.4 ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตารางที่ 4.6

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. รมรงค์ให้ชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาสร้างมูลค่า	4.07	0.61	มาก
2. ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.20	0.53	มาก
3. เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในช่องทางต่าง ๆ เช่น Line, Facebook	3.13	0.43	ปานกลาง
4. ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีค่า	3.25	0.57	ปานกลาง
รวม	3.66	0.53	มาก

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.53) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.53) รมรงค์ให้ชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาสร้างมูลค่า ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.61) ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีค่า ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.57) เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในช่องทางต่าง ๆ เช่น Line, Facebook ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.43) ตามลำดับ

2.2.5 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

ตารางที่ 4.7

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ	3.92	0.59	มาก
2. ภาครัฐส่งบุคลากรมาเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินโครงการ	4.07	0.71	มาก
3. ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ จากภาครัฐ	4.32	0.50	มาก
4. ภาครัฐจัดหาสถานที่ในการรวมกลุ่มในชุมชน	3.70	0.45	มาก
รวม	4.00	0.60	มาก

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.60) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์จากภาครัฐ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.50) ภาครัฐส่งบุคลากรมาเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินโครงการ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.71) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.59) ภาครัฐจัดหาสถานที่ในการรวมกลุ่มในชุมชน ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.45) ตามลำดับ

2.2.6 ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน

ตารางที่ 4.8

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. สนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่ม	3.02	0.46	ปานกลาง
2. พัฒนาแหล่งข้อมูลสารสนเทศของชุมชน	4.29	0.34	มาก
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำบุคลากรไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ	4.35	0.69	มาก
4. นำองค์ความรู้ที่คิดค้นได้ไปแลกเปลี่ยนกันระหว่างเครือข่าย	3.13	0.53	ปานกลาง
รวม	3.70	0.50	มาก

จากตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.50) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำบุคลากรไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.69) พัฒนาแหล่งข้อมูลสารสนเทศของชุมชน ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.34) นำองค์ความรู้ที่คิดค้นได้ไปแลกเปลี่ยนกันระหว่างเครือข่าย ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.53) สนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่ม ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 0.46) ตามลำดับ

2.2.7 ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.9

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. คนในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในช่องทาง เช่น Line, Facebook	3.56	0.73	ปานกลาง
2. ภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน	3.89	0.52	มาก
3. มีแหล่งข้อมูลกลางในการสืบค้นแหล่งท่องเที่ยว	3.77	0.53	มาก
4. สื่อต่าง ๆ ในท้องถิ่นช่วยกันประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	4.10	0.45	ปานกลาง
รวม	3.83	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.65) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ สื่อต่าง ๆ ในท้องถิ่นช่วยกันประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.45) ภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.52) มีแหล่งข้อมูลกลางในการสืบค้นแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.53) คนในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในช่องทาง เช่น Line, Facebook ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.73) ตามลำดับ

2.2.8 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

ตารางที่ 4.10

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานความร่วมมือในแต่ละฝ่ายให้ทำงานได้อย่างราบรื่น	4.32	0.65	ปานกลาง
2. ผู้นำชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน	4.39	0.33	มาก
3. ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำกล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม	4.25	0.53	มาก
4. ผู้นำอุทิศตนเสียสละเวลาเพื่อประโยชน์ของชุมชน	4.24	0.46	ปานกลาง
รวม	4.30	0.54	มาก

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.54) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ผู้นำชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.33) ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานความร่วมมือในแต่ละฝ่ายให้ทำงานได้อย่างราบรื่น ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.65) ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำกล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.53) ผู้นำอุทิศตนเสียสละเวลาเพื่อประโยชน์ของชุมชน ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.46) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัด นครราชสีมา

3.1 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัด นครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 4.11

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัด นครราชสีมา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	อันดับที่
1. ด้านเศรษฐกิจ	3.61	0.69	มาก	3
2. ด้านสังคม	3.69	0.75	มาก	2
3. ด้านวัฒนธรรม	3.86	0.44	มาก	1
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.21	0.94	ปานกลาง	4
รวม	3.59	0.42	มาก	-

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.42) เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.44) ด้านสังคม ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.75) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.69) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.94) ตามลำดับ

3.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็นรายด้านและรายข้อ

3.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.12

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านเศรษฐกิจ จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา ด้านเศรษฐกิจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. สามารถใช้ศักยภาพของชุมชนในการสร้างมูลค่าสร้างอาชีพ	3.85	0.66	มาก
2. มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม	4.07	0.51	มาก
3. มีการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าในชุมชน	3.56	0.63	มาก
4. มีทางเลือกในการหารายได้ที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้า ที่พัก	3.36	0.73	ปานกลาง
รวม	3.61	0.69	มาก

จากตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61, S.D. = 0.69$) เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X} = 4.07, S.D. = 0.51$) สามารถใช้ศักยภาพของชุมชนในการสร้างมูลค่า สร้างอาชีพ ($\bar{X} = 3.85, S.D. = 0.66$) มีการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าในชุมชน ($\bar{X} = 3.56, S.D. = 0.63$) มีทางเลือกในการหารายได้ที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้า ที่พัก ($\bar{X} = 3.36, S.D. = 0.73$) ตามลำดับ

3.2.2 ด้านสังคม

ตารางที่ 4.13

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านสังคม จำแนกเป็นรายชื่อ

ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา ด้านสังคม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้	3.41	0.44	มาก
2. มีการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน	3.75	0.50	มาก
3. สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ	3.92	0.97	มาก
4. อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ เข้าใจ และมีน้ำใจต่อกันเป็น ภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ	3.67	0.74	ปานกลาง
รวม	3.69	0.75	มาก

จากตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านสังคม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.75) เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.97) มีการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.50) อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ เข้าใจและมีน้ำใจต่อกันเป็นภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.74) ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้ ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.44) ตามลำดับ

3.2.3 ด้านวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.14

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา ด้านวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน	3.70	0.45	มาก
2. มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง	4.60	0.77	มากที่สุด
3. มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและมีความภูมิใจ ในชุมชน	4.20	0.53	มาก
4. สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัย โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรม ดั้งเดิม	3.54	0.36	มาก
รวม	3.86	0.44	มาก

จากตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านวัฒนธรรม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.44) เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.77) มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญา และมีความภูมิใจในชุมชน ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.53) มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.45) สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัย โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.36) ตามลำดับ

3.2.4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.15

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำแนกเป็นรายข้อ

ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี				
ในจังหวัดนครราชสีมา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	
1. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการสร้างมูลค่าอย่างคุ้มค่า	3.31	1.11	ปานกลาง	
2. ชุมชนสามารถจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด	3.10	1.14	ปานกลาง	
3. มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.00	0.96	ปานกลาง	
4. ปลุกฝังค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ในการหวงแหนทรัพยากรในชุมชน	3.43	0.90	มาก	
รวม	3.21	0.94	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.21, S.D. = 0.94$) เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ปลุกฝังค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ในการหวงแหนทรัพยากรในชุมชน ($\bar{X} = 3.43, S.D. = 0.94$) มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการสร้างมูลค่าอย่างคุ้มค่า ($\bar{X} = 3.31, S.D. = 1.11$) ชุมชนสามารถจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ($\bar{X} = 3.10, S.D. = 1.14$) มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.00, S.D. = 0.96$) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ในจังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัด
นครราชสีมา ผู้วิจัย ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัย จำนวน 8 ตัว และนำมาวิเคราะห์
การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง และสร้างสมการทำนายพยากรณ์ตัวแปรตาม คือ ความเข้มแข็งของชุมชน
ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา จากตัวแปรอิสระ 8 ตัว นำเสนอผลการวิเคราะห์
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1 ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ
กับตัวแปรตาม และระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันด้วยวิธีเป็นการหารระดับความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง
ที่เรียกว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่มีค่าเป็นบวก (+) หมายความว่าข้อมูล
สองชุดเปลี่ยนแปลงตามกัน กล่าวคือ ถ้าค่าของตัวแปรหนึ่งสูง ค่าของอีกตัวแปรหนึ่งจะสูงไปด้วย
และถ้าค่าของตัวแปรหนึ่งต่ำค่าของตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะต่ำด้วย สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่มีค่าเป็นลบ
(-) หมายความว่า ข้อมูลสองชุดเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้าม หรือกลับกัน กล่าวคือ ถ้าค่าของตัวแปร
หนึ่งสูง ค่าของอีกตัวแปรหนึ่งจะต่ำและถ้าค่าของตัวแปรหนึ่งต่ำค่าของตัวแปรอีกตัวแปรหนึ่งจะสูง
ค่าระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากค่า (Correlation Coefficient (r)) มีเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์
(คุชฎี आयวัฒน์, 2553, น. 2) ดังนี้

ระดับความสัมพันธ์ระหว่าง 0.001 - 0.500 มีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ

ระดับความสัมพันธ์ระหว่าง 0.501 - 0.700 มีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง

ระดับความสัมพันธ์ระหว่าง 0.701 ขึ้นไป มีระดับความสัมพันธ์สูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน ควรมีค่าไม่เกิน 0.80
เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเกิด (Multicollinearity) ซึ่งหมายถึง ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเองสูง
มากเกินไป จนไม่เหมาะที่จะนำตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงเข้าไปในสมการทั้งสองตัว

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระ
กับตัวแปรอิสระด้วยกัน

ผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปร
อิสระด้วยกัน จำนวน 8 ตัวแปร ได้แก่

- 4.1.1.1 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน X_1
 4.1.1.2 ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ X_2
 4.1.1.3 ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ X_3
 4.1.1.4 ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น X_4
 4.1.1.5 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ X_5
 4.1.1.6 ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน X_6
 4.1.1.7 ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว X_7
 4.1.1.8 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน X_8

ตารางที่ 4.16

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร

ตัวแปรอิสระ	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8
X_1	1	-	-	-	-	-	-	-
X_2	.174*	1	-	-	-	-	-	-
X_3	.206**	.394**	1	-	-	-	-	-
X_4	.355**	.452**	.184**	1	-	-	-	-
X_5	.661**	.366**	.186**	.453**	1	-	-	-
X_6	.157*	.605**	.127	.700**	.339**	1	-	-
X_7	.207**	.154*	.053	.122	.195**	-.028	1	-
X_8	.242**	.627**	.296**	.473**	.448**	.530**	-.045	1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.16 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .154 - .700 ไม่มีคู่ใดที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน .80 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาที่มีความสัมพันธ์กันเอง (Multicollinearity) เมื่อนำไปวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ

4.2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regressions)

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรงมีลักษณะที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์หาผลหรืออิทธิพลของตัวแปรอิสระหลาย ๆ ตัวที่มีต่อตัวแปรตามหนึ่งตัว โดยมีข้อสมมติฐานว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linear Relationship) เพื่อที่จะทำให้สามารถนำผลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีผลต่อตัวแปรตามมารวมกันได้ (Additivity) กล่าวคือตัวแปรอิสระ แต่ละตัวมีผลต่อตัวแปรตามหรือไม่ และตัวแปรอิสระทุกตัวรวมกันมีผลต่อตัวแปรตามมากน้อยเพียงใดก่อนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบว่า ตัวแปรอิสระสัมพันธ์กันหรือไม่ โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ระหว่างตัวแปรอิสระทุกตัวเป็นอิสระจากกัน และไม่มีปัญหาเกี่ยวกับ (Multicollinearity) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regressions) ตามขั้นตอน ดังนี้

4.2.1 กำหนดตัวแปรที่จะใช้ในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรงดังตารางที่

4.17

ตารางที่ 4.17

ตัวแปรที่จะใช้ในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง

ตัวแปร	รายละเอียด	รหัส	รหัสข้อมูล
ตัวแปรตาม			
y	ความเข้มแข็งของชุมชน ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีใน จังหวัดนครราชสีมา	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับ 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
ตัวแปรอิสระ			
X ₁	ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับ ปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
X ₂	ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับ ปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
X ₃	ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับ ปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
X ₄	ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับ ปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค

(ต่อ)

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ตัวแปร	รายละเอียด	รหัส	รหัสข้อมูล
X_5	ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
ตัวแปรอิสระ			
X_6	ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
X_7	ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค
X_8	ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับปัจจัยทางการบริหาร 5 ระดับ	มาตราอันตรภาค

4.2.2 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regression Analysis) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regression Analysis) แบบกำหนดตัวแปรเข้าไปในสมการทั้งหมด (Enter Method)

4.2.2.1 ตัวแปรตาม คือ ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา Y กับตัวแปรอิสระจำนวน 8 ปัจจัย คือ

- 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน X_1
- 2) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ X_2
- 3) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ X_3
- 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น X_4
- 5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ X_5
- 6) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน X_6
- 7) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว X_7
- 8) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน X_8

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	B	S.E.	Beta	t	Sig.
a ค่าคงที่	2.810	.289	-	9.730	.00
1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน X ₁	.024	.052	.038	.459	.65
2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ X ₂	-.068	.061	-.103	-1.125	.26
3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ X ₃	.085	.047	.122	1.821	.07
4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น X ₄	-.056	.072	-.071	-.782	.44
5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ X ₅	.161	.063	.228	2.566	.01*
6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน X ₆	.188	.082	.222	2.297	.02*
7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว X ₇	.242	.042	.371	5.829	.00*
8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน X ₈	-.324	.065	-.411	-4.990	.00*

R = .580 R² = .336

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) โดยใช้การวิเคราะห์แบบกำหนดตัวแปรเข้าไปในสมการทั้งหมด (Enter Method) ดังนี้

1. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 8 ตัวแปร มีความสัมพันธ์พหุคูณกับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) เท่ากับ 0.580 (R = .580) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 8 ตัวแปร รวมกันมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 8 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือการผันแปรกับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) เท่ากับ .336 ($R^2 = .336$) แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 8 ตัวแปร สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) ได้ร้อยละ 33.60

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 5 ตัวแปร สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว (X_7 Beta = .371)

3.2 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (X_5 Beta = .228)

3.3 ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน (X_6 Beta = .222)

3.4 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน (X_8 Beta = -.411)

ดังนั้น เมื่อทราบค่าคงที่ (Constant) เท่ากับ 2.810 ทราบค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และทราบน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) จึงสามารถสร้างสมการถดถอย ได้ดังนี้

สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ คือ $Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n$

แทนค่าในสูตร $Y = 2.810 + .224 (X_7) + .161 (X_5) + .188 (X_6) - .324 (X_8)$

สมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $Z = B_1z_1 + B_2z_2 + \dots + B_nz_n$

แทนค่าในสูตร $Z = .371 (Z_7) + .228 (Z_5) + .222 (Z_6) - .411 (Z_8)$

เมื่อ Y และ Z = ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 4.19

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	ความถี่
1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	
1.1 ประชาชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	11
1.2 ประชาชนควรเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับภาครัฐ	10
2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ	
2.1 คณะกรรมการชุมชนควรมีความสามัคคีเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว	15
2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว	13
3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ	
3.1 ควรปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรักท้องถิ่นของตนเอง	12
3.2 ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีจิตสาธารณะ เช่น ทำความสะอาดบริเวณชุมชน	8
4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	
4.1 ประชาชนควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง	26
4.2 ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าทางธุรกิจ	12
5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ	
5.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว	25
5.2 รัฐควรติดตามและประเมินผลโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	15
6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน	
6.1 ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบนวัตวิถี	12
6.2 ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับชุมชนนวัตวิถีที่มีบริบทคล้ายกัน	9

(ต่อ)

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	ความถี่
7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	
7.1 ควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย	25
7.2 สื่อสารมวลชนในท้องถิ่น ควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง	10
8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน	
8.1 ผู้นำควรสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ	32
8.2 ควรเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	13

ตารางที่ 4.19 สรุปข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ ประชาชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนควรเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับภาครัฐ
2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนควรมีความสามัคคีเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว
3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ ได้แก่ ควรปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรักท้องถิ่นของตนเอง ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีจิตสาธารณะ เช่น ทำความสะอาดบริเวณชุมชน
4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าทางธุรกิจ
5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว รัฐควรติดตามและประเมินผลโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้แก่ ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการหมู่บ้านไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบนวัตวิถี ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับชุมชนนวัตวิถีที่มีบริบทคล้ายกัน
7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ได้แก่ ควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย สื่อสารมวลชนในท้องถิ่นควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำควรสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ตอนที่ 6 ผลการสรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน 5 คน ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านนวัตวิถี 10 คน รวม 15 คน ผู้วิจัย ได้จัดลำดับความถี่ตามประเด็นแบบสัมภาษณ์โดยปรากฏผล ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

“...ชาวบ้านจะต้องเห็นพ้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยประชาชน กลุ่มคน ผู้นำชุมชน ต้องการทำให้ชุมชนจริง ๆ อยากพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน เพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนา...”

(คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2562)

“...การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว นวัตวิถีต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนในการเตรียมชุมชน การรักษาความสะอาด แหล่งเรียนรู้ บ้านโฮมสเตย์ จุดเช็คอิน สถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ไม่สามารถทำคนเดียวได้ ทุกคนจะต้องเห็นความสำคัญร่วมกัน และเข้ามามีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์...”

(คนที่ 2, สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2562)

“...การมีส่วนร่วมเกิดจากความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นส่วนสำคัญอย่างมาก ทุกคนต้องอยากเปลี่ยนแปลงอยากพัฒนาชุมชนให้เป็นท่องเที่ยว นวัตวิถี จะได้มีการเพิ่มยอดจำหน่ายสินค้าชุมชน รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันว่าทิศทางของชุมชนจะไปทางไหน ชุมชนไหนที่มีจุดเด่นอื่น ๆ ด้านวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ก็ยกระดับให้เป็นที่รู้จัก...”

(คนที่ 3, สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนจะขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อทุกคนเห็นความสำคัญในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงชุมชนต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำ

โดยประชาชน กลุ่มคน ผู้นำชุมชน ต้องการทำเพื่อชุมชนจริง ๆ การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว นวัตวิถี ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนในการเตรียมชุมชน การรักษาความสะอาด แหล่งเรียนรู้ บ้านโฮมสเตย์ จุดเช็คอิน สถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP ฯลฯ ทุกคนต้องเห็นความสำคัญร่วมกัน จะทำให้เกิดจากความสามัคคีของคนในชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ว่าทิศทางของชุมชนจะไปทางไหน ค้นหาจุดเด่นในชุมชนเพื่อยกระดับให้เป็นที่รู้จักและเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์

2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ

“...การที่คนในชุมชนเสียสละเวลามาทำงานเพื่อส่วนรวมควรมีที่มงานที่ดี เวลาเสนอ หรือมีข้อขัดแย้งอะไรให้พูดคุยความเป็นเหตุเป็นผลยึดผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้งจะทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างเพื่อนร่วมงานแล้วก็มีกำลังใจในการทำงาน การเปิดโอกาสให้ใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สมาชิกจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนมากขึ้น การมีรายได้จากการจำหน่าย สินค้าและการท่องเที่ยวจะทำให้ทุกคนเกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคนในชุมชนได้...”

(คนที่ 4, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

“...ความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านมีส่วน ความสำคัญต่อการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้เกิดขึ้นและส่งเสริมความสำเร็จ ของชุมชน การแบ่งงานของคณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวตามความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และความสนใจ คณะกรรมการก็จะทำงานด้วยความรู้สึกสนุกและมีภาคภูมิใจในตนเอง...”

(คนที่ 5, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

“...ชุมชนที่จะพัฒนาไปสู่หมู่บ้านท่องเที่ยว นวัตวิถีได้จะต้องมีที่มงานที่เข้มแข็ง ที่จะทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ คณะกรรมการหมู่บ้านมีการบริหารงานงบประมาณอย่างโปร่งใส มีความยุติธรรม ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมขององค์กรและ สภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงานทุกคน ก็สบายใจมีความจริงใจต่อกันและทำให้มีกำลังใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม...”

(คนที่ 6, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจสรุปได้ว่า การที่คนในชุมชนจะมีขวัญและกำลังใจควรมีทีมงานที่ดี ยึดผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง การเปิดโอกาสให้ใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สมาชิกจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนมากขึ้น การมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการท่องเที่ยวจะทำให้ทุกคนเกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านมีส่วนความสำคัญต่อการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้เกิดขึ้นและส่งเสริมความสำเร็จของชุมชน การแบ่งงานของคณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และความสนใจ คณะกรรมการก็จะทำงานด้วยความรู้สึกสนุกและมีภาคภูมิใจในตนเอง คณะกรรมการหมู่บ้านมีการบริหารงานงบประมาณอย่างโปร่งใส มีความยุติธรรม ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมขององค์กร และสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน

3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ

“...การเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววันวิถี ต้องอาศัยการมีจิตสาธารณะอย่างมากที่จะต้องเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม การสร้างจิตสาธารณะในแต่ละบุคคลเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังและรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบันที่เน้นวัตถุทำให้ทุกคนต่างต้องทำมาหากิน ไม่มีเวลาให้แก่ส่วนรวม...”

(คนที่ 7, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

“...ความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ในด้านสังคมสมาชิกจะต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกันร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เสนอแนะความคิดเห็นแก่หน่วยงานราชการตามโอกาส...”

(คนที่ 8, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

“...คนในชุมชนและคณะกรรมการจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ต้องการเข้ามาทำกิจกรรมด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ ต้องการมองเห็นชุมชนพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น ต้องการให้ชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการท่องเที่ยว...”

(คนที่ 9, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ สรุปได้ว่า การเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถี ต้องอาศัยการเสียสละเวลา เพื่อส่วนรวม สมาชิกจะต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกันร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เสนอแนะความคิดเห็นแก่หน่วยงานราชการตามโอกาสคนในชุมชนและคณะกรรมการจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ต้องการเข้ามาทำกิจกรรมด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ ต้องการมองเห็นชุมชนพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น ต้องการให้ชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการท่องเที่ยว

4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

“...จุดแข็งของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววิถี จะต้องนำศักยภาพของชุมชน ซึ่งเรียกว่า ทูตทางด้านปัญญามาใช้ให้เกิดมูลค่า คนรุ่นใหม่ควรรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอด โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้ดียิ่งขึ้น...”

(คนที่ 10, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2562)

“...การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยววิถีควรรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ให้กลุ่มลูกค้าได้สัมผัสกับความเป็นท้องถิ่นความเป็นตัวตน อัตลักษณ์เด่นในชุมชน สิ่งเหล่านี้ ควรอนุรักษ์ไว้...”

(คนที่ 11, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2562)

“...ควรจัดสร้างการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน หรือผู้ที่สนใจ จัดทำคู่มือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวแบบ QR Code ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นความสำคัญและมีส่วนในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น...”

(คนที่ 12, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2562)

“...ต้องมีระบบการจัดการสารสนเทศเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จัดตั้งแหล่งรวบรวมสารสนเทศในชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่คนรุ่นต่อไป...”

(คนที่ 13, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปได้ว่า จุดแข็งของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววัตวิถี จะต้องนำศักยภาพของชุมชน ซึ่งเรียกว่าทุนทางด้านปัญญามาใช้ให้เกิดมูลค่า คนรุ่นใหม่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้ดียิ่งขึ้น ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ให้กลุ่มลูกค้าได้สัมผัสกับความเป็นท้องถิ่น ความเป็นตัวตน อัตลักษณ์เด่นในชุมชน สร้างการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน หรือผู้ที่สนใจ จัดทำคู่มือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวฉบับ QR Code ต้องมีระบบการจัดการสารสนเทศเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จัดตั้งแหล่งรวบรวมสารสนเทศในชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่นรุ่น ต่อไป

5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

“...ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยววัตวิถี จัดส่งบุคลากรให้กับชุมชนในการเป็นที่เล็งมีการติดตามการดำเนินงานและประเมินเป็นระยะเพื่อการพัฒนาต่อเนื่อง...”

(คนที่ 14, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2562)

“...หน่วยงานภาครัฐจะต้องทำงานแบบบูรณาการขอความร่วมมือเอกชน ภาคประชาสังคม เช่น หอการค้าจังหวัด เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงาน จัดหาสถานที่แสดงสินค้าและประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว...”

(คนที่ 15, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววัตวิถีให้มีความเข้มแข็งรัฐบาลจะต้องมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมการกระตุ้นเศรษฐกิจการใช้จ่ายใช้สอยซื้อสินค้าชุมชนช่วยชุมชน...”

(คนที่ 4, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...ท้องถิ่น ควรมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานในชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับชุมชนและมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณีการท่องเที่ยวตามเทศกาลส่งบุคลากรที่มีความสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววัตวิถี...”

(คนที่ 6, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการสนับสนุน จากภาครัฐ สรุปได้ว่า ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา จัดส่งบุคลากรให้กับชุมชน ในการเป็นพี่เลี้ยง มีการติดตามการดำเนินงานและประเมินเป็นระยะจะต้องทำงานแบบบูรณาการ ขอความร่วมมือเอกชน ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงาน จัดหาสถานที่แสดง สินค้าและประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว รัฐบาลจะต้องมีนโยบายในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเมืองรอง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งเสริมการซื้อขายสินค้าชุมชนช่วยชุมชน ท้องถิ่นควรมีบทบาท ในการขับเคลื่อนงานในชุมชน ควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตาม เทศกาลส่งบุคลากรที่มีความสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววันวิถี

6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์การชุมชน

“...การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววันวิถีจำเป็นต้องมีเครือข่าย หรือพันธมิตรที่สามารถ ให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการกลุ่มได้ นอกเหนือจากนั้นอาจจะเป็น ภาครีเครือข่ายในด้านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความ เข้มแข็ง...”

(คนที่ 2, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...ควรแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ศึกษาการรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน แนะนำแหล่งทุนในการพัฒนาชุมชน ท่องเที่ยววันวิถีให้แก่นัก...”

(คนที่ 4, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...ควรนำคณะกรรมการชุมชนไปศึกษาดูงานหมู่บ้านท่องเที่ยววันวิถีต้นแบบ ที่ประสบความสำเร็จ นำองค์ความรู้มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของหมู่บ้านตนเอง สร้างแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนจัดทำชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ...”

(คนที่ 5, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...ต้องทำงานด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย สร้างกลุ่ม Line ในการติดต่อสื่อสารระหว่าง เครือข่าย เพราะมีความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน...”

(คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านเครือข่ายของคณาจารย์ ชุมชน สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววนวิถี จำเป็นต้องมีเครือข่ายหรือพันธมิตรที่สามารถให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการกลุ่มได้ นอกเหนือจากนั้นอาจจะเป็นภาคีเครือข่ายในด้านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ควรแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการชุมชน รณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน แนะนำแหล่งทุนในการพัฒนาชุมชน ควรนำคณะกรรมการชุมชนไปศึกษาดูงานหมู่บ้านท่องเที่ยววนวิถีต้นแบบที่ประสบความสำเร็จนำองค์ความรู้มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของหมู่บ้านตนเอง สร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดทำชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะต้องทำงานด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยสร้างกลุ่ม Line ในการติดต่อสื่อสาร

7. ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

“...ควรจัดตั้งผู้ดูแลและสร้าง Page Facebook หมู่บ้านท่องเที่ยววนวิถีของตนเอง เพื่อการโฆษณาการท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดสถานที่ในการถ่ายภาพที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รณรงค์การสร้างภาพลักษณ์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตนเองที่ดี...”

(คนที่ 2, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2562)

“...สื่อต่าง ๆ ควรช่วยกันประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูล และเกิดความอยากรู้อยากเห็น เมื่อมาเที่ยวก็เกิดความประทับใจในลักษณะพูดปากต่อปาก...”

(คนที่ 7, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2562)

“...ทุกภาคส่วน ควรกำหนดแนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ให้มีความชัดเจนหลากหลาย มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก...”

(คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2562)

“...ทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของหมู่บ้านท่องเที่ยววนวิถี และบอกต่อเรื่องราวแก่เพื่อน หรือบุคคลอื่น ๆ ชักชวนให้มาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองทุกคน จะต้องมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน...”

(คนที่ 8, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ควรจัดตั้งผู้ดูแล และสร้าง Page, Facebook หมู่บ้านท่องเที่ยววิถีของตนเอง เพื่อการโฆษณาการท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดสถานที่ในการถ่ายภาพที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ ของชุมชน อนุรักษ์การสร้างภาพลักษณ์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีของตนเองที่ดีสื่อต่าง ๆ ควรช่วยกัน ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูล และเกิดความอยากรู้อยากเห็นเมื่อมาเที่ยว ก็เกิดความประทับใจในลักษณะพูดปากต่อปาก ควรมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทุกคนในชุมชนต้องช่วยกัน รักษาภาพลักษณ์ที่ดีของหมู่บ้านท่องเที่ยววิถี และบอกต่อเรื่องราวแก่เพื่อน หรือบุคคลอื่น ๆ ชักชวนให้มาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน

8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

“...ผู้นำชุมชนเป็นคนที่มีความท้าทายอย่างยิ่งในการประสานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม เป็นแกนกลางการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้าน คอยสนับสนุนให้คำปรึกษา แก่คณะกรรมการชุมชน รวมถึงนำข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ไปเสนอแก่หน่วยงานราชการเพื่อพัฒนา ชุมชนท่องเที่ยววิถีให้มีความเข้มแข็ง...”

(คนที่ 5, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2562)

“...ผู้นำต้องมีไหวพริบ เข้าใจ เข้าถึง สมาชิกในชุมชน สามารถรับนโยบายจากส่วนราชการมาดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพเป็นตัวกลางในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนมอบหมายงาน ที่เหมาะสมให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องของระเบียบ กฎหมาย...”

(คนที่ 9, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2562)

“...ผู้นำชุมชนมีส่วนในการทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยววิถี จัดตั้งขึ้นเป็นรูปธรรมได้ มีส่วนในการประสานงานกับภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพ รวมทั้งการทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจำเป็น จะต้องมีความเสียสละเวลาส่วนตัวสูง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง...”

(คนที่ 10, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านผู้นำชุมชน สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนเป็นคนที่มีความท้าทายยิ่งในการประสานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม เป็นแกนกลางการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านคอยสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการชุมชน รวมถึงนำข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ไปเสนอแก่นักวิชาการเพื่อพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว นวัตกรรมให้มีความเข้มแข็ง ผู้นำต้องมีไหวพริบ เข้าใจ เข้าถึง สมาชิกในชุมชน สามารถรับนโยบายจากส่วนราชการมาดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพเป็นตัวกลางในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน มอบหมายงานที่เหมาะสมให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องของระเบียบกฎหมาย มีส่วนในการทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยว นวัตกรรมจัดตั้งขึ้นเป็นรูปธรรมได้มีส่วนในการประสานงานกับภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการทำความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจำเป็นจะต้องมีความเสียสละ เวลาส่วนตัวสูง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัย ได้ทำการสรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ ไว้ตามลำดับดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้ดังนี้

5.1.1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81, S.D. = 0.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 4.30, S.D. = 0.54$) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ($\bar{X} = 4.00, S.D. = 0.60$) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ ($\bar{X} = 3.92, S.D. = 0.64$) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.83, S.D. = 0.65$) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ($\bar{X} = 3.70, S.D. = 0.50$) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.66, S.D. = 0.53$) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.56, S.D. = 0.66$) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ ($\bar{X} = 3.52, S.D. = 0.60$) ตามลำดับ

5.1.2 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59, S.D. = 0.42$) เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.86, S.D. = 0.44$) ด้านสังคม ($\bar{X} = 3.69, S.D. = 0.75$) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.61, S.D. = 0.69$) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.21, S.D. = 0.94$) ตามลำดับ

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

5.1.3.1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .154 - .700

5.1.3.2 ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 8 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือการผันแปร กับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) เท่ากับ .336 ($R^2 = .336$) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 8 ตัวแปร สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา (Y) ได้ร้อยละ 33.60

5.1.3.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 5 ตัวแปร สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุด ไปหาน้อย ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว (X_7 Beta = .371)
- 2) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (X_5 Beta = .228)
- 3) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน (X_6 Beta = .222)
- 4) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน (X_8 Beta = -.411)

ดังนั้น เมื่อทราบค่าคงที่ (Constant) เท่ากับ 2.810 ทราบค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และทราบน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) จึงสามารถสร้างสมการถดถอย ได้ดังนี้

สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ คือ $Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n$

แทนค่าในสูตร $Y = 2.810 + .224(X_7) + .161(X_5) + .188(X_6) - .324(X_8)$

สมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $Z = B_1z_1 + B_2z_2 + \dots + B_nz_n$

แทนค่าในสูตร $Z = .371(Z_7) + .228(Z_5) + .222(Z_6) - .411(Z_8)$

เมื่อ Y และ Z = ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

5.1.3.4 สรุปข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ ประชาชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนควรเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับภาครัฐ
- 2) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนควรมีความสามัคคีเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว
- 3) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ ได้แก่ ควรปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรักท้องถิ่นของตนเอง ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีจิตสาธารณะ เช่น ทำความสะอาดบริเวณชุมชน
- 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าทางธุรกิจ
- 5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว รัฐควรติดตามและประเมินผลโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
- 6) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้แก่ ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการหมู่บ้านไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบนวัตวิถี ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับชุมชนนวัตวิถีที่มีบริบทคล้ายกัน
- 7) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ได้แก่ ควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย สื่อสารมวลชนในท้องถิ่นควรประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
- 8) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำควรสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

5.1.3.5 สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเครื่องมือในการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน 5 คน ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านนวัตวิถี 10 คน รวม 15 คน ผู้วิจัย ได้จัดลำดับความถี่ตามประเด็นแบบสัมภาษณ์ โดยปรากฏผล ดังนี้

1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนจะขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อทุกคนเห็นความสำคัญในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงชุมชนต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยประชาชน กลุ่มคน ผู้นำชุมชน ต้องการเพื่อชุมชนจริง ๆ การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยววิถีวิถี ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนในการเตรียมชุมชน การรักษาความสะอาด แหล่งเรียนรู้ บ้านโฮมสเตย์ จุดเช็คอิน สถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP ฯลฯ ทุกคนจะต้องเห็นความสำคัญร่วมกันจะทำให้เกิดจากความสามัคคีของคนในชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันว่าทิศทางของชุมชนจะไปทางไหน ค้นหาจุดเด่นในชุมชนเพื่อยกระดับให้เป็นที่รู้จักและเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์

2) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ สรุปได้ว่า การที่คนในชุมชนจะมีขวัญและกำลังใจควรมีทีมงานที่ดี ยึดผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้งการเปิดโอกาสให้ใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สมาชิกจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนมากขึ้น การมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการท่องเที่ยวจะทำให้ทุกคนเกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้นำชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านมีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้เกิดขึ้นและส่งเสริมความสำเร็จของชุมชน การแบ่งงานของคณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวตามความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถและความสนใจ คณะกรรมการก็จะทำงานด้วยความรู้สึกสนุกและมีภาคภูมิใจในตนเอง คณะกรรมการหมู่บ้านมีการบริหารงานงบประมาณอย่างโปร่งใส มีความยุติธรรม ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมขององค์กร และสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน

3) ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ สรุปได้ว่า การเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีวิถีต้องอาศัยการเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม สมาชิกจะต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกันร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนเสนอแนะความคิดเห็นแก่หน่วยงานราชการตามโอกาสคนในชุมชนและคณะกรรมการจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมต้องการเข้ามาทำกิจกรรมด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ ต้องการมองเห็นชุมชนพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น ต้องการให้ชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการท่องเที่ยว

4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า จุดแข็งของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววิถีชีวิต จะต้องนำศักยภาพของชุมชน ซึ่งเรียกว่า ทูนาทางด้านปัญญามาใช้ให้เกิดมูลค่า คนรุ่นใหม่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้ดียิ่งขึ้น ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้กลุ่มลูกค้าได้สัมผัสกับความเป็นท้องถิ่น ความเป็นตัวตนอัตลักษณ์เด่นในชุมชนสร้างการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนหรือผู้ที่สนใจ จัดทำคู่มือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวฉบับ QR Code ต้องมีระบบการจัดการสารสนเทศเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จัดตั้งแหล่งรวบรวมสารสนเทศในชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา จัดส่งบุคลากรให้กับชุมชนในการเป็นพี่เลี้ยงมีการติดตามการดำเนินงานและประเมินเป็นระยะจะต้องทำงานแบบบูรณาการ ขอความร่วมมือเอกชนภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานจัดหาสถานที่แสดงสินค้าและประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว รัฐบาลจะต้องมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมการซื้อขายสินค้าชุมชนช่วยชุมชนท้องถิ่น ควรมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานในชุมชน ควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณีการท่องเที่ยวตามเทศกาล ส่งบุคลากรที่มีความสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววิถีชีวิต

6) ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววิถีชีวิตจำเป็นต้องมีเครือข่าย หรือพันธมิตรที่สามารถให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการกลุ่มได้ นอกเหนือจากนี้อาจจะเป็นภาคีเครือข่ายในด้านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ควรแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการชุมชนนรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานแนะนำแหล่งทุนในการพัฒนาชุมชน ควรนำคณะกรรมการชุมชนไปศึกษาดูงานหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีชีวิตต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ นำองค์ความรู้มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของหมู่บ้านตนเอง สร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดทำชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ ต้องทำงานด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย สร้างกลุ่ม Line ในการติดต่อสื่อสาร

7) ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า ควรจัดตั้งผู้ดูแลและสร้าง Page, Facebook หมู่บ้านท่องเที่ยว นวัตกรรมของตนเองเพื่อการโฆษณาการท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดสถานที่ในการถ่ายภาพที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รณรงค์การสร้างภาพลักษณ์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีของตนเองที่ดี สีสันต่าง ๆ ควรช่วยกันประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูล และเกิดความอยากรู้อยากเห็น เมื่อมาเที่ยวก็เกิดความประทับใจในลักษณะพูดปากต่อปาก ควรมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทุกคนในชุมชน ต้องช่วยกันรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของหมู่บ้านท่องเที่ยววิถี และบอกต่อเรื่องราวแก่เพื่อนหรือบุคคลอื่น ๆ ชักชวนให้มาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน

8) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนเป็นคนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประสานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม เป็นแกนกลางการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้าน คอยสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการชุมชน รวมถึงนำข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ไปเสนอแก่หน่วยงานราชการ เพื่อพัฒนาชุมชนท่องเที่ยววิถีให้มีความเข้มแข็ง ผู้นำต้องมีไหวพริบ เข้าใจ เข้าถึง สมาชิกในชุมชนสามารถรับนโยบายจากส่วนราชการมาดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพเป็นตัวกลางในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน มอบหมายงานที่เหมาะสมให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องของระเบียบกฎหมาย มีส่วนในการทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยววิถีจัดตั้งขึ้นเป็นรูปธรรมได้ มีส่วนในการประสานงานกับภาครัฐเอกชน และภาคประชาสังคมให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจำเป็นจะต้องมีความเสียสละเวลาส่วนตัวสูง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลตามสมมติฐาน ข้อที่ 1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า คณะกรรมการชุมชนมีความตื่นตัวกับนโยบายรัฐบาล และมีความตั้งใจที่จะนำเอกลักษณ์ของชุมชนของตนเองมาเป็นจุดแข็งในการพัฒนาเพื่อสร้างเศรษฐกิจในชุมชน อีกทั้งมีการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนฯ อยู่ระดับเข้มแข็งมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดาวัลย์ ตำราญ (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมภาพอยู่ในระดับมาก

5.2.2 อภิปรายผลตามสมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ผลวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

5.2.2.1 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะว่า ส่วนราชการมีส่วนในการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ และส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นที่เล็งในการรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมการสามารถพยากรณ์ความเข้มแข็งของชุมชนฯ ได้ร้อยละ 50.80 ($R^2 = 0.508$) และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนา

ภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้เกิดความยั่งยืน ประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทยข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

5.2.2.2 ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะว่า เครือข่ายชุมชนมีบทบาททำให้สมาชิกแต่ละชุมชนนวัตวิถี มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สนธยา พลศรี (2550, น. 264 - 265) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของเครือข่าย ต้องมีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็งสามารถดำเนินงาน และขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่ายที่อาจจะเกิดจากสมาชิกชุมชนที่สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวกทำให้สมาชิกได้รับความรู้ และประสบการณ์ตลอดเวลา ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้เรียนรู้และสร้างนวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์ได้ สามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่ายมีระบบการติดตามและประเมินงานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ

5.2.2.3 ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะว่าการประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมทางการตลาดอย่างหนึ่งเพื่อสื่อสารให้นักท่องเที่ยวทราบถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนวัตวิถี ได้เข้าถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนนั้น ๆ จนเกิดความประทับใจและนำไปบอกต่อแก่บุคคลอื่น สอดคล้องกับ Kotler (2003) ได้อธิบายรายละเอียดของส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ที่นักการตลาดส่วนใหญ่ทั่วโลกได้ยึดถือเป็นองค์ประกอบหลักของกลยุทธ์ในการบริหารการตลาด โดยพื้นฐานมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ราคา (Price) 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และ 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หรือ ส่วนผสมของการส่งเสริมการตลาด (Promotion Mix) ประกอบไปด้วย การโฆษณา การใช้พนักงานขาย

การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ซื้อที่คาดว่าจะซื้อ (Prospective Buyer) ให้เป็นผู้ซื้อ (Actual Buyer) ให้ได้การโฆษณา (Advertising) จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ กระตุ้นยอดขาย เข้าถึงกลุ่มที่จะเป็นเป้าหมายได้กว้าง ใช้ต้นทุนต่ำ การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เป็นการแนะนำสินค้าจากรุรกิจไปยังผู้ที่จะเป็นนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อถือในตัวสินค้าทางการท่องเที่ยว

5.2.2.4 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะว่า ผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน OTOP นวัตวิถีมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล และเป็นผู้ประสานงานในเชิงพื้นที่ ทั้งอำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ทำให้โครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลสำเร็จ ลุล่วงได้ สอดคล้องกับกรมพัฒนาชุมชน (2550) ได้ระบุบทบาทหน้าที่และลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดีไว้ดังนี้ 1) เป็นผู้รักษา หรือประสานให้สมาชิกของชุมชนอยู่ร่วมกันอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน 2) เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจ ได้ และต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย 3) บทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในชุมชน การติดต่อสื่อสารที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นการช่วยให้น้ำที่นี้บรรลุเป้าหมาย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1.1 ชุมชนควรจัดกิจกรรมสนับสนุนการมีส่วนร่วมในชุมชน ร่วมแสดงความคิดเห็น และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ร่วมเสนอแนวคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้เกิดเป็นรูปธรรม

5.3.1.2 ประชาชนควรศึกษาประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงจูงใจของตนเอง และสร้างทีมงานในชุมชนขึ้นในการขับเคลื่อนงานพัฒนาการท่องเที่ยว

5.3.1.3 คณะกรรมการควรเป็นแบบอย่างในการทำความดี ทำกิจกรรมจิตอาสา โดยไม่หวังผลตอบแทน

5.3.1.4 ควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในช่องทางต่าง ๆ เช่น Line, Facebook และเผยแพร่ประวัติความเป็นมาของชุมชน สินค้า OTOP เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ในการท่องเที่ยวเชิงนวัตวิถี

5.3.1.5 ภาครัฐควรมีส่วนในการจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมในการรวมกลุ่ม และสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอ

5.3.1.6 ควรมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่เล็งจากภาครัฐและเอกชน นำคณะกรรมการชุมชนไปเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ

5.3.1.7 ทุกภาคส่วนควรประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในท้องถิ่นของตนเองผ่านช่องทางต่าง ๆ

5.3.1.8 ผู้นำควรเสียสละเวลาอุทิศตนเพื่อส่วนรวม และเป็นผู้ประสานงานกับทุกภาคส่วนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตวิถี

5.3.2.2 ควรมีการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนวัตวิถี

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). *การพัฒนาแผนชุมชน การบูรณาการแผนชุมชน. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน. กรุงเทพฯ : สุทัศน์นิญค์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.*
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2550). *เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็ง กรมการพัฒนาชุมชน.*
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.*
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2546). *แนวคิดคู่มือปฏิบัติงานสภาตำบล และอบต. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.*
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2552). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.*
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พ.ศ. 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.*
- กานดา จันทร์แย้ม. (2556). *จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.*
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). *รายงานสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศไทยปี 2542. กรุงเทพฯ : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.*
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2553). *ททท. แดงแผนการตลาดท่องเที่ยวประจำปี 2554. สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=95300>.*
- กิตติพงษ์ แดงเสริมศิริ. (2552). *จิตสำนึกสาธารณะและตัวแบบสร้างจิตสำนึกสาธารณะระดับเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น.*
- กุหลาบ พงษ์เทพิน. (2553). *การสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). เลข : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.*
- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น = Community and Local Self-Governance. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.*
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์. (2542). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเรียบเรียง Networking for Development. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.*
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์. (2551). *การบริหารงานเครือข่าย. สืบค้นจาก : www.northphc.org/doc/mananet.doc.*
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์. (2542). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). *ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*.
กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน.
- งามเนตร จริงสูงเนิน. (2538). *องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่
ลุ่มน้ำ : กรณีศึกษาองค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ราก - แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอมะแมง
จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เจียมจิตต์ ไชยลังกา. (2554). *การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาเชิงราย เขต 2.*
(วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ฉันทซ์ วรรณถนอม. (2552). *การวางแผน และการจัดนำเที่ยว*. กรุงเทพฯ : วิรัตน์เอ็ด.
- ชม ภูมิภาค. (2538). *หลักการประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร.
- ดิลก ถือกกล้า. (2547). แนวคิด โดยสรุปของภาวะผู้นำแบบ Managerial Grid. *วารสารคน*, 25(1), 83 - 88.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2542). *วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยากร กระบวนการมีส่วนร่วม*.
กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2546). *มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร*. กรุงเทพฯ : อินฟอร์มีเดีย บุ๊คส์.
- ทำนอง ภูเกศพิมพ์. (2551). *แนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน*.
สืบค้นจาก <http://www.hi-school.netview ti.php?ID=1203>.
- นภาพรณั ะหวานนท์ และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บัณฑิตูร ประดิษฐสุวรรณ. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ประชาสังคมในจังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เบญจพร แปงหลวง. (2554). *การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยา กรณีศึกษา
สถานที่ท่องเที่ยว ตำบลร่องวัวแดง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่
: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกอบ ใจมั่น. (2547). *การพัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ประชุม สุวดีถิ. (2551). *การตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

- ประกาศรี เขิกขุนทด. (2551). *ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยววัดพระเชตุ้มังคลา - ราม (วัดโพธิ์)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเวศ ะสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมปาฐกถาพิเศษ ป่วย อิงภากรณ์*. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. (2555). *การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดการบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ปวีณา โทณแก้ว. (2542). *ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการ และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2546). *สื่อสารกับสังคมเครือข่าย*. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พระมหาวิวัฒน์ ปรีชาโน พวกนิยม. (2551). *การศึกษาขวัญกำลังใจและแนวทางการพัฒนาขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2547). *เครือข่ายธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน (สรส).
- พิรชร บุญรัตพันธุ์, บุญส่ง กวยเงิน และพัฒนศักดิ์ กระต่ายน้อย. (2552). *การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน*. พิษณุโลก : พิษณุโลกการพิมพ์.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2541). *กิจกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2544). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เบอร์เน็ต จำกัด.
- มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ. (2545). *กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุทธนา วรณปิติกุล. (2542). *สำนึกพลเมือง : ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม.

- ระวัง เนตรโพธิ์แก้ว. (2542). *องค์การและการจัดการ Organization and Management* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : พิกษ์อักษร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). *ปฏิบัติการศึกษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : มติชน.
- ลัดดาวัลย์ สาราณ. (2552). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1*, (น. 629 - 637). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2553, กรกฎาคม - ธันวาคม). กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัดรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(2).
- วรรณาวงษ์วานิช. (2546). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล และธีระพงษ์ มาลัยทอง. (2550). รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. *วารสารเศรษฐกิจ และสังคมไทย*, 44(1), 40 - 47.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). *คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน : คู่มือการจัดการสร้างความปรองดองในระบบบริการสาธารณสุข*. ขอนแก่น : ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.
- วิคเนีย มายอร์. (2555). แรงจูงใจการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนรักษะวารินและบ่อน้ำร้อนพรรั้ง จังหวัดระนอง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิจารณ์ พานิช. (2549). *การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่ในการบริหารราชการแนวใหม่ : บริบท และเทคนิควิธี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- วิยะดา แก้วก่อง. (2551). *ความเข้มแข็งของชุมชนชาวส่วยบ้านหนองตาตำ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วิรัช ฤทธิรัตนกุล. (2546). *การประชาสัมพันธ์ ฉบับสมบูรณ์ (ปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่)* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสิทธิ์ ยิ้มยิ้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์. (2561, มกราคม - มิถุนายน). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี. *วารสารศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 11(1), 39 - 49.

- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2560). *ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. (2540). *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ : ชรรรมสาร.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมจิต วัฒนาชยากุล. (2546). *สถิติพื้นฐานสำหรับนักวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โพรปริ้นติ้ง.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2544). *การวัดผลการศึกษา*. กทม. : ประสานการพิมพ์.
- สมพงษ์ สิงหะพล. (2542). ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. *ในสมาจารย์*, 13(27), 15 - 16.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2555). *สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข*. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรฤทธ จันสุข. (2552). การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 11(1), 49 - 52.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). *การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ*. กรุงเทพฯ : หจก. เอมีเทรตติ้ง.
- สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2537). *ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : เจริญรักษ์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2549*. สืบค้นจาก <http://www.nesdb.go.th>.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน. (2542). *โครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *ในเอกสารประกอบการระดมความคิดเห็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2561). รายงานการดำเนิน โครงการชุมชนท่องเที่ยว
OTOP นวัตวิถีจังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา.
- สิทธิชัย ต้นศรีสกุล. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษาองค์การปกครอง
 ส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารช่อพะยอม*, 21(1), 51 - 68.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. โครงการ
 ประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน. เชียงใหม่ : วนิดา เพรส.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. (2541). แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับ / ชุมชน
 ในการพัฒนาเรื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
 การวิจัย (สกว.).
- หฤทัย อาจปฐ. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต
 และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล
 เขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- หาญศึก ทรงสวัสดิ์. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าข้ามอำเภอ
 ชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เพชรบูรณ์ :
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- อรพินท์สพโชคชัย. (2550). หลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. สืบค้นจาก : [http://www.opdc.go.th/
 content.php?menu_id=5&content_id=708](http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708).
- อารยา อินคชสาร. (2554). การประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว
 เจริญวิเศษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อำภา จันทราภาศ. (2543). ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษายาน ไปงนก
 ตำบลกองแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).
 เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อินสอน บัวเขียว. (2546). การบริหารชุมชน. กรุงเทพฯ : พิราบ.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดและข้อเสนอ
 การวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Hersey, P. and Blanchard, K.H. (1977). *Management of organizational behavior : Utilizing human resources*. (3rd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall of India.

Kotler, P. (2003). *Marketing Management*. (11th ed.). New York : Pearson Prentice Hall.

Yamane, T. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis. Third edition*. New York : Harper and Row Publication.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา
คำชี้แจง

1. แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 3 ข้อมูลระดับความคิดเห็นความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ตรงข้อมูลส่วนตัวของท่าน หรือเติมรายละเอียดในช่องว่าง

1. เพศ

1.1 ชาย

1.2 หญิง

2. อายุ

2.1 ต่ำกว่า 25 ปี

2.2 25 ปี - 35 ปี

2.3 46 ปี - 55 ปี

2.4 56 ปี ขึ้นไป

3. การศึกษา

3.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี

3.2 ปริญญาตรี

3.3 สูงกว่าปริญญาตรี

ส่วนที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ในจังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง : กรุณาพิจารณาข้อความต่อไปนี้ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน					
1.1 วางแผนร่วมกับผู้นำชุมชนหรือ หน่วยงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ					
1.2 เสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับ ชุมชน					
1.3 เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมตาม โอกาส					
1.4 ช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชน					
2. ด้านขวัญและกำลังใจ					
2.1 มีแบบอย่างนักพัฒนาในพื้นที่ที่ ประสบความสำเร็จ จึงทำให้เกิด แรงจูงใจ					
2.2 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ต่าง ๆ					
2.3 เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนของตนเอง					
2.4 ทุกคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำงานเป็นทีม					
3. ด้านการมีจิตสาธารณะ					
3.1 ต้องการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวัง ผลตอบแทน					
3.2 บริจาคทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของ คนในชุมชนตามกำลัง					

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3.3 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำ ความดี					
3.4 ชักชวนเพื่อนมาทำกิจกรรม ที่สร้างสรรค์ เพื่อส่วนร่วม					
4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4.1 รมรงค์ให้ชุมชนเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมา สร้างมูลค่า					
4.2 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4.3 เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก ในช่องทางต่าง ๆ เช่น Line, Facebook					
4.4 ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีค่า					
5. ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ					
5.1 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก ภาครัฐ					
5.2 ภาครัฐส่งบุคลากรมาเป็นพี่เลี้ยง ในการดำเนินโครงการ					
5.3 ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ จากภาครัฐ					
5.4 ภาครัฐจัดหาสถานที่ในการรวมกลุ่ม ในชุมชน					
6. ด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน					
6.1 สนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ระหว่างกลุ่ม					
6.2 พัฒนาแหล่งข้อมูลสารสนเทศของชุมชน					

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำบุคลากร ไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ					
6.4 นำองค์ความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าได้ไป แลกเปลี่ยนกันระหว่างเครือข่าย					
7. ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว					
7.1 คนในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวในช่องทาง เช่น Line, Facebook					
7.2 ภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริม การท่องเที่ยวให้กับชุมชน					
7.3 มีแหล่งข้อมูลกลางในการสืบค้น แหล่งท่องเที่ยว					
7.4 สื่อต่าง ๆ ในท้องถิ่นช่วยกัน ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว					
8. ด้านผู้นำชุมชน					
8.1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานความร่วมมือ ในแต่ละฝ่ายให้ทำงานได้อย่างราบรื่น					
8.2 ผู้นำชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ สมาชิกในชุมชน					
8.3 ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำกล้าตัดสินใจ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม					
8.4 ผู้นำอุทิศตนเสียสละเวลาเพื่อประโยชน์ ของชุมชน					

ส่วนที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านเศรษฐกิจ					
1.1 สามารถใช้ศักยภาพของชุมชนในการสร้างมูลค่า สร้างอาชีพ					
1.2 มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม					
1.3 มีการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าในชุมชน					
1.4 มีทางเลือกในการหารายได้ที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้า ที่พัก					
2. ด้านสังคม					
2.1 ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้					
2.2 มีการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน					
2.3 สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ					
2.4 อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ เข้าใจและมีน้ำใจต่อกันเป็นภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ					
3. ด้านวัฒนธรรม					
3.1 มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน					
3.2 มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง					
3.3 มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญา และมีความภูมิใจในชุมชน					
3.4 สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัย โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม					

ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
4.1 มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการสร้างมูลค่าอย่างคุ้มค่า					
4.2 ชุมชนสามารถจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
4.3 มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
4.4 ปลุกฝังค่านิยมให้กับคนรุ่นให้ในการวางแผนทรัพยากรในชุมชน					

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

.....

.....

.....

2. ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจ

.....

.....

.....

3. ปัจจัยด้านการมีจิตสาธารณะ

.....

.....

.....

4. ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

.....

.....

5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

.....

.....

.....

6. ปัจจัยด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน

.....

.....

.....

7. ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

.....

.....

.....

8. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
ขอขอบคุณทุกท่านที่ท่านให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ เป็นแนวคำถามสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับ
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ - สกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....
หน่วยงาน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

.....
.....
.....

2. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านขวัญและกำลังใจ

.....
.....
.....

3. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านการมีจิตสาธารณะ

.....
.....
.....

4. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....
.....
.....

5. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

.....
.....
.....

6. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน

.....
.....
.....

7. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

.....
.....
.....

8. ท่านมีแนวทาง วิธีการอย่างไรที่จะปรับปรุงพัฒนา ด้านผู้นำชุมชน

.....
.....
.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ ข.1

ค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม

คำถามข้อ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวมค่า IOC	ค่า IOC เฉลี่ย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
X1	+1	+1	+1	3	1
X2	+1	+1	+1	3	1
X3	+1	+1	+1	3	1
X4	+1	+1	+1	3	1
X5	+1	+1	+1	3	1
X6	+1	+1	+1	3	1
X7	+1	+1	+1	3	1
X8	+1	+1	+1	3	1
X9	+1	+1	+1	3	1
X10	+1	+1	+1	3	1
X11	+1	+1	+1	3	1
X12	+1	+1	+1	3	1
X13	+1	+1	+1	3	1
X14	+1	+1	+1	3	1
X15	+1	+1	+1	3	1
X16	+1	+1	+1	3	1
X17	+1	+1	+1	3	1
X18	+1	+1	+1	3	1
X19	+1	+1	+1	3	1
X20	+1	+1	+1	3	1
X21	+1	+1	+1	3	1
X22	+1	+1	+1	3	1
X23	+1	+1	+1	3	1
X24	+1	+1	+1	3	1
X25	+1	+1	+1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

คำถามข้อ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวมค่า IOC	ค่า IOC เฉลี่ย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
X26	+1	+1	+1	3	1
X27	+1	+1	+1	3	1
X28	+1	+1	+1	3	1
X29	+1	+1	+1	3	1
X30	+1	+1	+1	3	1
X31	+1	+1	+1	3	1
X32	+1	+1	+1	3	1
Y1	+1	+1	+1	3	1
Y2	+1	+1	+1	3	1
Y3	+1	+1	+1	3	1
Y4	+1	+1	+1	3	1
Y5	+1	+1	+1	3	1
Y6	+1	+1	+1	3	1
Y7	+1	+1	+1	3	1
Y8	+1	+1	+1	3	1
Y9	+1	+1	+1	3	1
Y10	+1	+1	+1	3	1
Y11	+1	+1	+1	3	1
Y12	+1	+1	+1	3	1
Y13	+1	+1	+1	3	1
Y14	+1	+1	+1	3	1
Y15	+1	+1	+1	3	1
Y16	+1	+1	+1	3	1

ภาคผนวก ค

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ ค.1

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Items	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
X1	92.48	240.974	0.583	0.889
X2	92.30	252.062	0.325	0.978
X3	92.30	249.703	0.378	0.886
X4	92.30	254.933	0.259	0.892
X5	92.43	235.276	0.746	0.875
X6	92.15	249.772	0.355	0.893
X7	92.58	242.251	0.459	0.921
X8	92.65	241.669	0.535	0.839
X9	92.63	239.574	0.568	0.879
X10	92.55	241.126	0.493	0.925
X11	92.20	248.779	0.372	0.945
X12	92.05	246.254	0.438	0.832
X13	92.93	239.917	0.592	0.878
X14	92.18	248.199	0.431	0.854
X15	92.48	240.974	0.583	0.878
X16	92.20	246.985	0.467	0.887
X17	92.20	244.626	0.514	0.898
X18	91.95	245.177	0.534	0.887
X19	92.43	235.276	0.746	0.884
X20	92.48	240.974	0.583	0.878
X21	92.30	252.062	0.325	0.933
X22	92.30	249.703	0.378	0.912
X23	92.30	254.933	0.259	0.897

(ต่อ)

ตารางที่ ค.1 (ต่อ)

Items	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
X24	92.15	249.772	0.355	0.856
X25	92.58	242.251	0.459	0.912
X26	92.65	241.669	0.535	0.953
X27	92.63	239.574	0.568	0.849
X28	92.55	241.126	0.493	0.987
X29	92.58	242.251	0.459	0.912
X30	92.65	241.669	0.535	0.953
X31	92.63	239.574	0.568	0.978
X32	92.55	241.126	0.493	0.987
Y1	92.58	242.251	0.459	0.912
Y2	92.65	241.669	0.535	0.849
Y3	92.63	239.574	0.568	0.849
Y4	92.15	249.772	0.355	0.856
Y5	92.58	242.251	0.459	0.934
Y6	92.65	241.669	0.535	0.919
Y7	92.30	252.062	0.325	0.832
Y8	92.48	240.974	0.583	0.878
Y9	92.20	246.985	0.467	0.834
Y10	92.20	244.626	0.514	0.967
Y11	91.95	245.177	0.534	0.865
Y12	92.43	235.276	0.746	0.875
Y13	92.48	240.974	0.583	0.958
Y14	92.58	242.251	0.459	0.934
Y15	92.48	240.974	0.583	0.958

(ต่อ)

ตารางที่ ค.1 (ต่อ)

Items	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Y16	92.58	242.251	0.459	0.934

Reliability Coefficients, N of Cases = 42, N of Items = 48, Alpha = .894

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โทร. ๗๓๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๐๘๔/๒๕๕๙

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.วาริช ราศรี

ด้วย นายธนัฐ วรวัฒน์ รหัสประจำตัว ๕๘๘๖๒๒๐๙๐๔๐๗ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมในจังหวัดนครราชสีมา" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุตามวัตถุประสงค์

ในการนี้ ทางคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

เพื่อ	☒	ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
	☐	ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
	☐	ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
	☐	อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกลกิตติอัมพร)

คณบดี คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โทร. ๗๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๐๘๔/๒๕๕๙

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ

ด้วย นายธนัฐ วรวัฒน์ รหัสประจำตัว ๕๘๘๒๒๒๐๙๐๔๐๗ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมในจังหวัดนครราชสีมา" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุตามวัตถุประสงค์

ในกรณีนี้ ทางคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ
- ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
  - ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
  - ตรวจสอบด้านสถิติการวิจัย
  - อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดี คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ที่ รศรป. ว ๐๐๘๓/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.สุวิมล สมไชย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายธนัฐ วรวัฒน์ รหัสประจำตัว ๕๔๘๒๖๖๒๐๔๐๗ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมในจังหวัดนครราชสีมา" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยขอรบกวนวิตดุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ เสาวลักษณ์ โกลกิตติอัมพร)
คณบดี คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๓

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

ธณัฐ วรวัฒน์, ศัญญา เคนาภูมิ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดนครราชสีมา. ใน*การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ NEUNIC 2019 North Eastern University ครั้งที่ 6*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายธนัฐ วรรณวัฒน์
วันเกิด 12 กันยายน 2527
สถานที่เกิด เลขที่ 219 หมู่ 14 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46160
ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 219 หมู่ 14 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46160
สถานที่ทำงาน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคำชะโนด จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2557 นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)
สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2563 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.)
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY